Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

הײנט 16 זײטן

NAJER FOLKSBLAT   פרײז 30 גראשן

נײער פאלקסבלאט

№ 32 | Łódź, Piątek, 6 lutego 1931 r. | נײנטער יאהרגאנג | לאדז, פרײטאג, י"ט שבט תרצ"א | № 32

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71

די, װעלכע פערשפרײטען „תוצרת הארץ" (א"י-דיגע פראדוקציע) העלפען מיט אויפבויען אונזער אלט-נײלאנד!

לאדזער יודען! קויפט ארץ-ישראל'דיגע פראדוקטן

ס'איז שוין צו בעקומען: האניג, א"י. כא"ווע, מאנדלען, פאמעראנצען, האניג-בא-אליען, ש"משמוניות, טואלעטען-זײף, בילדער, ביכער, אלע א"ט „בצלאל"-ארבייטען א.א.װ.

קויפט און איבערצײגט אײך! די פראדוקטען זײנען פון דער בעסטער קװאליטעט! קויפט און איבערצײגט אײך!

אלע אינפארמאציעס ערטײלט „למען ארץ-ישראל" צעגעלניא 42, טעלעפאן 193-42

מאָרגען, שבת דעם 7-טען פעברואר 1931, קומט פאר אין די זאלען פון גיזאנג-פעראיין פעטריקאווער 243

„WIECZORNICA PRACY"

לטובת דער נויטלײדענדער צו פערשפרײטען פאך-קענטענישען צווישען יודישע פרויען אין לאדז „PRACA"

א רײכע אקראקציע אין איבערראשונגען! ◆ בעסטער דזשאז-באנד! ◆ הערליך פארפליכטעט און זאנג-קלײדונג!

אנהײב 10 א זײגער אװענד. — — בילעטען צו בעקומען אין קאסע פעטריקאווער 243. — — אנהײב 10 א זײגער אװענד.

מענער-געזאנג-פעראיין פעטריקאווער 243

געזעלשאפט צו פערשפרייטען פאך-קענטנישען צווישען יודישע פרויען אין לאדז

„PRACA"

פיאטרקאווסקא 21

שבת, ד. 7. ד"ח 8 אוו. קומט פאר אין ענגליש זאל אל. 1-מײ 2

א פארלעזונג פון חבר י. ליכטענשטײן

„ליטעראטור און פאליטיק"

(װעגן די שלום אש יובילײ-פײערונגען)

נאך דער פארלעזונג װעלן די צוהערער קאנען שטעלן פראגן, אויף װעלכע דער רעפערענט װעט ענטפערן.

בילעטען צום פרײז פון 30, 50 און 75 גראשן צו בעקומען אין „א בעסער-װינקל" און בײם אײנגאנג.

אלגעמײנער יידישער ארבעטער-בונד „בונד" אין פוילן—לאדזשער ארגאניז.

זאל פילהארמאניע

העברעאישע דראמאטישע סטודיע

אין לאדז בײ װ. י. ז. א. ◆ 2 פארשטעלונגען

פרײטאג דעם 6 טען 8.30 אװ., זונטאג דעם 8 טען 3.30 נאכמ.

אין פראגראם: I. II.

„די ריכטער" פון װױספיאנסקי, טראגעדיע אין 1 אקט • װונדער-טעאטר פון Cervantes, ב' אקטען אין 2 בילדער

רעזשיסער: ס. װײנשטאק. דעקאראציעס און קאסטיומען: ד. מיטוס, מוזיק: ה. קאן. איבערזעצונג און פארװארט י. ראזענצװײג.

בילעטען צו בעקומען בײ דער פירמע „עבר". לענשנער, נארוטאװיטשא 4 און אין טאג פון דער פארשטעלונג בײ דער קאסע פון פילהארמאניע

אזהרה גדולה צו אלע קצבים!

די כוינער שחיטה איז נישט אנערקענט אלס כשר אין לאדז

דעריבער זאל קײן שום כשר'ער קצב נישט האלטען אין זײן יאטקע קײן פלײש פון כוינער שחיטה בײ װעמען עס װעט זיך געפינען פלײש פון כוינער שחיטה, װעט דער קצב װערען פערעפענטליכט, אז זײן יאטקע איז א טריפה'נע יאטקע.

ועד הרבנים ועד הכשרות

בײ דער יוד. קהלה אין לאדז.

עש"ק יתרו תרצ"א

צו די ה"ה גנבים!

נעכטען אװענד איז בײ מיר פון דער שאפע אויף פיאטשאדא 4 ארויסגענב'עט געװארען 8 פעסלעך אײל, האניג און הערינג. אזוי װי דאס בײם פארקויפן חאפט מען ביקמען א קלײנע סומע, בעט איך די ה"ה גנבים געגען דער שטרענגסטער דיסקרעציע מיט מיר צו אינטערהאנדלען, װײל איך בין גרײט צו געבען די גרעסטע בעלוינונג, מעהר װי מען װעט דערפאר בעקומען.

מ'קען זיך װענדען צו מיר טעלעפאניש 188-07, אדער שיקען צו מיר דירעקט אלטשטאדט 4, בלײװײס.

בעמ: אלע סוחרים װערען געװארענט די דאזיגע סחורה נישט צו קויפען.

ייך כשר!!!

אויב איהר האט נאך נישט געטרונקען דעם בעװאוסטען ראדזינען-װײן „פראגרעס" № 7 טא איבערצײגט אײך, אז איהר בערויבט אײך און אײער פאמיליע פון הנאה האבען פון װײן. צוליב רעקלאמע פערקויפען מיר № 7 א פלאש פון 1/4 ליטער גוטען ראזינען-װײן נאר 65 גר.

א באטשינקע „ „ 1.50 זל.

א קװארט „ „ 2 זל.

בעמערקונג: פאר לעדיגע חזרה פלאשען צאהלען מיר 5 גר. פאר 1/4 ליטערדיגע פלאש און 10 גר. פאר באטשינקעס און קװארטען.

אכטונג! צו דער בעקװעמליכקײט פון די פובליקום בעקומט מען דעם דאזיגען װײן בײ ח. בלאנקעט, גלובנא 69

בעמערקונג: אויף זײנעם מאק בעקומט מען פארלאנג נישט אונזער װײן.

מיט אכטונג

װײן- און מעהד-פאבריק „פראגרעס"

אלטער מאַרק 2, טעל. 184-82.

בעמערקונג: מ'בעט אכטונג צו געבען אויפ'ן פירמאװע שטעמפעל.

אין נעװ. לאקאל פון „טאז" דעם גאנצען חודש פעברואר

בילדער-אויסשטעלונג

— פון —

מ. ד. גאטליב

אפען טעגליך פון 10 פריה ביז 10 אװנט. אײנגאנג 50 און 25 גר.

„הזמיר" אלעי קאשטשושקי 21.

יודישע טעאטער-סטודיע פון „הזמיר"

הײנט, פרײטאג דעם 6 פעברואר, מארגען שבת דעם 7 פעברואר 9 א זײגער אין אװענד װערען געגעבען

2 פאפולערע פארשטעלונגען פון 50 גר. ביז 2 זל.

„די גאלדגרעבער"

קאמעדיע אין 5 אקטען פון שלום עליכם.

אינסצעניזאציע און רעזשיסור – א. ידעם. דעקאראציעס און קאסטיומען – יצחק ברוינער, מוזיק – הענעך קאן, פלאסטיק און טענץ – איזא האראר

בילעטען צו בעקומען בײ דער קאסע פון „הזמיר".

הונדערטער דאקטוירים! טױזענדער קראנקע האבען אויספרובירט און פעסטגעשטעלט, אז

כרמל = װײן

פון באראן ראטשילד'ס װײן-קעלערן איז אן אויסגעצײכענט הײל-מיטעל געגען דער גריפע.

50 יובילעאום-קאמיטעט לכבוד שלום אש אין לאדז. 50

זאל „פילהארמאניע" בארוטאוויטשא 20

זונטאג, דעם 8 טען פעברואר, האלב 9 א זייגער אין אוונט קומט פאר א

גראנדיעזע יובילעאום-פייערונג

לכבוד דעם גרויסען און בעליבטען דיכטער

שלום אש

מיט דער בעטייליגונג פון חשוב'ען יובילאר

I.
1) איינלייטונג – רעד. י. אונגער,
2) רעדע וועגען שלום אש – ד"ר ז. עלענבערג,
3) בעגריסונגען,
4) שלום אש דער קינסטלער, רעפעראט – יצחק קאצענעלסאן,
6) רעדע פון יובילאר.

II.
1) שלום אש הימן. טעקסט ישראל ראבאן, מוזיק קאמפ. הענעך קאהן,
2) קלאסישע ווערק און פאלקס-לידער – באר אינטער ליטונג פראפ. פיוווישיס,
3) סאלא געזאנג – פרל. ס. קאפיוניאק,
4) רעציטאציעס פון שלום אש'ס ווערק – דער יובילאר און י. מאשקאוויטש.

בילעטען שוין צו בעקומען אין דער קאסע פון פילהארמאניע, נארוטאוויטש 20. 50

שטאפערינס
ווערין נעווזכט.
צו מ ל'ען זיך
ליפאווא 78
ביי זאיאנץ

Dr. MED.
J. PIK
ul. Żeromskiego 36
ביים גרינעם מארק
טעל. 175-50
נערווען און אינ רל. קראנק
ספעצ. פון פייכא-נערוועז.
נעהמט אן פון 5½–7. אוו

Fr. med.
W. Eychner
גינעקאלאג-אקושער
זגערזשער 11
טעלעפאן 72-134
נעמט אן פון 2-3 נאכמ
און פון 7½-9 אוונט

ZAWIADOMIENIE ŁÓDŹ

צוזאמענזיך לאדז אין פוילען האט איינגעפירט לויט'ן מוסטער פון די מערב לענדער בעדער לויט'ן סיסטעם סאנבאר אין ביד-אנשטאלט פון

R. BEUTLER

Kilińskiego 134
(róg Głównej) telefon 154-81

לאדזער!

גענוסט פון דעם פיזיקאל-גאז-מינעראל-עלעקטרישן אנשטאלט פון ר. בייטלער

דער אנשטאלט גיט ארויס בעדער:

1) קוילענזויערע CO2 ביי הארץ קראנקהייטן, נערוועסטעניע, ארטעריא-סקלעראז, אויך ביי פרויען-קראנקהייטען.
2) טלען-בעדער ביי אנ'אפגעשוואכטען נערווען-סיסטעם (שלאף-לאזיגקייט, אויפרעגונג א. אז. וו.)
3) שוועבל-בעדער, וואס פארטרעטען באדאווינער, שלעכטע שטאף-ווערקסל, אויך ביי ענטצינדונגס-קראנקהייטען.
4) שפרודעלבעדער (Sprudelbad) הארץ-נערווען-ווייטאג, ארטעריא-סקלעראז, אפעטיטלאז א. א. וו.
איסטאנבודער שוועבל-בעדער, זאלץ-בעדער און נאדעל-בעדער אין שטאט קענען אדער געוועהנליכן שטאנד.
רוימיש-רוסישע שוויץ-בעדער לויט'ן לעצטן טעכנישען אויסדרוק. פאר פרויען מאנטאג און מיטוואך, פאר הערן אין די איבריגע טעג פון דער וואך.
דאמען-בעדער II קלאס, שווים-באסיין און געוועהנליכע וואנעס.
מאסאזשען, פעדיקור, מאניקור, פריזירקע) אויפ'ן ארט.

„CENTROWIN"

39 פיעטריקאווער 39

דערמיט מאך איך בעקאנט דעם געעהרטען פובליקום, אז איך האב עפענט א גרויסן לאגער פון

ווייך

פון דער פירמע **„CENTROWIN"**

דער וויין איז א עיקר אלס דער בעסטער און ביליגסטער, איך זמאזליכען אין לענדישן וויין, קאניאק און ליקער, זאווי ביליגע וויינען כשר למהדרין מן המהדרין.

Dr. W. ŁAGUNOWSKI
Specjalista chorób skórnych, wenerycznych i moczopłciowych
przeprowadził się na ul.
Piotrkowskiej 70
róg Traugutta).
Przyjmuje od 8³⁰ do 10³ rano, od 1-ej do 2³⁰ pp od 6 do 8³⁰ wiecz. w niedziele i święta od 10 do 1-ej.

Dr.
HELLER
ספעציאליסט פאר הויט-ווענערישע קראנקהייטען און מענער-שוואכע.
נאווראט 2 טעל. 79-89
נעמט אן פון 10 פריה און פון 4–8 אוונט. פאר פרויען ספעציעל פון 4–5 נאכמיטאג
פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזען.

אכטונג, ביליגער קען שוין נישט זיין!
3 פאס-פאטאגראפיעס 95 גר.
ביוין רעטושירט
3 פאסט פאטאגראפיעס 2.95 זל.
רעטושירט
נור אין פאטאגראפישען אטעליע
„HELIOS" Andrzeja 17.
באמערקונג: צו 6 זייערע פאס-פאטאגראפיעס ווערט צוגעגעבן א גרויער פארטרעט בחנם.

צו דער האכצייט פון מיינע פריינד
יעקב לערענטצער
מיט פרל. עדזשא ווייגרייך
ווינשט פיל גליק און א גליקליך צוזאמענלעבען
ליבה קאהן.

צו דער פארלאבונג פון אונזער ליבען קאלעגע
פעלעק קויפמאן
מיט פרל. **לאביא קרויזער**
ווינשט א גליקלעכן צוזאמענבונד.
מאקס נירנבערג און פרוי
משה פרידמאן און פרוי.

מזמקא דלבאי הנני שולחם "ך סל מלא ברכות ובתוכם בכת מו"ט חמה ונלבבה אני מגישו לחביבינו וידידיני הנגיד והחסיד פ"נז דקהלתנו ובאי בית החסידים דס"ענ"וויץ כו"ה

יוסף פארבשטיין נ"י

ליום נשואות בתו מ"ת **שרה** תחי'
גם ב"נ הבחור החשוב
ישראל יצחק איצקאוויטש (מוגי"ז)
יהוא רצון שתהי' דרכם כוגה בשוש:ים ותורה וגדולה יתאחדו על שלחיך יהוא קשרכם קשר של קימא ונראה מכם רב נחת מרן די בשמיא והא בשעדכיו כל זמן ועדן
בית החסידים דסקערנ וו"ץ פאמארסקא 19
גם אני בן המברכם שלמה ווינאווער.

מזל-טוב
א הערצליכן מזל-טוב ווינשען מיר אונזערע פריינד
סאלעק ליגארסקי און פרוי
צום געבורט פון זייער זוהנעלע
און מיר ווינשען זיי א גרינגע דערציהונג.
זיידע משה דוד הערשליקאוויטש און פרוי, אנקל יוסף דוד שאנצער און טאנטע ליזמאן שוואך און פרוי. סאביאש ווינאדני און פרוי, שלמה דרקער און פרוי, אברהם גאזהלף און פרוי, גוסטא פראוו און פרוי.

Z intencji zaślubin
p. **Hanki Wutkówny**
z p. **Azrylem Dorembusem**
najserdeczniejsze życzenia składają
TOLA i BENJAMIN SILBERBERG
WŁADYSŁAW FRAJMAN

Z intencji zaręczyn naszego kolegi
p. **Jakóba Webera**
z p. **Helą Brajnbardówną**
życzymy wiele szczęścia i różowej przyszłości.
GRONO PRZYJACIÓŁ

Z intencji zaręczyn naszego kolegi
p. **Jakóba Webera**
z p. **Helą Brajnbardówną**
życzymy wiele szczęścia i świetnej przyszłości.
PAŃSTWO PYTKOWSCY
REGINA PYTKOWSKA
RÓZIA ZAKSÓWNA
ZOSIA SZTRAUCHÓWNA

Z intencji zaślubin
p. **Mońka Morowicza**
z p. **Rózią Dąbówną**
życzymy wiele szczęścia i różowej przyszłości.
Szwagier WOLF AKERMAN
z NARZECZONĄ

דאנקזאגונג.

איך דריק אויס דעם האַרציגסטען דאנק דעם ה' ד"ר אקושער . בארנשטיין צגנעלניאנא 9 און דער אקושערקע באום, פאר זייער טיכטיגער הערצליכער בעהאנדלונג פון מיין פרוי ביים געבורט פון מיר וו נשען זיי ווייטער צו ערפאלג.
מיט אכטונג מאו סאלעק ליגארסקי און פאמיליע דעשליקאוויטש, ה. הירש-ליקאוויטש און פרוי אלעקסאנדראווסקא 15

צו דער חתונה פון אונזער ווערטען פריינד
ה' מאטוש בלימבוים
מיט פרל. אנקא טאראנטשיק
וואס איז פארגעקומען מיטוואך דעם 4-טען לויטי ווינשען מיר א הערצל כען מזל טוב און א גליקליך צוזאמענלעבען
סאלעק לייזעראוויטש,
לייוויק גראכמאן,
יולעק ליבערמיגש,
הערכאן זאלצנשטיין.

צו דער חתונה פון אונזער ליבען פריינד און קאלעגע
ה' ישראל יצחק בושאזעק
מיט פרל. נאדזשא שמייבער
ווינשען מיר א הערצליכען מזל-טוב און א גליקליך צוזאמענלעבען.
קאלעגען: מאניעק ווייסמאן, מאיר ליסוואק, משה לעננא און פרוי.

צו דער חתונה פון אונזער וו' מיטגליד
ה' ישראל יצחק בושאזעק
מיט פרל. נאדזשא שטייסער
ווינשען מיר מזל-טוב און א גליקליך צוזאמענלעבען.
חברה „כנסת צעירים".

פראפ פאריין פון באקלייד-ארבעטער פון פוילן, אפטיילונג III אין לאדזש
אכטונג מענער-מאגאזין-ארב.!
שבת, דעם 7 פעברואר ד. י. פינקטליך 10 פרי קומט פאר אין זאל אויף וואסקאדניא 12 (פראנט 1 שטאק)
א גרויסע פארזאמלונג
וועגן דעם לאקאוט פון די מייסטער און אונזערע אויפגאבן.
חברים מענער-מאגאזין ארבעטער, קומט פינקטליך און מאסענווייז! קיין איינער פון אייך טאר נישט פעלן. די ארגאניזיר-קאמיסיע

צו דער פערלאבונג פון פרל.
העלא צוקערמאן
מיט ה' **יעקב מאלינצקי**
גראטולירען מיר הערצליך און ווינשען זיי א בליהענדע צוקונפט
דוד שמולעוויטש און פרוי

צו דער האכצייט פייערונג פון מיין ליבען פריינד
יעקב צבי דאבניעווסקי
מיט פרל. נאטאליא נאווארסקא
ווינש איך א הערצל כען מזל-טוב און א גליקליכע צוקונפט
ביום לאיפער

האוניברסיטה עממית
ע"י ההסתדרות הציונית.
מחר בשבת, 7/2, בשעה 6.30 בערב באולם ההתאחדות הציונית (צגלניאנה 4)
הרצאה עברית
על הנושא: „התנועה המשיחית בישראל".
המרצה: ד"ר פ. פרידמאן. הכניסה חנם!

LEKCJE

buchalterji podwójnej, korespondencji handlowej i urzędowej w językach polskim, niemieckim i francuskim oraz pisania na maszynie. Tamże udziela się również gry skrzypcowej teoretycznie i praktycznie z przygotowaniem do konserwatorjum. Opłata bardzo przystępna.
MANDELMAN, Zgierska 13.

לוין-ארבייט

ווערט אנגענומען
פאר שטרייך גארן-שפינעריי, ציירעריי, רייסעריי, – גיט זמאליכע פאכמאנישע עצות אויפ'ן ארט.
Bracia Wołkowicz Sucha 8/10
צולאזאר מיט די טראמוואיען 10, 15, 16. טעל. 209-24.

Dr. med. **J. IMICH**
צוריקגעקעהרט
ספעציאל-ארצט פאר
נאז, אויערן, האלז און קעהל-קאפ-קראנקהייטען
MONIUSZKI 1. tel. 209-97.
נעמט אן פון 5–7 אוו., זונטאג און חגאות פון 1–2 נ"מ

פונאנדערגעלאזט די ווארשאווער קהלה

ווארשא, 5. (טעלעפאניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) נעכטען איז דערשינען אַ דעקרעט פון בילדונגס-מיניסטעריום און אויך אונטערגעשריבען פון אינערן-מיניסטער, אַז עס ווערט פונאַנדערגעלאָזט די ווארשאַווער קהלה.

די נייע וואַהלען זענען בעשטימט אויף דעם 27. מאַי.

די טעג זאָל פערעפענטליכט ווע־ען אַ דעקרעט וועגען פונאַנדערלאָזען די קהלות אין אַ רייה אַנדערע שטעט, דערונטער אויך אין לאָדז.

היינט ווערט אריינגעטראגען איז סיים

דער פּראָיעקט צו ענדערען די קאָנסטיטוציע

ווארשא, 5. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) אויף דער היינטיגער זיצונג פון סיים, וועט דער ב. ב. קלוב אַריינטראָגען דעם פּראָיעקט וועגען ענדערען די קאָנסטיטוציע.

לארד פאספילד זאל בקרוב דימיסיאנירן

ניו-יארק, 5 (יס"א טעלעגראַפיש) די צייטונג „וואָ־לד" ברענגט אַ ידיעה פון לאָנדאָן, אַז בקרוב זאָל רעזיגנירען פון זיין אַמט דער קאָלאָניען-מיניסטער לאָרד פּאַספילד. זיין אָרט זאָל פּערנעמען באַקסטאָן.

לאָנדאָן, 5 (יס"א טעלעגראַפיש) אויף אַן אָפּפראַגע אין קאָלאָניאַל-אַמט, האָט מען די ידיעה פון „וואָרלד" ניט אָפּגעלייקנט און ניט בעשטעטיגט.

דער עלילת-דם-פּראָצעס

פּראַג, 5 (יט"א טעלעגראַפיש) אין דעם פּראָצעס וועגען ריטואַל מאָרד אין וועלקאַ בערעזנאַ איז פאָרגעקומען אַ סענסאַציאָנעלע ווענדונג. דער פּראָקוראָר האָט פאָראָרדענט צו אַרעסטירען דעם ושאַנדאַרם, וועלכער האָט געצוואונגען די מוטער פון די צוויי קינדער, אַז זי זאָל אַ־ויסטרע־ען מיט אַ צייוויל תביעה קעגען די 2 יודען, וועלכע האָבען כלומרשט געוואָלט צאַפּען בלוט פון די קינדער.

מ'רעכענט, אַז איצט וועט אויפדעקט ווערען דער אמת, און די יודען וועלען ענדליך בעפרייט ווערען.

בודזשעט-דעבאטע איז סיים

רעדעס פון דעפ. ד"ר טהאָן און דעפ. הרב לעווין

ווארשא, 5. (טעלעפאָניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) אויף דער נעכטיגער זיצונג פון סיים איז געפיהרט געוואָרען די בודזשעט-דעבאַטע.

אין נאָמען פון יודישען קאָלאָ האָט גענומען אַ וואָרט דעפּ. ד"ר טהאָן, וועלכער האָט אָנגעוויזען אַז די שטייערען זענען צו גרויס און דריקען צו שטאַרק דער יודישער בעפעלקערונג.

דאָס יודישע קאָלאָ האַלט, אַז דער בודזשעט איז צו גרויס און צו שטאַרק ביים איצטיגען קריטישען מאָמענט, די יודישע בעפעלקערונג פיהלט אַמשטאַרקסטען דעם קריזיס, די שטייערע זבעלאַסטען אַמייסטען דער שטאַטישער בעפעלקערונג, די שטייערען ווערען אונברחמנותדיג איינגעמאָהנט. די יודישע בעפעלקערונג פערנעמט אַ נישטיגען אָרט אין די מלוכהשע הוצאות. די צאָהל בעאַמטע איז צוגרויס און דערצו איז קיין יודישע בעאַמטע נישטאַ, אויף יודישע קולטורעלע, עקאָנאָמישע און רעליגיעזע צוועקען ווערען בעשטימט נישטיגע גראָשענס. יודען קאָנען נישט פערגעסען די עוולה פון זונטאָג רוה, ווייל זיי מוזען רוהען 2 טעג אין וואָך.

אין ענין קהלות איז די רעגירונג אוועק אויף אַ שלעכטען וועג מיט'ן שאַפען קלעריקאַלע קהלות. די קאָלא שטעהט אויפ'ן שטאַנדפּונקט נישט צו דערלאָזען אַז זאָל ווער האָבען רעכט צו קאָנטראָלירען וועמענס פרימקייט, אָדער פרייקייט. די, וואָס האָבען געגעבען די עצות צו שאַפען אַזעלכע קלעריקאַלע קהלות זענען שונאים פון דער יודישער בעפעלקערונג. דאָס יודישע שול-וועזען ווערט באַיקאָטירט, הגם די קאָנסטיטוציע זעהט פאָר אויסצוהאַלטען דאָס יודישע שול-וועזען.

ווייטער ווענדעט זיך דער רעדנער צו דער רעגירונג פּאָזיטיוו צו ערלעדיגען די יודען-פראַגע אין ולאַנד, פּראָטעסטירט געגען פערשלעפען דאָס אָפּשאַפען די צאַרישע בעגרענצונגען.

צום סוף ערקלערט דעפּ. טהאָן, אַז נישט צוליב אָפּאָזיציע נאָר צוליב ריין פּאַרמעלע טעמים, וואָס זענען אַ רעזולטאַט פון די אָנגעוויזענע פאַקטען, וועט די יודישע קאָלאָ נישט קאָנען שטימען פאַר'ן בודזשעט.

דעפּ. הרב לעווין האַלט אויך אַ גרויסע רעדע אין וועלכע ער בעקלאָגט זיך אויך אויף דער קריטישער עקאָנאָמישער לאַגע פון דער יודישער בעפעלקערונג.

די גזרה וועגען זאַלץ-מאָנאָפּאָל, זאָגט ער, האָט שווער געטראָפען דער יודישע בעפעלקערונג, די שווערע שטייער-לאַסט דריקט דעם יודישען ק"ע ע", סוחר און בעל מלאכה, ער פערלאַנגט מען זאָל רעפאָרמירען דעם שטייער-סיסטעם.

צעהנדליגער טויזענדער יודען, ווייזט אָן דעפּ. לעווין, האָבען דאָס יאָהר נישט אויסגעקויפט קיין פּאַטענטען, ווייל זיי האָבען נישט געהאַט קיין געלד. דאָס דירה-געלד טאָר נישט געהעכערט ווערען, מען דאַרף צוט־עטען שטרענג צו רעגולירען די פראַגע וועגען זונטאָג רוה.

הרב לעווין ענדיגט זיין רעדע מיט דער האָפנונג, אַז סוף כל סוף וועט די רעגירונג איינזעהען, אַז מען דאַרף נאָכקומען די גערעכטע פאָדערונגען פון דער יודישער בעפעלקערונג, דער כסאַר פון דער מלוכה ליגט איצט אין די הענד פון אַ שטאַרקע רעגירונג. דעריבער וועט ער שטימען פאַר'ן בודזשעט.

מיט אַ שאַרפע רעדע איז אַרויסגעטרעטען דעפּ. אַרצישעווסקי געגען דער רעגירונג.

די בודזשעט-דעבאַטען זאָלען פערנעמען 5 טעג.

גערער רבי געאסט צו טראגען לוקסוס-קליידער

ווארשא, 5. (טעלעפאַניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) צוליב'ן הערשענדען קריזיס האָט דער גערער רבי געאַסרט צו טראָגען לוקסוס-קליידער.

גרויסע באנקראטען

ווארשא, 5. (טעלעפאַניש פון אונזער קאָרעספּאָנדענט) אין ווארשא האָט באַנקראָטירט די גרויסע אייזען-פירמע שווארצבוים אויף גזשיבאָוו.

פון לעמבערג און קראקא זענען אָנגעקומען ידיעות וועגען גרויסע באַנקראָטען פון גרויסע פירמעס.

לאדזער נייעס

פינאנץ-קאמער פעשפּילט א פּראָצעס

(2) נעכטען איז פאָרגעקומען אַן אינטערעסאַנטער פּראָצעס. די פינאַנץ-קאַמער האָט אָנגעקלאָגט אַ געוויסען אברהם לעווקאָוויטש (זשעראָמסקי 28) אויף 265 זל., ווייל לעווקאָוויטש האָט כלומרשט נישט אויסגעקויפט קיין פּאַסיגען פּאַטענט. לעווקאָוויטש האָט געט'ענה'ט, אַז ער האָט אַ פערקויף פון שמעלץ-אייזען און האָט דעריבער נישט געדאַרפט אויסקויפען קיין פּאַטענט פון אַ העכערער קאַטעגאָריע. דער פּראָצעס איז 10 מאָל אָפּגעלייגט געוואָרען. נעכטען איז ער ענדליך פאָרגעקומען. דאָס געריכט האָט די אָנקלאַגע פון דער פינאַנץ-קאַמער אָפּגעוואָרפען.

קראנקען-קאסע וועט מאכען קינסטליכע ציהן

(ב) ווי מיר דערוויסען זיך וועט די קראַנקען-קאַסע שוין אין די נאָהענטסטע טעג אָנהויבען אויספיהרען טעכנישע דענטיסטישע אַרבייטען. אין די, וואָס נויטיגען זיך אין דעם וועלען בעקומען נייע קינסטליכע ציהן. וועלכע וועלען אויסגעאַרבייט ווערען אין דער קראַנקען-קאַסע.

זעלבסטמאָרד צוליב רעדוקציע

(2) אויף פּיעטריקאָווער 79 וואוינט אַ געוועזער בערקאָוויטש. נעכטען האָט ער זיך איבערגעצויגען אין אַן אַנדער וואוינונג. דערווייל איז אין דער וואוינונג געקומען זיין 22-יאָהריגער ברודער סאַמועל בערקאָוויטש, וועלכער איז נישט לאַנג געוואָרען רעדוצירט. ווען קיינער איז אין דער וואוינונג נישט געבליבען האָט ער זיך אויף אַ האַנטוך אויפגעהאַנגען.

ווען די אַרבייטער זענען אַריינגעקומען אין דער וואוינונג און האָבען איהם דערזעהען הענגען, איז שוין דער קערפּער געווען קאַלט.

אויסגעגליטשט

(2) אויף קאַראַלאַ 36 האָט זיך אויסגעגליטשט אויף די טרעפּ די 33-יאָהריגע וויקטאָריאַ גושמיצאַ און האָט זיך צובראָכען די לינקע פוס.

אויף וויסאָקאַ 36 איז די 63-יעהריגע סט־זוש־קע וויקטאָריאַ סקראָבולסקאַ אַראָפּגעפאַלען פון די טרעפּ און זיך צובראָכען אַ פוס און אַ ריפּ.

אויפ'ן באַלוטער פּלאַץ איז רבקה ראָזענפעלד אַ מילך-הענדלערין (זגערזשער 64) אַראָפּגעפאַלען פון די טרעפּ און זיך צוקלאַפּט. מ'האָט זי אָפּגעפיהרט אין שפּיטאָל.

אין אַלע פאַלען האָט די געליטענע ערשטע הילף די פּאָגאָטאָוויע.

סקערניעוויצער רבי שליט"א צוריקגעפאהרען אהיים

ווי בעקאַנט האָט דער סקערנעוויצער רבי שליט"א געווייַלט אין לאָדז, וואו ער איז געווען אויף שבע-ברכות ביי זיינעם אַ חסיד דאָזשער פּאַרבשטיין. נעכטען איז ער צוריקגעפאָהרען אַהיים.

DR. MED.

L. Pikielny

אורא לאג

ספעציאַל ערצט פאַר נירען, בלאָז און אורין-קראַנקהייט

NAWROT 8, tel. 2,19-90

נעמט אָן פון 1-12 און פון 7- 4 אָוונט.

אַ גוטער קוואַליפיצירטער

פערקויפער

אין דער שיך בראַנזשע מיט לאַנגיעהריגער פּראַקטישער פּ אַקטיק זוכט בעשעפטיגונג. עס קען אויך זיין אין ענליכע בראַנזשעס. אָפערטען אין אדמיני. אונטער „קוואַליפיצירטער פערקויפער".

שיך-רעפּעראַטורען אויפ'ן אָרט!

די איינציגע אין לאָדז אַמעריקאַנישע מעכאַנישע שיך-רעפּעראַטור-אַנשטאַלט פּירט אויס

אויפ'ן אָרט (איז משך פון עטליכע מינוט)

זעמטליכע שיך רעפּעראַטורען. העכסטע קוואַליטעט פון זוילען לעדער. שטאַרקע, דויערהאַפטיגע און פעסטע אויספיהרונג.

אונזערע פּרייזען: מענער-זוילען 4 זל. מענער-קליזער 2 זל. דאַמען זוילען 3 זל. דאַמען קליזער 1 זל. גענייטע זוילען מיט 1 זל. טייערער.

POGOTOWIE SZEWCKIE „TEMPO" PIOTRKOWSKA telefon 217 16 79

(אין הויף רעכטס)

אויף טעלעפאָנישען פערלאַנג שיקען מיר אַרויס אַ יונגעל.

אפענער בריף צו די לאדזער מצבה-קריצערס!

צוליב דעם, וואָס די ניי-איינגעפיהרטע אַרבייטען די אַזוי גערופענע מאַזאַיקע-אַרבייט, וועלכע בעשטעהט פון 90% זאַמד און 10% צעמענט און פון אויבען בעפּוצט מיט אַ שיכט פון 5 מילימעטער שוויצליך מאַרמאָר. זענען פאַקטיש אימיטאַציע-אַרבייטען, וואָס זענען אויסען צו בעשווינדלען די קליענט. פון דער צווייטער זייט האָט די פּראַקטיק דערוויזען, אַז די דאָזיגע אַרבייטען דראָהען אפילו מיט לעבענס-געפאַהר פאַר די אַרבייטער, ווייל ביי דער מינדסטער נאַכלעסיגקייט פּלאַצט עס און צושאָלט זיך. האָט די פערזאַמלונג פון אַלע מצבה-קריצער-אַרבייטער, וועלכע איז פאָרגעקומען דעם 15/XII פ.י. בעשלאָסען די דאָזיגע אַרבייטען אָפּצושטעלען. כדי אָבער איך צו געבען די מעגליכקייט אויסצופיהרען די שוין אָנגענומענע בעשטעלונגען גיבען מיר אייך דעם טערמין ביז'ן 15. מירץ ד. י. מיר דערקלערען אָבער מיט דער גאַנצער קאַטעגאָרישקייט, אַז נאָך דעם טערמין וועלען די אַרבייטער קיין שום מאַזאַיק-אַרבייט נישט אויספיהרען!

מיט אַכטונג מצבה-קריצער-אַרבייטער-פאַראיין אין לאָדז.

1049 פּרעזידענט: נ. ליבאָוויטש. סעקרעטאַר: א. איינהאָרן.

Doktór KLINGER

ספעציאַל-ארצט פאַר ווענערישע, הויט און האַר-קראַנקהייטען

ANDRZEJA 2, tel. 132-28

נעהמט אָן פון 9-11 פריה און פון 5-8 אָוונד און פון 1-2 נ"מ אין דער „לעטשניצע פּיעטריקאָווער 62"

DR. MED.

Z. Ostyner

אוראלאג

ספעציאַל-ארצט פאַר בלאָז און נירען און אורין-קראַנקהייטען

Pia owcza 2

(Olginska) Telef. 148-95

נעמט אָן פון 9 10 פאַרמ. און פון 6 8 אָוונט

Dr. med. Ignacy MARGOLIS

okulista

האָט זיך איבערגעצויגען אויף

אל. קאָשטשושקי 9, טעל: 165 17

נעמט אָן פון 1-2 און פון 5-7 אָוונד

DR. MED.

Haltrecht

ספעצ.-ארצט פאַר הויט און געשלעכטס קראַנק.

נעמט אָן פון 8 ביז 9 פריה פון 2 – 3 נאָכמיטאָג און פון 8 ביז 9 אָוונד.

זונטאָג פון 9 ביז 1 מיטאָג.

פּיעטריקאָווער 10

פאַר אינבעמיטעלטע לעטשניצע-פּרייזען.

Dr. med. J. BETTE

ספּעציאַליסט פאַר קינדער און אינערליכע קראַנקהייטען

PIOTRKOWSKA 6, tel. 144-95

נעמט אָן פון 8—11 פריה און פון 4—6 נאָכמ.

MOULIN ROUGE מאָניושקי 1

שענסטער לאָקאַל פון לאָדז

היינט און פאָלגענדע טעג!

גרויסער פעבר. אר-פּראָגראַם

אויפטריטען פון וועלט-בעריהמטע אַרטיסטישע קרעפטען!

צום ערשטען מאָל אין לאָדז!

בעסטע טענצערין / Josepha Garcia Pastor שפּאַנישער

דועט / Nelly Urbańska / Las Turias בעקאַנטע טענצערקע / Maitre / טענצ רקע Helena Bogdanowa / de Dance — Emilow

פערגרעסערטער סאַלאָן און דזשאַדז-אָרקעסטער. איינטריט פריי!

שבת, זונטאָג און יום-טוב — 5 אַ זייגער נאָכמיטאָג

Five o'clocki

מיט פּיין אַ־טיס-טישען אָנגעזעצט.

אַנאָנסן! טעגליך ווערען אויסגעגעבען געשמאַקע מיטאָגען פון 25 2 זל. אָן.

זיכערע הילף און א רפואה

אהן א אפּעראַציע, אָן בלוט, אהן א מעסער און אהן בלוט-פערגיסונג פאַר קראַנקע אויף קילעס פאַר מענער ווי בער און קינדער. פערשידענע קאַליקעס אין גוף פאַר הויקערס אין פיס

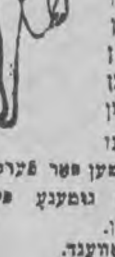

פּערלאַזט אייך נישט, ווייל דער ווינקעל-בראַך ווערט גרויס אַזוי ווי אַ פּענעטען-שאַף, אַ־ער אַזוי ווי אַ מעסער-פאַס אָגן עס פאַלט אַריין אין דעם פוס און דער קראַנקער איז אין אַ גרויסער סכנת דורך פערדרייען די קישקעס ווערט ער בראַנדיג און שטערבליך. ספּעציעל גוטע היל-באַנדאַזשען אויסגעצייכענט נאָך יעדער גרויסע פּראַקטיק עס מיט מיינע בעהאַנדלונג און פון דעמאַלט פּראָפעסאָר-דאָקטאָר בראָכי רעטונג בעזונדערן זיבער דעם שמערצען און געפעהרליכקייט ברוך. אויך פאַר הויקערס לחמינגען פיס הייל-גאַרסעטען און אַפּאַראַטען פאַר פערקרימטע פיס און פלאַטפוס ספּעציעלע אַפּליקאַנען אין די שיך. קינסטליכע גומענע פיס און הענט, נאַטירליכע זאָקען פאַר די גרעסטע קראַנקע אַרעם.

ספּעצאָגנגס פון 9 ביז 1 מיטאָג און פון 3 ביז 7 אין אָוונד.

ארטאפּעדישע אנשטאַלט

Specialist J. RAPAPORT Ortoped von Lemberg

Łódź, WÓLCZAŃSKA 10, tel. 221-77, front, parter,

בעמערקונג: דאָס ערזענליכע ערשינען פון די קראַנקע איז אונבעדינגט נויטיג. רעפלעקטען האָבען אויסגעשטעלט פאָלגענדע אוניווערזיטעטס-פּראָפעסאָרען: פּראָפ. ד"ר באַראַנאָוו, פּראָפ. ד"ר י. מאַרישלער, פּראָפ. ד"ר ב. קיעלאַנאָווסקי און אויך אַנדערע. מיר נעהמען אויך אָן סערטיפיקאַטען פון דער קראַנקען-קאַסע

דאַנקזאַגונג.

דעם ה' ספּעציאַליסט י. ראַפּאַפּאָרט, וואוינהאַפט אין לאָדז, וואָלטשאַנסקאַ 10 דריק איך אויס מיין דאַנקבאַרקייט פאַר איינגעמעטע מיר די ועהר געהרטע ביינקראַנקהייט אַנשטאַט 25 יאָהר האָב איך געליטען פון שטאַרקע ווייטאָגען און היינט, אַ דאַנק דעם גרויסען בעציהונג פון זיין קענען און פיהרען צו דער אַרבעט, דערמיט דריק איך אויס איהם מיין הערציגסטע דאַנקבאַרקייט.

Tema Rozenblum

סענסאציאנעלער פראצעס אין ווארשא

וועגען די געשעהענישען דעם 14 סעפטעמבער

צווייטער טאג

װארשא, 5. (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) ארום האלב 11 האט זיך אנגעהויבען דער פראצעס.

דער ערשטער ווערט אויסגעהערט דער עדות, געהיים-אגענט, יוזעף טולא, וועלכער דערצעהלט: — אין פ.פ.ס. בין איך געווען פון יאהר 1928 ביז'ן נאוועמבער 1929. איך בין געווען א מיטגליד פון דער פ.פ.ס'שער מיליץ, אין ווארשא בין איך בגיאנגען אויף די מיליציי-קורסען. דעפ. פוזשאק האט געהאלטען לעקציעס וועגען באריקאדען א. ד. גל. אויך אויף לעשנא 53 בין איך געווען אויף די לעקציעס פון דעפ. ארצישעווסקי, וועלכער האט גערעדט אויף דער טעמא וועגען אנפאל אויפ'ן צוג אין ראזאוו. ער האט געזאגט, אז מען דארף זיך צוגרייטען צום קאמף, ווי אין יאהר 1905.

אויף די מיליציע-קורסען אונטער טשענסטאכאוו זענען געווען מענשען פון פערשידענע געגענדען אין לאנד. פאר'ן אוועקפאהרען האט דזשענגעלעווסקי מיך געהייסען זיך מעלדען אויף וואררעצקא גאס און פו זדארט אויפ'ן הויפט-וואקזאל. דארט האב איך געטראפען כאדינסקי'ן, וועלכער האט מיך בעשטימט אלס קאמענדאנט פון דעם אבאז, זאגענדיג גלייכצייטיג, איך זאל קיינעם נישט אויסזאגען, אז דאס איז א קורס פון דער פ.פ.ס'שער מיליץ.

פארזיצער: ווער און וואסערע לעקציעס האט מען געהאלטען אויף די קורסען?

עדות: רעדאקטאר פון „טשענסטאכאווינער" רעדערקא, האט געלעזען וועגען סאציאליזם. דעפ. פוזשאק האט א חוץ וועגען ווארפען גראנאטען אין געשלאסענע ערטער, אויך גערעדט, אז די מיליץ דארף זיך בעוואפנען צום קאמף מיט דער רעגירונג, צום קאמף וואס קאן נישט אויסגעמיטען ווערען.

פארזיצער: האט מען דארט געזונגען לידער?

עדות: בעת גימנאסטיק האט מען געזונגען „טשערוואני שטאנדאר".

פארז.: וואסערע אמט האט דער עדות אין דער מיליץ?

עדות: איך בין געווען א פארשטעהער.

פארז.: צי זענט איהר געווען אויף פארטייאישע פערזאמלונגען?

עדות: יא.

פארז.: וואס האט מען דארט גערעדט?

עדות: אז עס דערנעהנטערען זיך געשעהענישען און אז עס דערנעהנטערט זיך דער מאמענט, ווען מען וועט דארפען ארויסגעהען אין גאס.

פארז.: איז דער עדות געווען א פאליציי-קאנפידענט?

עדות: איך בין קיינמאל נישט געווען קיין קאנפידענט, איך בין געווען א פאליציאנט און האב געטוען אויפ'ן בעפעהל פון דער פאליציי.

פארז.: ענטשולדיגט, איך האב זיך שלעכט אויסגעדריקט, הייסט עס, אז איהר זענט געווען א פאליציאנט און די מאכט האט געוואוסט וואס איהר טוט?

עדות: יא, איך בין געווען א פאליציאנט און בין געפאהרען אויף די קורסען אויפ'ן בעפעהל פון דער מאכט.

ווייטער דערצעהלט דער עדות, אז אויף די קורסען אין טשענסטאכאוו זענען געווען אלס צוהערער עלטערע מענשען, וועלכע האבען נישט געטראכט וועגען א מיליטערישער אדער ספארטליכער אויסבילדונג. איבריגענס מען האט די צוהערער בפירוש געזאגט, אז דאס זענען קורסען פאר אינסטרוקטארען, וועלכע וועלען צוריקקומענדיג פון טשענסטאכאוו, דארפען אויסבילדען די פ.פ.ס'שע מיליץ, אלעמען האט מען אנגעזאגט, זיי זאלען קיינעם נישט דערצעהלען וועגען דעם, אויף די קורסען האט מען געלעזען, א חוץ וועגען מיליטערישע ענינים, אויך וועגען פרינציפען פון סאציאליזם.

דעפ. פוזשאק האט גערעדט ביי דער ערעפענונג און ביים שליסען די קורסען, און האט געזאגט, אז הגם פ.פ.ס. איז געגען בעוואפנונג, דאך, צוליב דער נויטיגקייט צו קעמפען מיט דער רעגירונג, מוז מען אויסבילדען זעלבסטשוץ-אבטיילונגען.

פראקוראר: ווייסט איהר, אז די פארטיי בעזיצט געוועהר?

עדות: געוויס, איך אליין האב בעקומען, איך בין דאן געווען אן עדות, אמאל אויף א מיטינג, ווען די קאמוניסטען האבען געוואלט אריינגעהען אין זאל, האט זיך אויף מיר געשיסט א שיסעריי, איך האב בעמערקט אז עס האבען געשאסען נאר די פ.פ.ס. און נישט די קאמוניסטען. איך האב אויך בעקומען א רעוואלווער, ווען עס איז געווען אן אקאדעמיע אין קינא „העל", דאכט זיך מיר, אז דעם רעוואלווער האט מיר געגעבען כאדזינסקי.

ביי גרעסערע דעמאנסטראציעס האט מען געבראכט רעוואלווערען אין די דזשעלניצעס אריין און דארט האט מען פערטיילט צווישען די מיטגליעדער. שפעטער האט מען זיי צוריקגענומען. מעהרערע מיטגלידער האבען בעקומען געוועהר פון מיליציע-קאמענדאנט, פאר אייגען געברויך, און אויסגעצאהלט אין ראטעס.

ענטפערענדיג אויף דער פראגע פון פראקוראר זאגט דער עדות, אז דעפ. פוזשאק לעזענדיג וועגען גאסען-קאמפען, האט געזאגט, אז עס קומט א מאמענט, ווען מען וועט ארויספיהרען אייגענע מענשען אין גאס און אלץ, וואס מען האט דאן געלערנט, וועט מען דארפען געברויכען.

פראק.: האבען די פארטיי מיטגלידער אייך חושד געווען, אז איהר זענט א מיטגליד אין דער פאליציי?

עדות: ניין. איך האב אנטיילגענומען אין די געפעהרליכסטע ערטער. למשל, ביים ציטאדעל, וואו דעפ. ארצישעווסקי האט פראוואצירט די געשעהענישען מיט דער פאליציי. דא זענען געפאלען אויסרופען געגען מארשאל פילסודסקי.

פראק.: צי האט איהר אליין נישט פראוואצירט געשעהענישען?

עדות: ניין, ווי אזוי האב איך געקענט פראוואצירען, אז פון ביידע זייטען האט מיך בעדראהט א קויל, אויב נישט פון פאליציי, איז פון פ.פ.ס.

פראק.: דעפ. ארצישעווסקי בעשולדיגט אייך, אז איהר האט דאס פראוואצירט די געשעהענישען.

עדות: דאס איז א ליגענד, א ליגענד איז אויך אז א געוויסער אגענט גאדלעווסקי האט פראוואצירט.

פראק.: וואס ווייסט איהר נאך וועגען די געשעהענישען ביים ציטאדעל?

עדות: בעת דער פייערונג צום אנדענק פון די געפאלענע האט גערעדט דעפ. ארצישעווסקי אנדייטענדיג אויף די קברים האט ער געזאגט: דא דארף ער ליגען און אויף פילסודסקין וואו'ס די קארטע, מיט וועלכע מען וועט איהם אהערפיהרען".

ווייטער ווערט אויסגעהערט דער עדות שער זשאנט קידלא, דער אינספעקטאר פון די אויסבילדונגס-קורסען אונטער טשענסטאכאוו. ער דערצעהלט, אז די צוהערער האבען זיך נישט גוט אויפגעפיהרט. וואס מען האט זיי געהייסען, האבען זיי נישט געפאלגט. רעליגיעזע לידער האבען זיי נישט געוואלט זינגען, ווייל זיי זענען רעליגיאנסלאזע.

אדוו. גאצקי: וואס איז דארט געווען מיט די רעוואלווערען?

עדות: קיין שום רעוואלווערען האב איך נישט געזעהען. אויב איך וואלט געזעהען וואלט איך געמאלדען ווי מען דארף.

דער עדות ראזום פראטעסטירט געגען קלאנג, אז ער איז א קאנפידענט פון דער פאליטישער פאליציי. ער איז נאר געווען קאמענדאנט פון דער פ.פ.ס'שער מיליץ. וואס מען האט געשאסען אלס זעלבסט-שוץ. געוועהר האט די מיליץ נישט געהאט. ער האט געהאט א קאנטאקט מיט דזשענגעלעווסקי און כאדזינסקי.

דער פראקוראר מאכט אויפמערקזאם דעם עדות אויף א סתירה צווישען זיינע ערקלערונגען אין געריכט און אין פאליציי-קאמיסאריאט.

דא ווערט ערקלערט אן הפסקה.

נאך דער הפסקה האט מען ווייטער אויסגעהערט די עדות פון דער בעשולדיגונג.

ס'זיינען אויסגעהערט געווארען די עדות ד"ר מיטש, וועלכער האט אנגעפיהרט מיט די קורסען אין טשענסטאכאוו, געוועזענער מיליץ-קאמענדאנט פון ווארשא זשוראבעק קאזאקעוויטש, קאמיסאר באנקאוו, אגענט בארלאווסקי און א רייהע אגעומדן און פאליציאנטען.

די אלע עדות האבען שטארק געשטיצט די בעשולדיגונג.

היינט, פרייטאג, ווערט דער פראצעס ווייטער פארטגעזעצט.

געוועהלט א ניי פרעזידיום פון לאדזער שטאט-ראט

נאך די הייסע זיצונגען פון שטאט-ראט וועגען דעם ענין פון די ראטמענער וואלטשינסקי און גראשקאווסקי, האט שוין די בעכטיגע זיצונג נישט ארויסגערופען קיין גרויסען אינטערעס, הגם אויף דער טאג-ארדנונג האט זיך געפינען דער פונקט וועגען אויסוועהלען א פרעזידיום פון שטאט-ראט אויפ'ן יאהר 1931.

פאר'ן אנהויב פון דער זיצונג האט די פועלי-ציוניסטישע פראקציע אריינגעטראגען פאלגענדען דרינגענדען פארשלאג. דער שטאט-ראט פאדערט אויף דעם מאגיסטראט אנצונעהמען די געהעריגע שרים ביי די מאסגעבענדע פאקטארען, די

די געריכטע זאלען אפהאלטען דאס אויספ הרען עקזמיסיע פון 1 און 2 צימערדיגע לאקאטארען

אויף דער צייט וואנזדוי ערט דער איצטיגער קריזיס. דאן איז מען צוגעטרעטען צו די וואהלען פון א

פרעזעס פון שטאט-ראט

ס'ווערט נאר געמעלדעט איין קאנדידאט מצד דער סאציאליסטישער פראקציע — דער ביז איצטיגער פרעזעס האלצגרעבער. אהן אפשטימונג ווערט אלזא בעשטעטיגט די קאנדידאטור פון פרעזעס האלצגרעבערן, צו די וואהלען פון 3 וויצע-פרעזעסען ווערען אריינגעטראגען 3 ליסטעס; נומער 1 פון דער סאציאליסטישער פראקציע די קאנדידאטורען פון: ד"ר שיפמאן, קלים און אדוו. קעמפנער, נומער 2 פון די כ־דעקס — ראטמ. ציראנסקי און נומער 3 מצד א טייל יודען און די בירגערליכע דייטשען — איבזש. פראשקער.

נאך דער אפשטימונג ווייזט זיך ארויס, אז פאר דער ליסטע נומער 1 האבען געשטימט 39 ראטמענער, פאר נומער 2 — 5 שט. און פאר נומער 3 — 7, אזוי ארום זענען אויסגעוועהלט געווארען אלע 3 וויצע פרעזעסען פון דער סאציאליסטישער ליסטע — ד"ר שיפמאן, קלים און אדוו. קעמפנער.

ס'רביי אין כדאי צו בעמערקען, אז די קאנדידאטור פון ראטמ. פראשקער איז נישט אדורכגעגאנגען, ווייל ס'האבען געפעהלט 3 שטימען, די אגודה-ראטמענער, וועלכע האבען 4 שטימען און דער פאלקיסט, האבען פאר ראטמ. פראשקער נישט געשטימט, אזוי אז די יודישע בירגערליכע פראקציעס האבען נישט קיין וויצע-פרעזעס, הגם דאס איז געווען לייכט צו בעקומען.

באכדעם זענען לויט א פערשטענדיגונג אויסגעוועהלט געווארען די מיטגלידער פון פערשידענע קאמיסיעס פון שטאט-ראט.

צום צוזאמענפאהר פון שטעטישען פערבאנד זענען דעלעגירט געווארען 21 ראטמענער און מאגיסטראט-מיטגלידער, צווישען זיי פאלגענדע יודישע ראטמענער: פאזנאנסקי, מילמאן, האלענדערסקי מינצבערג, פראשקער און רוס.

א גרעסערע דיסקוסיע האט ארויסגערופען די פראגע פון פערברייטערען די בעהייצונגס-אונטערשטיצונגס אקציע, וועלכע ווערט איצט געפיהרט דורכ'ן מאגיסטראט.

ראטמ. האלענדערסקי ערקלערט, אז ביי דער דאזיגער אונטערשטיצונגס-אקציע

נעשעהט אונדירעקט אנ'עולה די יודישע ארבייטער

וועלכע ארבייטען לרוב אין ווארשטאטען פון אונטער 5 ארבייטער און וועלכע אונטערליגען נישט דעם געזעץ וועגען פערזיכערען אין פאל פון ארבייטסלאזיגקייט. דאסזעלבע געשעהט אויך מיט די יודישע ארבייטער וואס זענען נישט סטאביל בעשעפטיגט. דער מאגיסטראט, זאגט ראטמ. האלענדערסקי, דארף נישט קוקענדיג אויף דער אינסטרוקציע פון דער רעגירונג, אז די דאזיגע ארבייטער זאלען נישט גענייסען פון דער אונטערשטיצונג, אויף אייגענע האנד די אקציע פיהרען, דער רעדנער בראגט אריין וועגען דעם אנ'ענטשפרעכענדען פארשלאג.

אויך ראטמאן מילמאן ווייזט אן, אז די יודישע ארבייטער ווערען אונדירעקט בעעולהט און לעיט פאה, אז דער מאגיסטראט זאל זיך ווענדען צו דער רעגירונג, אז די בעגרענצונג פאר נישט-פערזיכערטע ארבייטער זאל אפגעשאפט ווערען. ביי דער אפשטימונג ווערט בעשטעטיגט די פערברייטערטע אקציע פון מאגיסטראט, ראטמ. האלענדערסקיס פארשלאג [illegible] דער פארשלאג פון ראטמ. מילמאן ווערען אפגעווארפען.

ראטמ. מילמאן רעזערווירט דאן דעם בונדישען פארשלאג וועגען פראטעסטירען געגען דער פראיעקטירטער העכערונג פון לאקאל-שטייער אויף בוי-צוועקען. צוליב דעם וואס פעהלט א קווארום ווערט די זיצונג 12 א זייגער ביינאכט געשלאסען.

1-טער קלאנג-קינא-טעאטער אין לאדז
„SPLENDID"
היינט און פאלגענדע טעג!
פאריז פון פראכט און ליכט! פאריז מיט נעכט אהן שלאף!
פ עכטיגער קל נג זינגענדער מייסטערווערק פון אייראפעאישער פראדוקציע
אונטער די פאריזער דעכער
אין דער או ספיהרונג פון בערידמטע ביליאר-זינגער
ALBERT PREJEAN I POLA ILLERA
אויסערן פראגראם: FLECK i FLECKIE אויערן פראגראם.
אנהויב 4, 6, 8 און 10 אזו. שבת און זונטאג פרימארגען-פארשטעלונגען
פון 12 ביטאג אן ווערט דעמאנסטרירט די פיקאנטע קאמעדיע
„דער וועג צום גן-עדן" מיט Liljana Harvey
ביז 4 א זייגער זענען די פרייזען 1 זל. און 1.50

PORADNIA
WENEROLOGICZNA
פון דאקטוירים-ספעציאליסטען
זאוואדזקא 1.
נאר פאר ווענערישע הויט-קראנקה.
און מענער-שוועכע אנאליזען פון בלוט
און אויספלוס אויף סיפיליס און טריפער.
קאנסיליומס מיט ספעציאליסטען פון אורא-
לאגישע און נערווען-קראנקהייטען.
קווארץ-לאמפ. עלעקטרישער
הייל-קאבינעט קאסמעטיק.
— טעגליך פון 8 פריה ביז 9 אוועגד. —
פון 11 ביז 12 ביי טאג און פון 2 ביז 3 נאכמ.
נעמט אן א פרוי-דאקטאר נור קינדער און פרויען
זונטאג פון 9 פריה ביז 2 נאכמיטאג.
— בעזונדערע ווארטע-צימער פאר פרויען. —
וויזיט 3 זל.

כירורגישע וועכנעריז קליניק
„SANATO"
אגראדאווא 10, טעל. 213-57
1-טע און 2-טע קלאס
ערצליכע אויפזיכט איבער דער מוטער און קינד
פרייזען פון געבורט
אין 2-טע קלאס צוזאמען מיט פערה־טינגס מיטלען
200 זל.
אויגען-אפטיילונג פון ד"ר מעד. י. הראוש
עמפפאנגס שטה'ן פון 1 ביז 2 נאכמיטאג.
כירורגישע אפטיילונג פון ד"ר מעד. ב. ס. זנשאר
עמפפאנגס שטה'ן פון 1 ביז 2 נאכמיטאג.

Dr. Różaner
ספעציאליסט פון הויט און ווענערישע קראנקהייטען און קינדער-לאזיגקייט
נארוטאוויטשא 9, טעלעפאן 128 98
נעמט אן פון 8-10; 5-8 אוועגד
ספעציעלער ווארטע-זאל פאר פרויען

מעבעל
דעם גרעסטען און עלעגאנטסטען אויסוואהל פון מעבעל
שלאף-צימער, עס-צימער, קינדער-צימער א. אז. וו.
קאמפלעטע איינריכטונג, ווי אויך איינצעלנע שטיק מעבעל
אמביליגסטען אז אויף די בעסטע בעדינגונגען עמפפעהלט די גרעסטע אין רעעלע מעבעל-פירמע אין לאדז
MARKOWICZ i NASIELSKI PIOTRKOWSKA 6
TELEFON 149-71
Poludniowa 10 פאבריק:
מעבעל

שרפה און פאניק אין א צירק

7 מענשען צוטרעטען געווארן אין דער מהומה

בערלין, 5. (ספ. טעל.).

אין בערלינער צירק בוש ווערען געמאכט אויפנאהמען צו א פילם פון לעבען פון די צירק־ארטיסטען. בעת'ן אויסצאהלען די גאזשע 500 סטאטיסטען, וואס נעהמען אנטייל אין דעם פילם, איז אויסגעבראכען א שרפה, וועלכע האט ארויסגערופען א מוראדיגע פאניק, זיבען מענשען זענען שווער פערוואונדעט געווארן און מ'האט זיי אפגעפיהרט אין שפיטאל.

דאס פייער איז אויסגעבראכען צוליב א קורצשלוס.

דער ביודזשעט פאר'ן פלענום פון סיים

וועגען דער גענעראל־דעבאטע איבער'ן ביודזשעט, וואס האט זיך בעכטען אנגעהויבען אין סיים שרייבט די „גאזעטא ווארשאווסקא":

„דער סיים האט בעקומען פון דער ביודזשעט קאמיסיע א גלייכגעוויכט פון בודזשעט בלויז אויפן פאפיר. אז דאס איז אזוי בעווייזט די רעדע פון וויצע־מיניסטער סטאזשינסקי, וועלכער האט געזאגט, אז נאר ווען מען רעדוצירט די פענסיעס פון די בעאמטע אויף 15 פראצענט וואלט מען געקאנט האבען א גלייכגעוויכט פון ביודזשעט.

„אט אזוי שטעלט זיך פאר דער רעזולטאט פון דער „צוזאמענארבייט" צווישען דער סיים־מעהרהייט מיט דער רעגירונג, א צוזאמענארבייט, פון וועלכער מ'האט אזוי פיל ערווארט. דער „צוזאמ" לאזט זיך אין קורצען בעצייכענען אויף דעם אופן, אז קיין ביודזשעט איז נישטא און וועט נישט זיין און אנשטאט דעם וועלען זיין ברייטע „לויזען" אויף אזא אופן ווערט ערפילט איינער פון די וויכטיגסטע פונקטען אין פראגראם פון ה' פילסודסקי.

אויף 30 טאג
געשלאסען די הויכשולען אין שפאניען

פאריז, 5. (טאו). לויט א דעקרעט פון קעניג ווערען אלע שפאנישע אוניווערזיטעטען געשלאסען אויף א צייט פון דרייסיג טאג. אין דעקרעט ווערט אונטערגעשטראכען אז די וואהלען צום פארלאמענט מוזען דורכגעהן רוהיג און אין ארדנונג.

דער בעלאגערונגס־צושטאנד אין סאראגאסא איז אפגעשאפט געווארן.

געשטארבען דער סטודענט איווא קארנער

קראקא, 5 (טעלעפאניש) „נאפשוד" איז מודיע: אין שפיטאל אין באוויטארג איז געשטארבען אין עלטער פון 27 יאהר דער יוגאסלאווישער בירגער, געוו. סטודענט פון קראקאווער אוניווערזיטעט איווא קארנער, וועלכער איז מיט דריי יאהר צוריק אויף אזא שרעקליכען אופן צושלאגען געווארן פון פאליציאנט פאוועלעק, איז ער ביז איצט קראנק געווען און איצט איז ער געשטארבען.

די לעצטע טעג פון פערשטארבענעם זענען געווען אמת טראגיש. ער איז משוגע געווארן פון די וויזיעס, איז מען פערפאלגט איהם און מ'וויל איהם שלאגען, און ער איז געשטארבען אין שווערע ליידען.

דער שליסעל פון דער אייראפעאישער סיטואציע
ליגט אין דער פערשטענדיגונג צווישען פראנקרייך און דייטשלאנד

פאריז, 5. (טאו) דער געוו. פרעמיער העריא טרעט ארויס אין אן ארטיקעל אין „ער נובעל" ענטשידען פאר דער נויטווענדיגקייט צו ערטיילען דייטשלאנד הילף אין דעם קריזיס.

סיטואציע, שרייבט הערִיא, ליגט אין דער פערשטענדיגונג צווישען דייטשלאנד און פ[ראנ]קרייך, קומט צו אזא הסכם, דאן איז נישטא פאר וואס מורא צו האבען, זאל דער הסכם נישט צושטאנדקומען, דאן איז נישטא אויף וואס צו האפען".

„דער שליסעל פון דער גאנצער אייראפעאישער

פערלאשען די רומענישע נאפט־קוואלען
וואס האבען געברענט פון יאהר 1929

בוקארעשט, 5 (ספ. טעל.) צוויי רומענישע אפיצירען איז געלונגען אויסצולעשען די נאפט־קוואלען אין מארעני, וועלכע האבען געברענט זייט דעם יאהר 1929. מ'האט די אפיצירען אויסגעצאהלט א בעלוינונג פון 250 טויזענד דאלאר.

דאס לעשען איז פארגעקומען מיט דער הילף פון אפאראטען פון הויכען דרוק און א כעמישער סובסטאנץ, וואס אונטער איהר ווירקונג ויערט דאס פייער פערלאשען.

די קוואלען האבען זיך אנגעצונדען אין מאי 1929 און פון דעמאלט אן האבען זיי געברענט אהן אויפהער. עס זענען אפגעברענט געווא"ען אונגעהויערע מאסען נאפט אין דער ווערט פון פיל מיליאנען.

אלע ביז־איצטיגע פרובען דאס פייער אויסצולעשען, נישט קוקענדיג אויף די מאדערנסטע מיטלען פון דער טעכניק, האבען זיך נישט איינגעגעבען. ביי די פרובען דאס פייער צו לעשען זענען אומגעקומען עטליכע צענדליג מענשען.

נישט לאזען פאלען די קולטורעלע דערגרייכונגען פון די יודען
דר. ראבאכם גרוס פון זיין בעזוך אין אייראפא

ניו־יארק.

די יודישע קולטור – אינסטיטוציעס ווערען שטארק פערנאכלעסיגט מצד די אמעריקאנער יודען — האט ערקלערט ד"ר א. ראבאק, ביי זיין צוריקקומען אויף דער שיף „פאריז" פון א לענגערער רייזע איבער אייראפע.

נישט־קוקענדיג, וואס אפט האבען די דארטיגע יודען אפילו נישט זייער טעגליך ברויט, ווערט אבער אנגעפיהרט אנ'עכט יודישע קולטורעלע טעטיגקייט, וואס האט נישט איהר גלייכען אין קיין לאנד. עס איז ממש צו בא־וואונדערען דאס דארטיגע יודישע שול־וועזען, ווי די יודישע לעהרער זענען זיך מקריב, נעהמען חדשים לאנג נישט קיין שום געצאהלט און גיבען זיך איבער מיט לייב און לעבען צו דערציהען דעם נייעם דור אלס מאדערנע יודען.

אזוי למשל, ווענען ביאליסטאק האט ד"ר ראבאק דערצעהלט, אז דארט איז פערהאן א שלום־עליכם־ביבליאטעק איינגעארדענט אויפ'ן מאדערנסטען אופן, וואס בעדינט די דארטיגע יודישע בעפעלקערונג. בלאסע פנימ'ער אבער טיפע קלוגע אויגען זענען גאנץ אפטע געסט אין דער ביבליאטעק. דאס קומען אהין לייענען אדער אהיים נעהמען ביכער קינדער פון ארימע עלטערען, וועלכע לעבען אין די ערגסטע עקאנאמישע בעדינגונגען. עס איז נישט קיין זעלטענהייט צו טרעפען יודישע יונגעלייט, וועלכע זענען זעהר אינטעליגענט און מאדערן אויסגעבילדעט און דאס אלץ האבען זיי בעקומען נאר אין דער יודישער שפראך און אונטער בעדינגונגען, וואס זעהען אויס לעגענדאריש. אי זיי, אי זייערע לעהרער שטודירען אפט מיט ליידיגע מאגענס. עהנליכע ביבליאטעקען זענען נאטירליך פערהאן אין א סך אנדערע שטעט אין פוילען, אבער דעם אמת מוז מען זאגען, אז די איבערטעגסיוועסטע יודישע קולטור־ארבייט זעהט זיך אן אין ווילנע. דער יודישער וויסענשאפטליכער אינסטיטוט איז ווי דער עמוד האש, וואס ווייזט אן די דארטיגע יודען דעם וועג פון בילדונג און קולטור אין דער יודישער שפראך. דער אינסטיטוט איז דער שטאלץ און דער ליבלינג פון די דארטיגע יודען. ער איז אבער שוין ווייט אריבער די גרעניצען פון דער שטאט. זעהר אפט, ווען מען רעדט אין פוילען וועגען דער בייער יודישער קולטור, ווערט קודם־כל אנגעוויזען אויף דעם יודישען וויסענשאפטליכען אינסטיטוט אין ווילנע.

ד"ר ראבאק האט מיט אנ'ערנסטער מינע און טיף דורכגעטראכט ממש אפעלירט דורכ'ן רעפארטער פון „מארגען זשורנאל" צו די יודען פון אמעריקא, אז זיי זאלען ווארעם אונטערשטיצען און נישט לאזען פאלען די דערגרייכונגען, וואס די יודען אין פוילען האבען שוין געוואונען אויפ'ן קולטורעלען געביט. די יודען אין פוילען קאנען זיך שוין נישט בענוגענען בלויז מיט עקאנאמישע ענינים. זיי מוזען זיך אויך אויסלעבען קולטורעל. געוויס דארף מען ווייטער אנהאלטען די מאטעריעלע שטיצע פאר די יודען אין אייראפא פאר עקאנאמישע ענינים. פארהאן איצט שטעט אין פוילען, וואו מילך איז א לוקסוס, מען טאר נישט לאזען אויפציהען א דור אין אזעלכע שלעכטע בעדינגונגען. ווען יעדער יוד אין אמעריקא זאל נאר נעהמען אויף זיך דעם חוב צו שטיצען זיינע קרובים מיט וועניגסטענס 2 אדער 3 דאלאר א וואך, וועט אויסגעמיטען ווערען די שרעקליכע קאטאסטראפע, וואס קאן דארט קומען יעדען טאג.

ד"ר ראבאק האט ערקלערט, אז די יודען אין פוילען נויטיגען זיך נישט אין קיין פאליטישע עצות, אדער אינטערווענציעס. זיי דארפען עקאנאמישע שטיצע, אבער נישט נאר פאר דעם קערפער נאר אויך פאר'ן גייסט.

די יודען אין אייראפע קאנען נישט פונאנדערטיילען זייער קערפער און גייסט.

ד"ר ראבאק פאהרט שוין אפ קיין באסטאן, וואו ער וועט פארטזעצען אין דעם דארטיגען אוניווערזיטעט זיינע לעקציעס איבער יודישער ליטעראטור און יודישער פילאזאפיע.

א 11־יעהריג יונגעל אויפגעשטאנען
תחית־המתים

לובלין, צווישען די שכנים אויף רוסקא גאס האט אנ'אונגעהויערען איינדרוק געמאכט די מעשה, וואס האט פאסירט ביי דער פאמיליע קליין, וואס וואוינט אויף דער רוסקא גאס נומער 23.

ביי דער פאמיליע קליין איז קראנק געווארן זייער 11־יעהריג יונגעל מאיר. די קראנקהייט האט זיך פערערגערט און מאנטאג פריה איז געקומען דער קריטישסטער מאמענט, דער חולה איז אריינגעפאלען אין גסיסה. עס איז געווארן א יללה אין שטוב. אנדערע זענען געלאפען נאך א דאקטאר. ביז דער דאקטאר איז געקומען האט אבער דער חולה שוין געהאט פערענדיגט און דער דאקטאר דערזעהענדיג ביי דער טיר, אז דער חולה ליגט שוין אויף דער פאדלאגע און ארום איהם ברענען ליכט, האט ער זיך שנעל אפגעטראגען.

אין א האלבע שעה ארום האט מען דערזעהען, ווי דער „מת" אויף דער פאדלאגע בעוועגט מיט א האנד אונטער'ן ליילעך, אין א ווילע ארום האט מען בעמערקט א צווייטע בעוועגונג אונטער'ן ליילעך, וואס האט פערדעקט דעם מת. אין שטוב איז מען געווארען אונרוהיג און מען האט אויפגעדעקט דאס ליילעך ערשט דאן האט מען דערזעהן, אז דער „מת" האט געעפענט די אויגען און אטעמט.

מען האט שנעל אריינגעלעגט דעם „מת" אין בעט, געשיקט נאך א דאקטאר, וועלכער האט דעם קראנקען געמאכט א איינשפריצונג און געוואכט איבער איהם עטליכע שעה.

דעם חולה איז גראד אינ'ם דאזיגען טאג בעסער געווארן און אויפצומארגענס האט די קראנקהייט זיך אנגעהויבען אויסלעשען.

ביים היינטיגען טאג פיהלט זיך דער חולה פיל בעסער, און ווי דער דאקטאר פערזיכערט איז די לעבענסגעפאהר שוין פאריבער.

ניט קיין פאריזערין און נישט קיין מיידעל

פאריז, 5. (ספ. טעל.) פאריז האט א בייז סענסאציע. עס האנדעלט זיך וועגען דער געוועהלטער „מיס פאריז", ארטסמאן, וועלכע איז אנערקענט געווארען דורכ'ן זשורי פאר'ן שעהנסטען מיידעל פון פאריז.

איצט ווייזט זיך ארויס, אז דאס שעהנסטע מיידעל איז נישט קיין פאריזערין און נישט קיין מיידעל, אז זי האט שוין א קינד פון עטליכע חדשים. מ'שמועסט אז דאס זשורי האט זיך געפונען אונטער'ן איינפלוס פון געוו. מיניסטער לעיג וועלכער האט אויסגעאיבט א דרוק, אז דווקא דאס מיידעל און נישט קיין אנדערע זאל געוועהלט ווערען אלס „מיס פאריז".

געשטארבען ד"ר סאלאמאן קרענבערגער

וויען, (יט"א) אין עלטער פון 70 יאהר איז דא געשטארבען דער אמאליגער הערצלפריינד און ציוניסט און שפעטערדיגער פיהרער פון דער טעריטאריאליסטישער בעוועגונג ד"ר סאלאמאן קרענבערגער.

קאן א חתן צוריקפאדערען די מתנות.
וואס ער האט געשענקט זיין כלה?
אסענסאציאנעלער פראצעס אין פאריזער געריכט

פאריז.

האט א חתן דאס רעכט צוריק צו בעהמען די מתנות פון זיין כלה, אויב עס לאזט זיך גארנישט אויס פון שידוך?

דאס איז א פראגע, וואס וועט באלד דעבאטירט ווערען אין פאריזער געריכט.

דער חתן און די כלה ביידע זענען זיי מענשען פון די הויכע פענסטער, און די מתנות זענען נישט קיין גראשענדיגע, נאר מיליאנענדיגע. קבצנים— וואלט נאטירליך גאר נישט איינגעפאלען אזא מין פאדערונג.

אבער לאמיר דערצעהלען די געשיכטע:

ליידי ווערא אווען איז א בעריהמטע שעהנהייט. זי האט שוין פאזירט פאר בעריהמטע קינסטלער, און די בילדער זענען געווען די גרעסטע פאריזער סענסאציעס. איז אלזא א וואונדער, וואס אין איהר האט זיך פערליבט א מיליאנער און האט מיט איהר געוואלט חתונה האבען?

דער חתן הייסט דעלאבאר, אז ער איז נישט גאר קיין ארימאן, זעהט מען פון די מתנות, וואס ער האט געגעבען דער, וועלכע האט געזאלט ווערען זיין ווייב, פון שידוך האט זיך אבער גארנישט אויסגעלאזט און דער חתן פאדערט צוריק געריכטליך די מתנות פאר די אנדערטהאלבען מיליאן פראנק, וועלכע ער האט געשאנקען זיין כלה. האט ער אבער רעכט דערצו? קען מען צוריק פאדערען דאס, וואס מען האט אמאל געשאנקען?

ליידי אווען איז א טאכטער פון א קיעווער אדוואקאט אין פעטראגראד האט זי חתונה געהאט מיט לארד אוועו, שעף פון דער ענגלישער מיסיע ביים רוסישען גענעראל־שטאב. נאך עטליכע יאהר חתונה, האבען זיי זיך ביידע געשידען. שפעטער האט זי זיך בעקענט מיט'ן רייכען אינדוסטריעלער דעלאבאר און זיי האבען זיך פערלאבט. פערלאבט איז אבער נישט חתונה געהאט. זיי האבען זיך ביידע געשריבען ליבעס־בריף. זיך צוגעזאגט גאלדענע גליקען, אבער צו קיין חתונה איז דאס אלץ נישט געקומען.

דער חתן איז געווען העכסט גאלאנט און האט בעגלייט זיינע ליבעס־בריף מיט גאר הויכע טשעקען. ער האט איהר געשאנקען א רינג פון 550 טויזענד פראנק (דאס איז א חוץ די טשעקען) ביידע האבען איצט טענות. ליידי אוועו ווייזט א בריף, אין וועלכען איהר חתן שרייבט:

„איך האב פיל געקלערט זינט אונזער צוזאמענטרעף. איך גלויב נישט, אז מיר זאלען איינגעהן מיט אונזערע כאראקטערען, לאמיר נישט רעדען פון אונזער חתונה־פלאן".

אבער דער חתן — אזוי זאגט זיין אדוואקאט — האט אויך עפעס צו זאגען און צו ווייזען. אדוו. קאמפענקי וועט ארויסטרעטען פאר ליידי אוועו, דער חתן האט איבערגעגעבען זיינע אינטערעסען אין די הענד פון אדוו. גאניש.

דער פראצעס פערשפרעכט צו זיין זעהר א פאריזערישער.

זאל פילהארמאניע, נארוטאוויטשא 20
מאנטאג, דעם 9. פעברואר, 9 אין אוונד
לעצטער קאנצערט
— פון —
חיה'לע גראבער
געוו. שוישפילערין פון „הבימה"
אין אבענימעז פראגראם
צוויי איינאקטערס פון י. ל. פרץ
„מוסר" און „באך קבורה"
ניע קינדער־לידער, נייע מארקס־בילדער, נייע חסיד־[illegible]
ביונים.—בילעטען פון 1.00 ביז 5.00 זל. אין פילהארמ[illegible]

Lekarz-dentysta
Stanisław Gelberg
זאוואדזקא 14, טעל. 108-33
בנמט אן פון 10–2 נאכמ. און פון 4–7 אוונד

אונזערע חלומות

מיר לעבען איצט אין אַ צייט, ווען חלומות ווערען אָדער פערווירקליכט, אָדער צורונען. דער חלום אַליין, ווי אַזעלכער, איז שוין מעהר קיין נאָנגבארע מטבע. דאָס זעלביגע איז אויך מיט מליצות און גלייכווערטלעך: אָדער זיי ווערען אויסגעפייטשט אויף פשוטע טרוקענע ווערטער, אָדער זיי ווערען איינגאנצען געמעקט. די מליצה אַליין, ווי אַזעלכע, מאַכט נישט מעהר קיין רושם אויף דער מענשליכער פסיכיק.

מיר, יודען, האָבען זיך אַמאָל אַרומגעטראָגען מיט חלומות. ווען אַ חלום ס'איז געווען סאָציאַליזם וועמעס — ציון, וועמעס — בירגערליכע דעמאָקראַטישע גלייכקייט. היינט איז דער סאָציאַליזם צוטיילט אויף צוויי פראַקטישע, אַקטיווע לאַגערן — דעם חלום פון „באחרית-הימים" האָט מען אָפּגעלייגט אָן אַ זייט. אין ציוניזם זענען פערהאַן מלערליי שטראָמונגען, אַלע פערנעמען זיך מיט פראַקטיק, מיט ציפערען, מעשים, פאָדערונגען, קאַמפען — סתם פאַנטאַזיעס ווערען נישט געברויכט. אויך אין דער בירגערליכער גלייכקייט אינטערעסירט זיך קיינער נישט מיט טעאָריעס און דמיונות, נאָר מיט פראַקטישע דערגרייכונגען.

אַזוי איז עס, פערשטעהט זיך, קודם כל ביי די גוים און ממילא קען עס אויך אַנדערש נישט זיין אויך ביי די יודען..

מוזען אויך מיר, פוילישע יודען, אַרויסנעמען פון בוזים אַלע אונזערע חלומות און פאַנטאַזיעס, אַרויפלייגען זיי אויפ'ן אָפענעם טיש און זעהען, צי זיי וועלען זיך צופליהען, ווי וואָלקענס, אָדער זיי וועלען בלייבען ווי עפּעס ממשותדיגס.

אָט האָט זשאַבאָטינסקי יאָהרען לאַנג זיך אַרומגעטראָגען מיט אַ חלום, אַז ענגלאַנד מוז העלפען די יודען אַריבערקלייבען זיך קיין א"י און דאָרט זיך בעזעצען. איצט איז עס, אָן ספק, אַן אָביעקט פון די אונטערהאַנדלונגען ביים קיילעכדיגען טיש און מיר קענען זיכער זיין, אַז גראַד אין אָט דעם פונקט וועט ענגלאַנד אונז מוזען געבען געוויסע הנחות. אויב ווידער דאָס וועט נישט געשעהען, וועט מען מוזען זוכען אַנדערע וועגען און מיטלען, נישט טראַכטענדיג מעהר וועגן זיינעם חלום.

און אָט האָבען אַ טייל פון אונז, פוילישע יודען, געשעהמט זיך אַרויסצוברענגען אויף די ליפען אַ חלום, אַז מ'זאָל שאַפען אַ היימישע יודישע קאָלאָניזאַציע אויף ליידיגען באָדען, וועלכען מ'מוז נאָך מעלאַריזירען. די רעגירונג האָט זיך נישט געשעמט צו שאַפען אַ בעזונדער דעפּאַרטאַמענט פאַר די פינסקער בלאָטעס, אויסבויען פאַר אָט דער אַרבייט אַ ספעציעלען פּאַלאַץ אין בריסק. בעשטימען אַ בודזשעט מיט אַ גאַנצען שטאַב בעאַמטע. רעכענט דאָך מסתם די רעגירונג צו פערוואַנדלען די יאָזיגע בלאָטעס אין פרוכטבאַרע לאַנד און שפּייזען דערמיט איהרע בירגער. מיר אָבער, וואָס האָבען שוין אויף אונזער קאָנטע אַ ארץ-ישראל, אַן אַרגענטינע, אַ קרים, אַ בירא-בידזשאַן, אַמעריקאַנער פאַרמערס, האָבען זיך געשעמט דערמאָנען, אַז לויט'ן געזעץ פון מענשליכער גלייכקייט קומט אונז אויך אַ חלק אין אָט דער מעגליכקייט פון חיונה.

היינט איז שוין דער ענין געוואָרען אַקטועל. דער פוילישער אַמבאַסאַדאָר אין אַמעריקע האָט געגעבען וועגען דעם אַ קאָנקרעטע הבטחה, די ענדגילטיגע פערלויפט שוין דעם וועג מיט אַ קאַראַוואַן און די רעגירונג האָט געעפענט אַ טירעלע פאַר פראַקטישע אונטערהאַנדלונגען מכוח דעם. צי זאָלען מיר זיך נאָך אַלץ שעמען, טאָמער וועט מען אונז האַלטען פאַר פאַנטאַזיאָרען? מיר מוזען דעם חלום אַרויסברענגען און איינס פון די צוויי, אָדער ער וועט פערשווינדען, אָדער ער וועט פערווירקליכט ווערען. מיר דאַרפען קעמפען פאַר דאָס צווייטע, און קיין שום חרפה איז דערין נישט פערהאַן. אויב יונגענטליכע מעגען דאָ האַקען האָלץ און שטיינער לשם הכשרה פאַר אַן אַנדער לאַנד, פאַרוואָס זאָלען זיי עס נישט קאָנען טון צוליב דעם אייגענעם היימישען לאַנד?

יאָ, דאָס הייסט דאָך פלאַגיאירען דעם שיינעם אידעאַל פון חלוציזם פאַר אַ וואַכעדיגען צוועק? דאַרף מען אָט די פאַנטאַזיע אויך פונאַנדערוויקלען און ענטבלויזען, נישט פערדעקען איהר מעהר אונטער געפעלהאַפטע מליצות.

ביי פראַקטישער בעהאַנדלונג וועט זיך מסתם אַרויסווייזען, אַז מיר האָבען צעהן מאָל מעהר יונגוואַרג ווי ס'איז נויטיג פאַר ביידע צילען. אויב נישט, וועלען מיר דעם חלום אָוועקוואַרפען. אָבער שעמען זיך מיט איהם דאַרפען מיר נישט. ווייל אַ פאָלק געהט אונטער, און היינט איז אַ צייט, ווען מ'וואַרט נישט, מ'קען נישט וואַרטען אויף לעתיד לבוא, נאָר מ'שלעפּט דעם לעתיד לבוא מיט כוח צו זיך. אָדער ער איז שוין דאָ, אָדער ער וועט קיינמאָל נישט זיין.

און אויב עס קען עפּעס געטון ווערען אויף אַריינצופיהרען יודען אין דער אינדוסטריע, אין אַ ברייטערער מאָס, דורך ספּעציעלע אַקציעס, לויט'ן מוסטער פון אַנדערע, דאַרפען מיר אויסאַרבייטען וועגען דעם אַ קאָנקרעטען פּלאַן און אַריינטראָגען אין דער רעגירונג אין דער פאָרם פון אַ פאָדערונג.

שלילת-הגלות און פאָלקיזם זענען געווען צוויי געגענזייטיגע טעאָריעס, געבויט אויפ'ן יסוד פון אייגענע פאָרשטעלונגען וועגען עתיד. איצט מוז קומען אַ סוף צו טעאָריעס. די פראַקטיק, דערלעבען מוזען בעווייזען, וועלכע פון די צוויי [illegible] שטעלונגען איז געווען אַ ריכטיגע. און דאָס מוז געשעהען שוין איצט, אין אונזערע טעג.

לאָמיר מיט קיין שום אַפּריאָרי-בעגריפען נישט מבטל מאַכען די מעגליכקייט פון אויפקלערען אונזערע פּראָבלעמען און דורכפיהרען זיי ביז אַ פּראַקטישער ענטשיידונג אין דער אָדער אַנדערער זייט.

פ. ק.

דער פּאָליטישער מאָמענט

אַנ'אַרמעי פון צוואַנציג מיליאָן אַרבייטסלאָזע

די ציפערען פון אַרבייטסלאָזיגקייט, וועלכע עס האָט ספּעציעל דאָס גענפער אינטערנאַציאָנאַלע אַרבייטס-ביוראָ, גיבען אַ בילד וועגען דעם פערנעהם פון וועלט-קריזיס, וועגען דער ערנסטקייט פון דער לאַגע. און וועלכער עס גיט גיב זיך די וועלט-ווירטשאַפט און וואָס עס האָט געשאַפט אַנ'אַנרוהיגע שטימונג אויך אין דער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק און אין דער אינערליכער לאַגע פון אַ גאַנצער רייהע מלוכות. לויט די אויסרעכענונגען פון גענפער ביוראָ דערגרייכט איצט די צאָהל אַרבייטסלאָזע 20 מיליאָן מענשען. אַ צאָהל מענשען, וואָס איז אַזוי גרויס ווי אַ האַלבע בעפעלקערונג פון פראַנקרייך אָדער איז גרעסער פאַר דער בעפעלקערונג פון לאָנדאָן, פּאַריז און בערלין אינאיינעם גענומען. האָט נישט קיין שום מיליאָן, האָט נישט קיין מעגליכקייט צו לעבען פון פּראָדוקטיווער אַרבייט און עקזיסטירט אויפ'ן חשבון פון דער מלוכה אָדער פון אַרבייטער און אַנדערע אָרגאַניזאַציעס. די דאָזיגע מורא'דיגע לאַסט, וואָס ליגט אויף דער אַזוי אויך דערשי ערטער ווירטשאַפט, פאַלט היים-זעכליך אויף אייראָפּע, וועלכע ציילט 11 מיליאָן אַרבייטסלאָזע. צום שווערסטען האָט די אַרבייטסלאָזיגקייט געטראָפען די פּאַרטנערשיפטענע אינדוסטריעלע לענדער, אַ חוץ פראַנקרייך: 4 און דריי פערטעל מיליאָן אַרבייטסלאָזע אין דייטשלאַנד, דריטהאַלבען מיליאָן אין ענגלאַנד, אַנ'ערך 6 מיליאָן אין די פעראייניגטע שטאַטען.

אָבער די לאַגע איז ערנסט אויך אין אַנדערע לענדער. די צאָהל אַרבייטסלאָזע בעטרעפט אַנדערהאַלבען מיליאָן אין טשעכאָסלאָוואַקיי און ווערט בעטראַכטעט אין די הינדערטער טויזענדער אין איטאַליען, פּוילען, יאַפּאַן, ווי אויך אין די דרום-אַמעריקאַנישע רעפּובליקעס. די אויסנאַהמען בעשטעהען בלויז אין דעם כלל: די אַרבייטסלאָזיגקייט איז נישט גרויס אין פראַנקרייך ערשטענס, צוליב דעם, וואָס דער וואוקס פון דער בעפעלקערונג איז דאָרט אַ גאַנץ קליינער, אַזוי, אַז פראַנקרייך האָט נאָך נישט צוריקגעשטעלט די פּאָטענציאַלע וואָס זי האָט געהאַט אין דער וועלט-מלחמה. פון דער אַנדערער זייט געפינט זיך פראַנקרייך אין בעזונדערס גינסטיגע בעדינגונגען אין זין פון אָנזאַמלען פרייע קאַפּיטאַלין.

אין אַ בעזונדערער לאַגע געפינט זיך סאָוויעט רוסלאַנד. דאָרט איז קיין אַרבייטסלאָזיגקייט נישטאָ, און די סאָוועטישע פיהרער רוהמען זיך אַפילו, אַז דאָס מיין אַרבייטסלאָזיגקייט געהערט דאָרט צו דער פערגאַנגענהייט, דאָס איז צוליב די ריזיגע אַרבייטען, וועלכע זענען אונטערגענומען געוואָרען אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם „פינפיאָהר-פּלאַן" (פּיאַטילעטקע). די אַלגעמיינע מאַטעריעלע לאַגע פון דער בעפעלקערונג איז אָבער דאָרט דערווייל אַ זעהר שווערע, און מ'דאַרף אָפּוואַרטען אויף די רעזולטאַטען פון דעם גרויסען ווירטשאַפטליכען אינדוסטריאַליזירונגס פּלאַן, וועלכען די סאָוויעטען פיהרען איצט אַדורך.

דער ווירטשאַפטליכער קריזיס, וועלכער ווערט גענאָמען דורכ'ן באַראָמעטער פון אַרבייטסלאָזיגקייט, האָט דערגרייכט די העכסטע שפּאַנונג. די כראָנישע אַרבייטסלאָזיגקייט אין ענגלאַנד, וואָס דויערט שוין 7 יאָהר, פלעגט מען געוועהנליך ערקלערען מיט די עקאָנאָמישע אייגנאַרטיגקייטען פון דאָזיגען לאַנד, אָבער ווען די קאַטאַסטראָפע האָט אַריינגענומען אויך אַנדערע לענדער, זענען די עקאָנאָמיסטען געצוואונגען געווען צו זעהן דערין אַ „נאָרמאַלען" און צייטווייליגען קריזיס. אויך איצט זענען פערהאַן אָפּטימיסטען וועלכע ווילען גלויבען אַז עס געהט צו אַ פערבעסערונג פון דער ווירטשאַפטליכער קאָניונקטור. אָבער יעדענפאַלס האָט קיין שום מלוכה נישט געקאָנט פערנעהמען די פּאָזיציע פון נישט אַריינמישען זיך און פון פּאַסיוו וועגן אָפּוואַרטען, ביז די ווירטשאַפט וועט זיך אַליין אויסהיילען, אַזאַ פּאָזיציע איז אונמעגליך שוין צוליב דעם, ווייל ביי די איצטיגע פּאָליטישע פערהעלטנישען קאָן נישט זיין קיין רייד וועגען איבערלאָזען די מאַסען אַרבייטסלאָזע אָהן באַלדיגער הילף, אַ חוץ אַמעריקא, וועלכע קאָן זיך נאָך אין דער היינטיגער פערלאָזען אויף פּריוואַטער איניציאַטיוו, וועלכע האָט געשאַפען רייכע פילאַנטראָפּישע אָרגאַניזאַציעס, מוזען אַלע איבעריגע מלוכות בעהמען אויף זיך דאָס אויסהאַלטען די אַרבייטסלאָזע, דערפון קומען נאָך גרעסערע פינאַנציעלע שוועריגקייטען, וועלכע צווינגען צו זוכען אַנ'אויסגאַנג פון דער לאַגע. די שווערע עקאָנאָמישע לאַגע פון לאַנד נוצען אויס בעזונדערס אין דייטשלאַנד די עקסטרעמע און עקסטרעמיסטישע עלעמענטען, וועלכע דראָהען, ווי עס האָט זיך אויסגעדריקט טעאָדאָר וואָלף צו פערניכטען די ווירטשאַפט גופא, איידער עס וועט קומען אַ ווענדונג צום בעסערען.

געגען די פּרובען פון די מלוכה-אָרגאַנען אַקטיוו זיך אַריינצומישען אין ווירטשאַפטליכען לעבען כדי צו לינדערען דעם קריזיס, רוקט מען אַרויס און נישט אָהן בערעכטיגונג דעם אַרגומענט, אַז אַזאַ אַריינמישונג קאָן נאָך פערערגערען די לאַגע. אַנדערש איז אָבער די זאַך, ווען מיר בעטראַכטען די פראַגע פון שטאַנדפּונקט פון די אינטערנאַציאָנאַלע בעציהונגען, דאָ מוז מען קאָנסטאַטירען, אַז דער עקאָנאָמישער נאַציאָנאַליזם העלפט מיט צו פערשאַרפען דעם קריזיס, למשל: דאָס פאַלען פון די פרייזען אויף לאַנדווירטשאַפטליכע פּראָדוקטען אויפ'ן וועלט-מאַרק האָט געבראַכט אין דייטשלאַנד צו אַ בעדייטענדער הייבונג פון די צאָלסאַריפען אויף די דאָזיגע פּראָדוקטען אויס מורא, אַז אין לאַנד זאָל נישט נאָך מעהר שטייגען די אַרבייטסלאָזיגקייט, אָבער די הויכע צאָלען ברענגען צו אַ פערטייערונג פון די אינדוסטרי-אויסאַרבייטונגען, און אין דערוועלבער צייט מוזען די אַגראַר-לענדער טראַכטען וועגען הויבען ביי זיך די צאָלען אויף אינדוסטרי-אַרטיקלען, כדי צו שאַפען אַנ'אייגענעם אינערליכען מאַרק. פאַר די אייגענע פּראָדוקטען און כדי צו געבען אַרבייט דעם עודף פון דער דאָרפישער בעפעלקערונג. דאָס שלאָגט אויפ'ן עקספּאָרט פון די אינדוסטריעלע לענדער.

אַזאַ גינסטיגער פאַקט, ווי די אַלגעמיינע פערביליגערונג פון די אַרטיקלען פון ערשטען געברויך, ווערט אַזוי אַרום איינער פון די סיבות פון קריזיס און שאַפט קאָנפליקטען, וועלכע וועלען דעם קריזיס נאָך מעהר פערשאַרפען. אַט אויף דעם האָט מען זיך אַזוי בעקלאָגט — און אומזיסט; — אויף דער פאַן-אייראָפּעאישער קאָנפערענץ, וואָס איז מיט עטליכע טעג צוריק אָפּגעהאַלטען געוואָרען אין גענף. דער עקאָנאָמישער נאַציאָנאַליזם פון די בעזונדערע מלוכות, שאַפט די פּערספּעקטיוו פון צאָל-מלחמות, פון אַלגעמיינער פעראָרימונג און פון געפעהרליכע פאַר'ן אינטערנאַציאָנאַלען שלום צונויפשטויסען פון פּאָליטישע אינטערעסען.

פ. ב.

באַרמאַז — דער טראַגיש-אומגעקומענער נישט-געקרוינטער יוד. קעניג פון קאָנגאָ

קאָרעספּאָנדענץ פון פּאַריז

אין דער גאַנצער אייראָפּעאישער און יודישער פּרעסע האָט מען אין דער לעצטער צייט אַ סך געשריבען וועגען דעם טראַגישען טויט פון יודישען מיליאָנער באַרמאַן, וואָס איז מיט אַ צייט צוריק דערהרגעט געוואָרען אין זיין ביוראָ דורך אַ גריך געאָרגי ווערכער האָט זיך אַליין גענומען דאָס לעבען. מען האָט דערצעהלט פערשידענע אינטערעסאַנטע פּרטים וועגען דעם באמת סענסאַציאָנעלען לעבען פון דעם דאָזיגען פּוילישען יודען, וואָס איז מיט דרייסיג יאָהר צוריק געקומען קיין בעלגיען, וואָס האָט איבער צוואַנציג יאָהר געלעבט אין קאָנגאָ און איז דאָרטען געוואָרען רייך און מעכטיג. מען האָט איהם גערופען — נישט-געקרוינטער קעניג פון קאָנגאָ; די שוואַרצע בעפעלקערונג האָט אין איהם געזעהען דעם אמת'ען הערשער פון דער בעלגישער קאָלאָניע; ער האָט פערמאָגט גאָלד-גרובען און קאָלאָסאַלע אינדוסטריעלע און האַנדעלס-אונטערנעהמונגען; ער האָט פערנומען אַ הויכע שטעלונג אין דער בעלגישער געזעלשאַפט, געווען אָפט אַ גאַסט ביי דעם בעלגישען קעניג; ער האָט פערמאָגט אַ פּרעכטיגען שלאָס און האָט געהאַט אַ שם פון איינעם פון ד רייכסטע און איינפלוסרייכסטע מענשען פון בעלגיען. זיין טראַגישער טויט האָט צום לעצטען מאָל צוגעצויגען צו זיין אייגענאַרטיגער קאַריערע און פערזענליכקייט פון דער אַלגעמיינער און יודישער וועלט.

איך וויל נישט איבערחזר'ן די פערשידענע פּרטים פון דעם מעהר אָדער וועניגער בעקאַנטען לעבען פון באַרמאַנס אינטערעסאַנטער פערזענליכקייט, איך וויל דערצעהלען וועגען אַ פּערזענליכער בעגעגעניש, וואָס איך האָב געהאַט מיט באַרמאַנען מיט עטליכע וואָכען פאַר זיין טראַגישען טויט.

איך בין געווען אין בעלגיען אין ציוניסטישער שליחות. איך האָב געהאַט אַנ'אינטערעס פאַר מענשען מיט אַ ברייטען פערנעהם, מיט אַנ'אונאָפּהענגיגען בליק, מען האָט מיר אויפגעוויזען אויף באַרמאַנען. מען האָט מיר דערצעהלט, אַז זיין גאַנצען לעבען איז באַרמאַן געשטאַנען ווייט פון וועלכע נישט איז יודישע און ציוניסטישע פראַגען און איג טערעסען. זעלטען ווער עס האָט אַפילו געוואוסט אַז באַרמאַן איז בכלל אַ יוד. אַפילו די יודישע צדקה חברות וואָס גראַבען אויס יודישע מיליאָנערען פלעגען לאָזען באַרמאַנען צורוה. נאָכ'ן „ווייסען בוך" פון לאָרד פּאַספילד, האָט זיך אָבער באַרמאַן אַליין אַנטפּלעקט ווי אַ הייסער יוד, ער איז פּלוצלונג צוגעפאָהרען מיט זיין טרוי צו דעם ברוסעלער בית-ציון וואו עס געפינט זיך די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע און האָט געבעטען איהם פערזעגיסטרירען אַלס אַ ציוניסט פון אַ בעדייטענדען יעהרליכען מיטגליד-אָפּצאָהל, דאָס איז געווען די גרעסטע סענסאַציע אין בריסעל, די דאָרטיגע ציוניסטישע קרייזען זענען געווען אַזוי איבעראַשט, אַז אויך נאָך דעם האָבען זיי נישט געהאַט דעם מוט זיך צו ווענדען צו באַרמאַנען און וועלכע נישט איז ווירקליכער גרעסערער ענין. זיי האָבען זיך אַליין נישט געגלויבט, אַז באַרמאַן איז באמת געוואָרען אַן „אונזעריגער". זיי האָבען זיך בעהאַלטען פון דער ווייטען. און בעת איך האָב אויסגעדריקט דעם וואונש זיך מיט באַרמאַנען צו בעגעגענען, האָבען זיך מיר בע ציוניסטישע פריינט אָפּיסעל דערשראָקען: „ווי, איהר מיינט, אַז עס איז אַזוי פשוט? עס איז דאָך באַרמאַן?".

איך האָב געפּרובט און עס האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז דאָס איז באמת גאַנץ פשוט. איך האָב געהייסען באַרמאַנען אָנטעלעפאָנירען, אַז איך בין אויף אַ דורכרייזע אין בריסעל און כ'וויל מיט איהם ריידען וועגען אַ ציוניסטיש-פּאָליטישען ענין. ער האָט תיכף געענטפערט אַז ער וועט מיך גערן אויפנעהמען. און אינ'ם זעלביגען טאָג, אין אָוונד האָב איך געהאַט מיט איהם אַ לענגערען געשפּרעך אין זיין ביוראָ.

איך האָב געמיינט, אַז איך וועל האָבען צו טון מיט אַנ'אַלפאַבעט אין ציוניסטישע ענינים און איך האָב אָנגעהויבען מיט איהם צו רעדען פאָרזיכטיג און וועגען גאַנץ עלעמענטאַרע זאַכען. מיט אַ פיינעם שמייכעל האָט ער מיר געגעבען צו פערשטעהן, אַז קיין עם-הארץ אין ציוניסטישע פראַגען איז ער וויט נישט. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען אַז ער לייענט סיסטעמאַטיש דעם לאָנדאָנער „דזשואיש כראָניקל". און איז גאַנץ גוט אָריענטירט איבער די אינערליך-ציוניסטישע וויכוחים, ער האָט זיך גאַנץ גוט פונאַנדערגעקליבען אין די דיפערענצען צווישען די רעוויזיאָניסטען און אָפיציעלע ציוניסטען, אין ענגלישער פּאָליטיק לגבי ארץ-ישראל און גראַד אויף דעם לעצטען געביט האָט ער אויסגעדריקט אַ גאַנץ בעשטימטען און אומצווייידייטיגען שטאַנדפּונקט:

— ווי איהר ווייסט, מן הסתם, בין איך צוואַנציג יאָהר געשטאַנען גאַנץ ווייט פון יודישע פראַגען. מיין גאַנצע סביבה איז נישט קיין יודישע, איך האָב יאָהרען לאַנג געלעבט אין קאָנגאָ. וואו איך פלעג נישט טרעפען קיין איין איינציגען יודען, וואו מען האָט גאָרנישט געוואוסט אַז איך בין אַ יוד. איך קען דעריבער נישט משפּטען איבער ריין-יודישע אינערליכע ענינים, אָבער וואָס עס איז נוגע קאָלאָניזאַציע און קאָלאָניזאַציאָנס-פּאָליטיק — דאָ האָב איך אַ דערפאַהרונג און אַ מיינונג. איך האָב אויפמערקזאַם געלייענט דעם „ווייסען בוך" פון לאָרד פּאַספילד, די שטימען פון דער ענגלישער פּרעסע און די וויכוחים אין דעם ענגלישען פּאַרלאַמענט וועגען דער ענגלישער פּאַלעסטינא-פּאָליטיק, (דערביי האָט באַרמאַן אַרויסגעשלעפּט עטליכע נומערען פון דעם „דזשואיש כראָניקל" און האָט מיר געוויזען אַ רייהע פון אונטערגעשטראָכענע שורות), און איך האָב דעם איינדרוק, אַז ענגלישע מלוכה-מענער קלייבען זיך נישט פונאַנדער אין דער גאַנצער קאָמפּליצירטקייט און געפעהרליכקייט פון דער געשאַפענער לאַגע, זיי געהען צו די קאָלאָניאַל-ענינים און קאָלאָניאַל-פערהעלטנישען מיט אַנ'אייראָפּעאישען טראַפּאַרעט און זיי פערשטעהן נישט, אַז באַר דורכ'ן שאַפען פון אַ גאַנץ ספּעציעלען קאָלאָניזאַציע-רעזשים קען מען מעגליך מאַכען אַ דערפאָלגרייכע און פרידליכע אייראָפּעאישע קאָלאָניזאַציע.

און באַרמאַן האָט אַרויסגעוויזען אַנ'אויפריכטיגען אינטערעס צו יענעם ציוניסטיש-פּאָליטישען ענין וועגען וועלכען איך בין צו איהם געקומען. די זאַך איז געווען פאַר איהם ניי און ער האָט געבעטען, איך זאָל איהם לאָזען צייט, דעם ענין צו בעטראַכטען. און אָנצונעהמען די אָדער יענע ענטשיידונג. ער האָט געבעטען, איך זאָל איהם צושיקען געוויסע מאַטעריאַלען, ער האָט ביי מיר גענומען דעם אַדרעס, לויט וועלכען ער וואָלט געקענט געבען זיין ענטפער. איך האָב פערלאָזען דעם מענשען מיט אַ געפיהל, אַז דער דאָזיגער „פערגויאישטער" מיליאָנער האָט אַנ'אמת'ן און טיפען אינטערעס פאַר ציוניסטישע פּראָבלעמען. און אַז ער וועט אפשר גאָר אינגיכען גאַנץ אַקטיוו מיטאַרבייטען אין דער ציוניסטישער זאַך. דער גורל האָט געוואָלט אַנדערש. אַנ'אומזיניגער פּלוצלונגער טויט האָט געמאַכט אַ סוף צו דעם אייגענאַרטיגען און פילפאַרביגען לעבען פון באַרמאַן. דעם נישט-געקרוינטען קעניג פון בעלגישען קאָנגאָ.

—=[][][]=—

מעשל-מאשין

אַנ'אויטאָמאַטישע

מיט פוס אָדער האַנד-בעטריב, אין גוטען צושטאַנד ווערט געזוכט צו קויפ'ן פון זאַפּאַרט.

אָפערטען אונטער „D. S." אין אדמיניסטר. פון דער צייטונג.

768

Dr. Z. Rakowski

ספ. פאַר אויערען-, נאָז-, האַלז- און לונגען-קראַנקה.

9 קאָנסטאַנטינער 9, טעלעפאָן 127-81.

שפּרעכשטונדען פון 12-2 און פון 5—7. נאָכט אויך פון אין לעטשניצע וגערושאַל 17 פון 10—11 און פון 2—5.

לאָדז, 6 פעברואַר 1931

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 6 פעברואַר 1931

קונסט און וויסענשאַפט

פון לעאָ קעניג

מיר לעבען אין אַ צייט פון פערשידענע סאָציאַלע און אידעאישע סתירות און קאָנפליקטען. עס שטעהען אַצינד אין אָפענעם קאַמף קלאַסען און אידעאָלאָגיעס.

נאָר איינער פון די אינטערעסאַנטסטע קאָנפליקטען פון אונזער צייט איז דוכט מיר דער שטילער קאַמף און עגבערענדיגער קאָנפליקט וואָס קומט אַצינד פאָר צווישען קונסט און וויסענשאַפט.

און טאקע דערפאַר ווייל אַט דער קאַמף, אַט דער קאָנפליקט איז אַ שטילער, אַ אינערליכער און בעהאַלטענער; און נאָך מעהר דערפאַר ווייל אַט דער שטילער האַלב בעוואוסטזיניגער קאַמף קומט פאָר אין און צווישען די שעפערישע כחות פון דער מענשהייט.

מיר הערען לעצטענס זעהר אָפט די פראַגע „וואָס איז וויכטיגער און נוצליכער, קונסט צי וויסענשאַפט?“ גלייך ווי ס'וואָלט געווען אַ פראַגע וועגען העגעמאָניע צווישען די צוויי מענשליכע שעפערישע געביטען: וועלכע פון זיי זאָל פערנעמען דעם אויבענאַן. איך וועל פרובען אין מיין איצטיגען עסעי אַנאַליזירען אָט דעם שטילען קאָנפליקט צווישען קונסט און וויסענשאַפט און ווי ווייט מעגליך ענטפערען אָדער ריכטיגער אַנדייטען וואוהין ער פיהרט.

גרויסע פאָעטישע חזיונות, בענעהמונגען פון וועלט און מענש, גאָט און בעשאַפונג.

די שאַפער פון רעליגיעס זענען געווען פאָעטען, דיכטער. אין די אַלטע צייטען — אין זייערע צייטען, ווען די מענשהייט איז נאָך געווען יונג און וועניג היסטאָרישע ערפאַהרונגען געהאַט — האָבען זיך די בעסערע, די שעפערישע מענשליכע כחות נאַטירליך זיך געמוזט נוצען כמעט נאָר מיט זייער אינטואיציע, מיט זייערע געפיהלען, מיט זייער גרויסער בענקשאַפט, מיט איין וואָרט: מיט זייער רוח הקודש.

ווען אונזער אברהם, צום ביישפיל — איינער פון די ערשטע און פרימיטיווסטע רעליגיע שאַפער — איז אַרויס אין פעלד גאַנדענקען און האָט דערזעהען דעם גרויסען הימעל מיט די שטערען — האָט ער אינטואיטיוו מיט זיין פרימיטיווען פאָעטישען כח הדמיון געמוזט קומען צום בעשלוס אַז ס'מוז זיין איין גאָט — איין גאָט — איין גענעץ וואָס פיהרט און רעגולירט מיט דער גאַנצער יצירה, מיט דער גאַנצער בעשאַפונג. און אַלע רעליגיאָנען זענען אין דער אמת'ן פראַכטפולע פאָעטישע אינטואיטיווע וויזיאָנען פון וועלט, גאָט און מענש, און זייער ווערט אַצינד איז דער עיקר אַ פאָעטיש-קינסטלערישע. דאָס וואָס די רעליגיעס זענען קאַנאַניזירט און פערהייליגט געוואָרען איז דאָס בישט די שולד, געווען פון די גרויסע פרימיטיווע כהנים וואָס האָבען די רעליגיעס געשאַפען נאָר פון זייערע נאָכפאָלגער די פערשידענע כהנים און אַפּאָסטאָלען, וועלכע האָבען אַמאָל געשפילט כמעט די זעלבע ראָלע וואָס די פּאָליטיקער און פערשידענע געזעצגעבער שפּילען אין אונזערע טעג.

די רעליגיאָנס לעהרער האָבען אונז געגעבען פראַכטפולע פאָעטישע וויזיאָנען; זענען געקומען נאָך זיי, די פּאָליטיקער, די כהנים, און געמאַכט פון זיי הייליגע און ממילא שוין האַלב טויטע דאָגמעס און געזעצען.

ווען דאָס וואָלט געווען אַלעמען קלאָר, ווען אַלע וואָלטען פערשטאַנען אַז אַלע אונזערע רעליגיעס זענען וואונדערבאַרע פאָעטישע וויזיאָנען, דאָס הייסט בלויז קונסט-ווערק פון אַ יונגער פרימיטיווער מענשהייט, וועלכע האָט געקוקט אויף דער וועלט מיט גרויסע נאַאיווע אויגען פון פורכט און בעוואונדערונג; ווען דאָס אַלעס וואָלט געוואָרען קלאָר, וואָלטען אַצינד נישט פאָרגעקומען די באַריישע ס'רוב שפּאַרענישען און דיסקוסיעס צי די וויסענשאַפט גראָבט אונטער רעליגיע.

עס וואָלט אויך קלאָר געוואָרען אַז „אלה ואלה דברי אלקים חיים“, אַז סיי רעליגיע און סיי וויסענשאַפט, און וואָס איז כמעט דאָס זעלבע, סיי „קונסט און סיי וויסענשאַפט“, זענען שעפערישע אויסערונגען פון מענשליכער בענקשאַפט נאָכ'ן אמת נאָך אַ תכלית, נאָך אַ פערשטאַנד פונ'ם גרויסען לעבען און נאָך אַ ליכטיגען ציל אין לעבען.

סיי רעליגיע און וויסענשאַפט, דאָס הייסט סיי קונסט און וויסענשאַפט זוכען און האָבען געזוכט אַ גרויסען נאָך אַליץ אומבעקאַנטען אמת.

זיי האָבען עס נאָר געזוכט אויף צוויי גאַנץ בעזונדערע אופנים און מעטאָדען.

און אַצינד קומען מיר נעהנטער צו אונזער טעמאַ.

נאָר איידער מיר וועלען זיך קלאָר מאַכען די גרעסערע אָדער קלענערע בעדייטונג פאַר אונזער צייט פון די צוויי געביטען פונ'ם מענשליכען שאַפען — פון קונסט און וויסענשאַפט, מוזען מיר זיך קלאָר מאַכען וועלכע פון זיי איז געווען ד יערשטע אויסערונג פון מענשליכער גאונות, פונ'ם מענשליכען שעפערישען גייסט, קונסט און וויסענשאַפט קענען מיר זאָגען די צוויי אספקלריות — די צוויי טעלעסקאָפען — דורך וועלכע די מענשהייט האָט געקוקט אויף דער וועלט.

וועלכען פון די צוויי אינסטרומענטען האָט די מענשהייט גענוצט צום ערשטען און אַמייסטען?

אויף דער פראַגע מוז מען ענטפערען: קונסט. בישט דאָס וואָרט און נישט די טאַט נאָר „די אינטואיציע איז געווען אין אָנפאַנג“. קונסט איז געווען דער ערשטער פריהעסטער געביט פונ'ם מענשליכען שאַפען. די וויסענשאַפט איז ערשט דערנאָך געקומען.

ווי שוין געזאָגט, זענען די ערשטע רעליגיאָנס גרינדער געווען פּאָעטען-קינסטלער. פּאָעזיע איז געווען נאָך איידער ס'איז צווישען מענשען געווען אַ סימן אפילו פון וויסענשאַפט. דער גייסט פון פּאָעזיע, פון אינטואיציע האָט געשוועבט, אויף די וואַסערען נאָך איידער די וועלט איז בעשאַפען געוואָרען.

=====

פון זינט די מענשהייט איז געקומען צום שכל, פון זינט מענשען האָבען אָנגעהויבען קריגען וועלכען ס'איז בעוואוסטזיין און געוואָלט פערשטעהען און בענעמען די וועלט אַרום זיי, האָבען זיי זיך בענוצט מיט די צוויי שעפערישע אַפּאַראַטען אָדער מעדיומען — מיט דעם אַפּאַראַט פון קונסט און מיט דעם אַפּאַראַט פון וויסענשאַפט: מיט זייער אינטואיציע און מיט זייער פעהיגקייט צו פערצייכענען און געדענקען ערפאַהרונגען. דער קינסטלער און דער וויסענשאַפטסמאַן זענען די הויפט פאָרשטעהער פונ'ם מענשליכען שאַפען; קונסט און וויסענשאַפט זענען די הויפט פּראָדוקטען פונ'ם מענשליכען שאַפען.

אין יעדער מענשליכער בעשעפטיגונג פון די פרימיטיווסטע צייטען אָן ביז'ן הייגטיגען טאָג זענען דאָ קערענדלעך פון קונסט און וויסענשאַפט.

אין יעדער מלאכה, אין יעדען פאַך איז דאָ אַ געוויסע אויסגערעכענטע סימעטריע, און צו דער זעלבער צייט אויך אַ געוויסע שעהנקייט, דאָס הייסט עסטעטיק.

דאָס בעווייזט אגב אַז יעדער מענש איז אַ שטיקעל פּאָעט און אַ שטיקעל וויסענשאַפטסמאַן פון דער נאַטור.

אין אַלע צייטען אָבער פון דער געשיכטע זענען געווען איינציגע מענשען יחידים וואָס זענען געווען בלויז קינסטלער אָדער בלויז וויסענשאַפטסלייט, דאָס הייסט צוליב זייערע אויסערגעוועהנליכע נאַטירליכע פעהיגקייטען זענען זיי געווען אָדער קינסטלער אָדער וויסענשאַפטסלייט. קונסט און וויסענשאַפט זענען געוואָרען זייערע פאַכען מיט וועלכע זיי האָבען געדינט דער מענשהייט.

און אין דער גאַנצער געשיכטע פון דער מענשליכער קולטור ביז'ן הייגטיגען טאָג זענען קינסטלער און וויסענשאַפטלער געשטאַנען אין אונזער אַוואַנגאַרד.

זיי האָבען אונז געוויזען און געלערענט דאָס לעבען; זיי האָבען אונז געגעבען אידעאַלען פון שעהנקייט, זיי האָבען אונז געגעבען אונזערע מאָראַלען און עטיקס; זיי האָבען אונז געגעבען דאָס ביסעל וויסען וואָס מיר האָבען וועגען לעבען און וועגען דער גאַנצער בעשאַפונג וועלט. און אַזוי איז עס געווען פונ'ם אָנפאַנג פון דער געשיכטע ביז'ן הייגטיגען טאָג. דאָס גאַנצע מענשליכע וויסען און שאַפען וואָס מיר פערמאָגען אַצינד אין די ביבליאָטעקען, מוזעאומס, די אַלע סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע סטרוקטורען זענען בעשאַפען געוואָרען דורך קינסטלער און וויסענשאַפטסלייט.

דיא דאַרף איך נאָך בעמערקען אַז מיט'ן וואָרט קינסטלער מיין איך נישט בלויז איין מין קינסטלער נאָר אַלע קינסטלערישע געביטען — דעם מאַלער, דעם סקולפּטאָר, פּאָעט, ראָמאַניסט, מוזיקער, א. אַז. וו.

און אונטער דעם נאָמען וויסענשאַפטסמאַן מיין איך אַלע צווייגען פון דער וויסענשאַפט — אַלע סאָציאַלע און נאַטור פאָרשונגען, וועלכע זענען מעהר עקספּערימענטאַל ווי אינטואיטיוו, וועלכע זענען געבויט אויף געזאַמעלטע און בעאָבאַכטעטע פאַקטען און נישט אויף דעם וואָס ווערט אָנגערופען רוח הקודש אָדער אינטואיציע.

=====

... איז אַצינד בעטאָנט ווערען ווייל ס'איז וויכטיג פאַר אונזער הייגטיגער טעמע: די פראַגע וועגען רעליגיע און וויסענשאַפט און צי ס'איז דאָ אַ סתירה צווישען זיי, וועלכע ווערט לעצטענס אויך זעהר שטאַרק דעבאַטירט, איז אין דער אמת'ן די זעלבע פראַגע. און אַז מען פרעגט וואָס דינט דער מענשהייט בעסער, רעליגיע אָדער וויסענשאַפט איז אין גרונד גענומען די זעלבע פראַגע: וואָס איז וויכטיגער, אמת'ער און גרעסערער — קונסט אָדער וויסענשאַפט?

ווייל, איך גלויב, און דאָס איז שוין לאַנג דוכט מיר בעוויזען געוואָרען, אַז אַלע גרינדער פון די וועלט-רעליגיעס זענען אינדער'אמת'ן געווען גרויסע קינסטלער, גרויסע פּאָעטען. און די אַלע רעליגיעס דאָס עקזיסטירען אַצינד זענען ... דער אמת'ן

קעניגין איזאַבעלאַ

וואָס האָט אַרויסגעטריבען די יודען פון שפּאַניען

פון א. גלאַנץ

אַ ניי בוך וועגען קעניגין איזאַבעלאַ פון שפּאַניע ... ניי ... זייע נישט קיין איבעריגע זאַך. מיט דעם ליכט פון מאָדערנער און פרייער בעהאַנדלונג וואָלט מען געקאָנט אַרויסנעמען אַ סך טונקעלע שטעלען אין דער הערשאַפט פון דער קעניגין, וואָס האָט זיך אויף פערשידענע אופנים, גוטע און שלעכטע, פעראייביגט אין דער מענשליכער געשיכטע.

אין אָבער דאָס נייע בוך וועגען איזאַבעלאַ'ן געשריבען, ווייזט אויס, פון אַ פרומען קאַטוילי..., וואָס איהם געהט דער עיקר צו בעווייזען, ווי גרויס די קאַטוילישע מלכה איז געווען, און וואָס אויף דער לענג פון קנאַפע 500 געדיכט-געדרוקטע זייטען האַלטע ער אין איין רימען און פערטיידיגען זי — אַפילו ווען עס האַנדעלט זיך אום היסטאָריש פעסטגעשטעלטע געמיינהייטען.

איזאַבעלאַ'ס נאָמען איז מיט בלוטיגע אותיות אַריינגעשריבען אין דער יודישער געשיכטע, פערשטעהט זיך, אַז איהר בעציהונג צו יודען שפּילט מיט זיך פאַר דעם הויפּט-אינטערעס פון דעם בוך פאַר אַ יודישען לייענער. עס איז אויך קלאָר, אַז קיין שום בוך וועגען איזאַבעלאַ'ן קאָן נישט אויסמיידען קיין אויספיהרליכע בעריהרונג פון דער יודען-פראַגע.

און ווי אַזוי „בעריהרט“ אָט די פראַגע אונזער נייער מחבר, דער קאַטוילישי-קלינגענדיגער וויליאַם טאָמאַס וואָלש אין זיין ניי בוך (אַן'ענגליש) וועגען דער שפּאַנישער קעניגין איזאַבעלאַ?

וואָלש האָט די חוצפה אין יאָהר 1930 איבערצוגעבען ציטאַטען פון אַלערליי גלחים פון יענער צייט, אַז יודען האָבען באמת דערמאָרדעט קריסטליכע קינדער צוליב רעליגיעזע צוועקען. אויב נישט דירעקט כדי צו בענוצען זייער בלוט פאַר מצות, אין „כדי נאָכאַמאָל צו בעגעהען די קר...יצי...גונג“. ווי גוט געלד, מיט אַנדערע ווערטער, טראַגט ער אונז אונטער דאָס שענדליכסטע פערברעכען פון קריסטליכע פאַנאַטיקער און קריסטליכע אויסוואורפען געגען יודען — דעם עלילת דם. און וואָס זענען זיינע בעווייזען? די געריכטליכע דאָקומענטען פון דער אינקוויזיציע, די כראָניקעס פון קריסטליכע מיטצייטלערס, מעהרסטענס קאַטוילישע גלחים, די „היסטאָריעס“, וואָס זענען געשריבען געוואָרען אונטער דער דירעקטער צענזור פון דער אינקוויזיציע אָדער פון דער קאַטוילישער קירך אין שפּאַניע. שעהנע עדות!

וואָלט אייגענטליך דאָס גענוג געווען צו בעווייזען ווער עס איז דער נייעסטער ביאָגראַף פון דער איזאַבעלאַ. יעדער איינער, וואָס קאָן מאַכען דעם אָנשטעל, אַז ער אַנאַליזירט אָביעקטיוו דאָס רשעות פון עלילת-דם, או קאָן דערנאָך ציהען דעם שלוס, אַז — פונדעסטוועגען, פאָרט, עפּעס האָט אין דעם געמוזט זיין און מען קאָן עס נישט גלאַט אַזוי אָפּ'פּטר'ען — יעדער איינער אַזאַ איז דערמיט אַליין נישט נאָר אַן אַנטיסעמיט, נאָר סתם אַ מענש, מיט וועלכען עס איז אונטער ווירדע צו דיסקוטירען, ער געהערט נישט אין 1930. זיין אָרט איז אין דער שפּאַנישער אינקוויזיציע און טאַקע אין דעם יאָהר 1492.

וואו וואָלש שטויסט זיך אָן אין זיין געשיכטע אָן עפּעס אַ מיאוס'ן מענש מעג ער זיין אין די העכסטע אַריסטאָקראַטישע קרייזען — פאַר וועלכע וואָלש האָט, פערשטעהט זיך, דעם טיפסטען רעליגיעזען אָפּשיי — איז ער ביי איהם פון יודישער אָפּשטאַמונג. אַ משומד דאַגעגען שטעהט איהם נישט

אָן, אַז קעניג פערדינאַנד פון אַראַגאָן, איזאַבעלאַ'ס מאַן, זאָל האָבען אין זיך יודיש בלוט. אָט די מיינונג, וואָס מאַכען היסטאָריקער האַלטען, לייקענט ער אָפּ. ער וויל אויך נישט ליידען, ווען מאַנכע ווייזען אַז, אַז דער בלוטדורשטיגער טאָרקוועמאַדאַ אַליין האָט געשטאַמט פון יודען. זעלבסטפערשטענדליך, אַז מיר יודען זענען וואָלש'ען מוחל אי דעם בעסטיאַלישען גרויס-אינקוויזיטאָר, אי דעם קאָרומפּירטען קעניג פון אַראַגאָן, אָבער וואָלש'עס אומפּאַרטייאישקייט ווייזט קלאָר אָט דער חילוק פון בעציהונג.

און אַזוי איבער דער גאַנצער לענג פון בוך. דער פערפאַסער ציטירט די יודיש-ענגלישע ענציקלאָפּעדיע, אַז שפּאַנישע יודען האָבען אין דעם 9-טען יאָהרהונדערט דערמוטיגט די אַראַבער פון צפון אַפריקע אַריבערצוקומען און איינעמען דאָס לאַנד. ער ציטירט אָבער נישט דיזעלבע ענציקלאָפּעדיע, אַז די יודען האָבען אין שפּאַניע שוין געוואוינט אין גרויסע צאָלען נאָך איידער די קריסטען זענען אַהין געקומען, אַז זיי זענען געטריבען געוואָרען צו דער דערמאָנטער דערמוטיגונג צוליב די שרעקליכע פערפאָלגונגען מצד די קריסטען. אויך דערמאָנט ער נישט, אַז שפּעטערדיגע שפּאַנישע יודען האָבען פריוויליג, פעסטציג טויזענד מאַן שטאַרק, געהאָלפען אַ מענשליכערען שפּאַנישען קעניג, ווען ער האָט אָרגאַניזירט אַן אַרמעע צו קעמפען געגען מאַכמעדאַנער אָנפאַלער.

ער ברענגט ציטאַטען, לויט וועלכע די גלחים פון יענער צייט האָבען געפאָדערט מע זאָל די יודען פערטיליגען, ווייל זיי פערשפרייטען אַלערליי מיאוס'ע זינד, רואינירען די מאָראַל (די קריכטליכע „מאָראַל“ פון דעם 15-טען יאָהרהונדערט!), פיהרען אַראָפּ פון דרך הישר סיי די באַבעללייט, סיי דאָס פאָלק, און ווייל פון זיי — די יודען — שלאָגט אַ מיאוס'ער ריח. אָבער ער דערמאָנט כמעט גאָר נישט וועגען דעם גרויסען קולטורעלען, וויסענשאַפטליכען און קינסטלערישען כח, וואָס די שפּאַנישע יודען האָבען צוגעגעבען דעם שפּאַנישען לאַנד. בה, געוויס — אָט וועט ער געהן, דער וואָלש, און ווייזען, אַז יודען האָבען נישט פערדינט מען זאָל זיי בראַטען און ברענען, מאָרדען און אַרויסיאָגען, אַז ער האָט דאָך זיין בוך געשריבען צו בעווייזען, וואָס פאַר אַ טייערע, געטליכע פרוי עס איז געווען די קעניגין איזאַבעלאַ, ווי זי איז אין אַליץ געווען גערעכט, ווי זי האָט בעטען געמוזט פטור ווערען פון די יודען און מיט אַלע מיטלען.

וועגען איזאַבעלאַ'ן אַליין, דערצעהלט וואָלש נישט קיין סך נייעס, גיט נישט צו צו דעם, וואָס איז וועגען איהר שוין בעקאַנט, זיין בוך, ווייזט אויס, האָט דער עיקר געהאַט דעם ציל אָפּצוואַשען פון איהר נאָמען די מיאוסע פלעקען, וואָס די אינקוויזיציע און איהר פאַנאַטיזם האָבען אויף איהר אַרויפגעלייגט, דער מחבר לאָזט די באַשט מיט זייף קיינמאָל נישט אַרויס, ער שטעהט אויף די קני, און שייערט און רייבט, אָבער די פלעקען געלינגט איהם פאָרט נישט אַרויסצונעהמען.

וואָס און ווער איז איזאַבעלאַ געווען?

זי איז געווען אַ פרינצעסין פון קאַסטיליע, וואָס איהר איז געלונגען צו ווערן קעניגין דורך אַ גאַנצער רייהע אינטריגעס, אין די אינטריגעס האָט זי אי פּאַסיוו אי אַקטיוו אַנטייל גענומען. איהר מאַן איז געווען פערדינאַנד פון אַראַגאָן. דורך דער הייראַט זענען ביידע קעניגרייכען פעראייניגט געוואָרען אין איין שפּאַנישער מאָנאַרכיע. איזאַבעלאַ איז דערצויגען געוואָרען פון קאַטוילישע גלחים און איז געווען זעהר פרום, זי איז פריה געקומען אונטער'ן איינפלוס פון טאָרקוועמאַדאַ'ן, וואָס איז מסתמא געווען אַ סאַדיסט, און די קאַטוילישע רעליגיע האָט איהם צוגעשטעלט די געלעגענהייט צו בעפרידיגען זיין תאווה, פערדינאַנד איז נישט געווען אַזוי פרום, אָבער דערפאַר ביטער, מאַכט-דאָרשטיג, און געלד-דאָרשטיג. זיין פערשריגענע געטריישאַפט צו איזאַבעלא'ן קאָן מען זעהר דערפון, וואָס באַלד נאָך איהר האָט ער — שוין אַ גאַנץ בעיאָהרטער — חתונה געהאַט מיט אַ יונגער פרינצעסין יונג גענוג צו זיין זיין אייניקעל. ביידע, אי איזאַבעלאַ, אי פערדינאַנד זענען געווען אָנהענגער פון דער אינקוויזיציע, זי מסתמא צוליב פרומקייט, ער — צוליב דעם, וואָס דאָס איז געווען אַ גוט געשעפט. די מלוכה-קאַסע, וואָרים די ערשטע זאַך, וואָס מען האָט געטון מיט די קרבנות, איז צו קאָנפיסקירען זייער אייגענטום, מיט'ן געלד האָט דאָס קאַטוילישע פּאָר געבויט פּאַלאַצען און געפיהרט מלחמות קעגען די לעצטע מאַכמעדאַנישע מ...ען, וואָס האָבען נאָך געהאַלטען גראַנאַדאַ, אין אָט דער מלחמה האָבען קעניג און קעניגין, אגב, פילפאַך פעררעטען די גראַנאַדער יודען. מען האָט זיי צוגעזאָגט פּ...עקציע, אָבער אַזוי שנעל ווי גראַנאַדאַ איז איינגענומען געוואָרען, האָבען די דאָרטיגע יודען פערזוכט דעם פולען טעם פון איזאַבעלאַס און טאָרקוועמאַדאַ'ס גיפט-בעכער.

אַז איזאַבעלאַס קאַטאָליציזם איז געווען אַ קראַנקע ליידענשאַפט ביי איהר, בעווייזט דער פאַקט, וואָס אפילו די פּויפּסטען פון רוים — ווייט נישט קיין צדיקים — האָבען זי היבשע עטליכע מאָל געשטראָפט פאַר איהר גרויזאַמקייט. אגב, איז איהר טאָכטער און יורשטע, יאָאַנאַ. אגב, איז כואַנאַ לאַ לאָקאַ, דאָס הייסט די משוגענע, ווייזט דאָס נישט, אַז איזאַבעלאַס אייגענער קאָפּ איז נישט געווען מיט אַלעמען? יעדענפאַלס האָט זי אַרויסגעוויזען אַ גלייכגילט צו מענשליכע ליידען, אַן אַכזריות צו טויזענדער און טויזענדער מענשען, וואָס קאָן נישט זיין נאָרמאַל, ווי איהר הויפּט-שטיץ, טאָרקוועמאַדאַ, איז זי מסתמא נישט בלויז אויף רעליגיע קראַנק געווען.

איהר וויכטיגסטער און באמת היסטאָרישער אויפטו איז דאָס מעגליך מאַכען פאַר קאָלומבוסען צו ענטדעקען אַמעריקאַ, אָבער אַפילו דאָס קאָן מען נישט אינגאַנצען פערשרייבען אויפ'ן חשבון פון איהר „אומגעוועהנליכער אינטואיציע“, ווי איהרע רופען עס. פון קאָלומבוסעס ביאָגראַפיעס ווייסען מיר, אַז איזאַבעלאַס הילף איז איהם אָנגעקומען מיט גרינגע ווערים, אַז דערביי האָבען געאַרבייט אַ סך מענשען, נישט ווייניג יודען צווישען זיי, און אַז איהר הסכמה האָט זי ענדליך געגעבען נאָך לאַנגע פערהאַנדלונגען, פערשלעפּענישען און ווי עפּעס אַ צופעליגקייט.

איזאַבעלא האָט געלעבט 53 יאָהר, זי איז געבוירען געוואָרען אין מאַדריגאַל, אין יאָהר 1451 און געשטאָרבען איז מעדינאַ דעל קאַמפּאָ אין יאָהר 1504.

איפ'ן שוועל פון דער נייער יודישער ליטעראטור

פון ש. ניגער

א דאקטאר וואס שרייבט לידער און דראמעס

די שרייבער פון סוף אכצעהנטען און אנהויב ניינצעהנטען יאהרהונדערט, זענען געווען משכילים, וועלכע האבען געשריבען יודיש, אבער קיינער פון זיי איז נישט געווען נאך קיין יודישער שרייבער, — אין דעם פולען זין פון ווארט. ד"ר מארקוזע איז בכלל נישט געווען קיין שריפטשטעלער: דער איינציגער ספר וואס ער האט פערפאסט („ספר רפואות") איז, ביי זיין גאנצער קולטור־היסטארישער בעדייטונג, געווען מעהר די ארבייט פון א דאקטאר און א כלל־טוער, ווי דער פראדוקט פון ליטעראַרישען שאפען. ר' מנשה איליער האט דעם איינציגען חיבור וואס ער האט געשריבען אויף יודיש מיט'ן נאמען „לעבענסמיטעל" — נישט בעוויזען צו פערענדיגען. ר' מנשה איז געווען נית קיין יודישער נאר א העבר[ע]אישער מחבר; דאס שרייבען יודיש איז אין זיין ליטעראַרישען לעבען געווען נאר א קליינער עפּיזאָד, דאס אייגענע מוז געזאגט ווערען וועגען מענדעל לעפין און — נאך אין א גרעסערער מאס — וועגען יצחק בער לעווינזאן. אין זייער ביידענס שריפטשטעלערישער טעטיגקייט האט דאס יודישע שרייבען פערנומען א גאנץ קליינעם אָרט.

אנדערש איז געווען מיט דר. שלמה עטינגער און ישראל אקסענפעלד. זיי זענען נישט נאר געווען משכילים, וועלכע האבען געשריבען יודיש; זיי זענען געווען יודישע שרייבער. זיי זענען געווען די ערשטע צוויי פראדוקטיווע יודישע שריפטשטעלער אין ניינצעהנטען יאהרהונדערט און זיי האבען זיך אפגעגעבען נישט נאר מיט חקירה־ און מוסר־זאכען, נישט נאר מיט פובליציסטיק אין האלב־בעלעטריסטישער פארם, נישט נאר מיט איבערזעצונגען, ווי די פריהער־דערמאהנטע משכילים, זיי האבען געשריבען אריגינעלע יודישע דראמעס, לידער, ערצעהלונגען...

אבער לאמיר רעדען פון שלמה עטינגער (געבוירען געווארען אין ווארשא אנהויב 19־טען יאהרהונדערט געשטארבען אין זאמאשטש אין 1856).

ער איז געווען אנדערש פון די פריהער־דערמאהנטע השכלה־שרייבער נישט בלויז דערמיט, וואס ער האט געשריבען נאר יודיש — און א סך. ער האט זיך אויסגעצייכענט נאך אויך אין אן אנדער זעהר וויכטיגען פרט. ער איז מיט זיין יודיש שרייבען נישט אויסען געווען נאר א טובה צו טון יענע, וועלכע קענען נישט קיין אנדער לשון א חוץ מאמע־לשון, ער האט פשוט ליב געהאט צו שרייבען, און זיין שפראך איז געווען יודיש. ער האט הנאה געהאט פון שרייבען יודיש.

ער איז געווען, פריהער ווי אלץ, א דיכטער; יודיש איז געווען די שפראך, אין וועלכער ער האט זיך שעפעריש אויסגעלעבט, נישט ווייל ער האט קיין אנדער לשון נישט געקענט. ניין, ער איז געווען גוט בעהאוונט אין העברעאיש און אין דייטש (ער האט שטודירט מעדיצין אין לעמבערג, אין א דייטשער אוניווערזיטעט; ער האט געפרובט אפילו שרייבען לידער אויף דייטש). אבער יודיש איז געווען מאמע לשון. יודיש איז געווען זיין אומגאנגס־שפראך, ווי אויך די שפראך פון דער סביבה, אין וועלכער ער האט געלעבט; ממילא, איז עס געווען דער נאטירליכסטער מעדיום פון זיין ליטעראַרישען שאפען.

מיר געפינען ביי איהם ערגעץ נישט קיין ערקלערונגען און קיין פרוב צו פערענטפערען זיך, פאר וואס ער שרייבט פראסט יודיש. ער האט נישט געדארפט קיין תירוצים, ער האט זיך, הפנים, נישט געפיהלט שולדיג פאר קיינעם... ער איז אין זיין צייט געווען דער איינציגער, וועלכער האט געשריבען יודיש פאר אלעמען אויך פאר אזעלכע אויפגעקלערטע מענשען, ווי ער אליין איז געווען, און נישט ,ווי א שטייגער אקסענפעלד, — „פון פראסטע יודענס וועגען, די וואס קענען קיין שום אנדער לשון נישט"...

ער האט אלעמאל געהאט אין זינען די בעפרידיגונג פון זיין אייגענעם פערלאנג אויסצודריקען א געדאנק אדער א געפיהל; ער האט קיינמאל נישט אראפגעלאזען זיך צו דער „פינסטערער מאסע" נאר כדי זי אויפצוקלערען. ער דערצעהלט אליין אז ער האט די האנדשריפטען פון זיינע ווערק, וועלכע זענען ערשט נאך זיין טויט פערעפענטליכט געווארען געגעבען לייענען „אזעלכע מענשען וואס זענען זעהר געשיקט און האבען שוין געלייענט זעהר א סך ביכער אויף אנדערע לשונות, און ווידער אזעלכע מענשען, וואס זענען נאר פראסטאקעס און קאנען נישט מעהר נאר דאס יודישע לשון". און ער איז געווען זעהר צופרידען ווען ער האט אויסגעפונען „אז די געשיקטע (די געבילדעטע) מענשען האבען עס געלויבט נאך זייער שטייגער און די פראסטאקעס נאך זייער שטייגער" (זעה אריינפיהר פון מאקס ווײַנרייך צו זיין אויסגאבע פון „דר. שלמה עטינגערס כתבים", 1. ז. 28) ער האט געוואלט הייסט עס, געפעלען ביידע סארטען לעזער — „אזעלכע, וואס זענען גרעסערע קענערס, און אזעלכע וואס זענען פראסטאקעס".

ער איז אין דעם פרט געווען באמת א פאר־לויפער פון מענדעלע מוכר־ספרים, און אנדערע שפעטערדיגע שרייבער, וועלכע האבען געוואלט שאפען יודישע ליטעראטור און נישט נאר בענוצען יודיש ווי אנ'אויפקלערונגס־מיטעל.

עס וואלט געווען אבער א גוזמא צו זאגען, אז עטינגער איז (אויף אונזער הייגטיגען לשון) געווען א יודישיסט. ער האט געטון יודישיסטישע ארבייט — דאס איז אמת; ער האט אבער אליין נישט געוואוסט וואס ער טוט. אין זיין בעוואוסטזיין איז געבילדעטקייט געווען פערבונדען נישט מיט יודיש, נאר מיט דייטש. ער איז אין דעם פרט נישט געווען קיין אויסנאהם פון אלע אנדערע משכילים. זיין פריוואטע קארעספאנדענץ האט ער געפיהרט אויף העברעאיש און אפטער אויף דייטש (מיט יודישע בוכשטאבען); נאר צו זיין פרוי האט ער געשריבען יודיש. אויך אין זיין דראמע „סערקעלע" לאזט ער אלע געבילדעטע פערזאנען (דעם סטודענט מארקוס רעדלעך, דעם דאקטאר, ווי אויך דוד'ן און היבדע'ן אין זייערע געשפרעכען מיט'ן סטודענט) — רעדען דייטש. און מיר דוכט, אז ער טוט דאס נישט צוליב דער אורזאך, צוליב וועלכער דער ליטוואק א שטייגער ,רעדט ביי איהם מיט א ליטווישער אויסשפראך, — כדי צו זיין טריי דער ווירקליכקייט, ער טוט דאס דערפאר, ווייל ער אליין האלט)ווי מען זעהט עס פון זיינע דייטשע בריף), אז די אמת'ע שפראך פון געבילדעטע יודען איז דייטש, נישט יודיש. ער האט נאר פייגט, אז מען רעדט של עכט דייטש. און ווען דער פרעמדער (דוד) הערט, ווי פריידע־אלטעלע (פריידעריקע), סערקעלעס טאכטער פלאפלט טייטשמעריש, אנשטאט אמת'ן דייטש קאן ער נישט פערטראגען: „זא, נון, קאם הער, מיין קינד (רופט ער זי), זאג, וואס ווילסטו? פאר־וואס רעדסטו נישט ליבער יודיש? וואס שעמסטו זיך יודיש צו רעדען? זאג, וואס ווילסטו?" אין דער דאזיגער שטעלע האבען אייניגע געוואלט זעהן א מין אנצוהערעניש אויף עטינגערס „יודישיזם", אבער עס איז, דוכט זיך מיר, זעהר א שוואכע אנצוהערעניש. עס איז טאקע אמת, אז עטינגער האט נישט ליב געהאט די וואס „שעמען זיך יודיש צו רעדען", אבער נאך מעהר האט ער פעראכטעט יענע, וועלכע האבען זיך נישט געשעמט צו רעדען שלעכט דייטש; דערפאר, און נאר דערפאר, מוסרט זיין העלד דוד אלטעלע'ן פארוואס זי רעדט נישט „ליבער יודיש". עטינגער האט, אזוי ווי דוד, געהאלטען, אז גוטער יודיש איז בעסער, ווי שלעכטער דייטש.

און דאס מוז זיין איינע פון די אורזאכען, פארוואס ער האט זיינע דראמעס משלים און עפּיגראמען געשאפען אויף יודיש און נישט אויף דייטש אדער לשון קודש. ער האט גענוג געקענט דייטש און העברעאיש אויף צו שרייבען בריף (און אמאל א געלעגענהייטס־ליד), אבער נישט גענוג צו קאנען פריי איבערגעבען אין פאעטישער און דראמאטישער פארם אלץ, וואס ער האט געזעהען, געהערט און איבערגעלעבט, אין דער יודישער סביבה, א חוץ דעם האט ער, ווי יעדער אמת'ער שרייבער, געוואלט האבען מעהר לעזער, און ווען ער זאל האבען געשריבען דייטש אדער לשון־קודש, וואלט איהם געלייענט נאר דאס קליין הייפעלע „קענערס"... ער האט, אלזא, געשריבען יודיש נישט דערפאר ,ווייל ער זאל האבען געווען א „יודישיסט" ווי אנדערע מיינען, און אויך נישט דערפאר, וואס ער האט געוואלט אויפקלערען די פראסטע יודען, וועלכע פערשטעהען נישט קיין אנדער לשון א חוץ יודיש, ניין, עס איז פשוט געווען פאר איהם אליין דער איינציג־פאסיגער אינסטרומענט פון ליטעראַרישען שאפען.

ער האט פריהער ווי אלץ געוואלט גוט שרייבען און — געלייענט ווערען פון וואס מעהר מענשען, ער איז געווען א דיכטער און דערנאך ערשט אנ'אויפקלערער.

[illegible] מיר דוכט, אז דאס וואס ער [illegible] זיך געזארגט אזוי פאר דער ריינקייט פון זיין שפראך דאס וואס ער האט געשריבען אזא פיינעם — פוילישען — יודיש, האט זיך אויך נישט גענומען דערפון, וואס ער זאל האבען געווען דער „ערשטער יודישיסט", נאר דערפון, וואס ער איז פריהער געווען א קינסטלער און דערנאך ערשט א מוסר־זאגער און א בילדונגס־פערשפרייטער. א קינסטלער קען נישט זיין גלייכגילטיג צו זיין געצייג. א דיכטער מוז שטרעבען דערצו, אז זיין שפראך זאל זיין אזוי גוט, אזוי נאטירליך און אזוי הארמאניש, ווי מעגליך, דערמיט, און נאר דערמיט אליין, ער. קלערט זיך, וואס דר. שלמה עטינגער האט געזוכט מיטלען צו מאכען אז יעדער פון זיינע פערשוינען זאל רעדען פונקט אזא לשון וואס איז פאר איהם צוגעפאסט, דערמיט דערקלע[illegible]אס, וואס ער אליין האט אין זיינע דראמע[illegible] לידער, עפיגראמען און איבערזעצונגען ג[illegible]ן די ווערטער און געברויכט נאר אזעלכע וועלכע טויגען פאר דעם געגעבענעם ציל. ווען עס האבען איהם אויסגעצעהלט — און עס האבען איהם זעהר זעלטען אויסגעפעהלט — יודישע ווערטער, האט ער נישט געבארגט מעכאניש פון דייטש, ווי עס האבען געטון אנדערע משכילים, נאר ער האט זיך געפליסט צו שרייבען אנשטאט אקט אדער אויפצוג — אויפציה, אנשטאט סצענע אדער אויפטריט — אריינקום, אנשטאט אינהאלטס־פערצייכעניש — זוכצעטעל א.ד.ג. ער האט דאס געטון נישט ווייל ער האט סתם אזוי געוואלט זיין א גוטער שרייבער, א פיינער סטיליסט ער האט זיך נישט געשטעלט קיין שפראכליכע ציליכע צילען, פונקט אזוי ווי ער האט נישט געהאט קיין ספעציעל־אויפקלערערישע, נאר אלגעמיין ליטעראַרישע אויפגאבען.

ער פערגינט זיך דאס וואס אנדערע משכילים האבען זיך פערגונען צו טון נאר אויף העברעאיש, קיינמאל נישט אויף יודיש: ער פערגינט זיך צו זיין ליריש און צו שרייבען זיך סתם אזוי א ליד וועגען „שפאצירען־געהען" אהן קיין שום כוונות:

ביים טייכעל גלאנצען,
היפען און טאנצען
ווי זילבער שעהנע פאליעס;
דארטען געזעסען
מעג מען פערגעסען,
די שטעט מיט זייערע סאליעס.

די אויפקלערער־משכילים האבען געהאט א גאנץ בעשטימטען — און זעהר אנ'ענגען — קרייז אידעע אבער עטינגער'ן איז „נישט פרעמד קיין שום זאך, וואס איז מענשליך". ער בעגנוגענט זיך נישט מיט דער פראגע פון „אבערגלויבען" און „אויפגעקלערטקייט". אויך נישט מיט דער פראגע פון ארבייט און ערד־ארבייט. ער ריהרט אן אלע מעגליכע פראבלעמען פון עטיש־געזעלשאפטליכען און פערזענליכען לעבען. ער בעזינגט דעם, וואס איז א „שמח בחלקו". ער זעצט איבער א באלאדע וועגען פריינדשאפט און טרייקייט („דער ערב")... ער שרייבט וועגען די אייביגע קאנפליקטען פון געפיהל און פערשטאנד, אמונה און שכל, פרייד און לייד, לעבען און טויט... ער זאגט נישט ארויס קיין אריגינעלע געדאנקען, ער איז נישט טיף אין זיין דידאקטישער פאעזיע, אבער ער האט א ברייטען פערנעהם.

בעשווערנישען און רפואות

געגען לונגען-ענטצינדונג

פון ד"ר ס. קלארמאן

אזוי ווי ניומאניע איז א ווייט־פערשפרייטע און גאנץ געפעהרליכע קראנקהייט און דערצו נאך א לאנג־בעוואוסטע, איז עס גאנץ נאטירליך אז די מעדיצינישע וויסענשאפט זאל זיך מיט איהר שטארק אינטערעסירען.

א לאנגע צייט האט מען געזוכט דעם מקור, אורשפרונג פון דעם מחבל ביז ענדליך האט מען אויסגעפונען, אז דאס איז א באצילען־קראנקהייט, וועמ'ס נאטור און כאראקטער מ'האט גענוי אויסגעפארשט און פעסטגעשטעלט. און פונקט ווי אין אנדערע אזוינע מיקראבישע קראנקהייטען, ווי דיפטעריע, בויך־טיפוס און אנדערע, וועלכע ווערען היינטיגע צייטען פערהיט און קורירט מיט געגען־גיפטען, — האט מען אויך געזוכט אזוינע מיטלען, וואס זאלען ווירקען אלס פערהיטונגס־מיטלען און „פערקיצען די יאהרען" פון דעם שונא וואס טוט אן אזוי פיל צרות דער מענשהייט. מ'האט שוין טאקע די לעצטע צייט געפונען אזוינע מינים מיטלען, וואס ווערען בענוצט אין געוויסע פאלען, אבער אין אלגעמיין האלט נאך די זאך פון פארענט, איך מיין, אין אויספרובירונג־צושטאנד, און קאן נאך דערווייל נישט ברענגען די גאנצע ישועה.

מוז מען זיך לעת־עתה נאך אלץ פערלאזען אויף די גוט בעקאנטע היגיענישע כללים, וואס הלואי היט מען זיי נאר גוט אפ.

ראשית מוז מען כסדר געדענקען צו האלטען דעם קערפער אין א געזונדען צושטאנד. עסען און טרינקען אזוינע שפייז וואס זענען לייכט צו פערדייען און געהען נישט אין ניוועץ. זיין וואס מעהר אויף דער פרייער און פרישער לופט, פערברענגען די אויפדערנאכטען וואס ווייניגער אין די מואוויס און אנדערע פערזאמלונגס פלעצער, וואו עס איז ענג און דושנע, וואו די לופט איז פול מיט פערשידענע מיקראבען. מ'מוז זעהען שלאפען כאטש 8—9 שטונדען אין מעת לעת אין ליכטיגע און לופטיגע צימערען מיט נישט צופיל מעבעל. נעמען אפטע בעדער און אפהיטען די הויט זי זאל זיין ריין און געזונט. מ'מוז זיך אפזאגען פון דעם אלטען מנהג צו געהען מבקר חולה זיין מענשען, וואס ליידען פון לונגען־ענטצינדונג, ווייל מ'מוז געדענקען, אז דאס איז אנ'אנשטעקענדיגע קראנקהייט, און מ'קאן נאך פאר דער שכר הליכה קריגען די קראנקהייט פאר א מתנה. און ועל כולם היט אייך פאר א א פערקיהלונג, האלט עס נישט פאר גרינג, ווייל דאס קאן נאך חלילה דינען ווי א פארשפיל צו דער ריכטיגער חתונה, פון וועלכער איהר קאנט האבען צו זינגען און צו זאגען. מ'טאר נישט פערגעסען, אז לונגען־ענטצינדונג איז נישט נאר א גרויסע צרה אן און פאר זיך, זי קאן נאך אמאל לאזען אנ'אנדענק אויף שפעטערע יאהרען, אפילו ווען מ'ווערט שוין פון איהר אליין פטור.

און אצינד וויל איך נאך רעדען וועגען דעם ווי אזוי מ'דארף זיך אויפפיהרען ווען מ'האט שוין דעם טייערען גאסט ביי זיך אין הויז.

פיל לעזער קאנען זיך אפשר וואונדערען, פאר וואס איך בעריהר די פראגע וועגען בעהאנדלען דעם חולה בשעת דער לונגען־ענטצינדונג, ווארים דער שטייגער איז דאך, אז אין אזוינע פאלען האט מען דאך א דאקטאר, וואס בעהאנדעלט דעם קראנקען פערזענליך. איז אבער די מעשה דערפון אזוי: זעהר אפט האט דער דאקטאר, וואס בעהאנדעלט אזא קראנק מענש גרויסע צרות און שטערונגען פון די מיטגלידער פון חולה און אנדערע געטרייע און אומזיסטע בעל־עצות, וואס קאנען דאס רוב מעהר שאדען ווי נוצען. די אלט־פרענקישע מעטאדען פון שטעלען באנקעס און בעלייגען מיט מאסטארד אדער אנדערע פלאסטערס קאנען אזוי העלפען דעם חולה ווי אפשרעכען א גוט־אויג אדער תהילים זאגען, אדער נאך ערגער, ווייל די לעצטע מיטלען קאנען כאטש על־כל־פנים נישט שאטען. אבער באנקעס און פלאסטערס קאנען בפירוש יא אנטון גרויסען שאדען. ראשית מאטערט דאס דעם חולה זעהר אומבעקוועם און גיט איהם קיין רוהע נישט, אין וואס דער חולה נויטיגט זיך זעהר שטארק און די הויפט סכנה איז דאס, וואס נישט זעלטען מאכט מען דערמיט א וואונד אויפ'ן קערפער און זי עפענט א טיר פאר דעם אריינגאנג פון שפאגעל־ביינע מיקראבען, וואס דאס איז א מכה אויף דעם פרישטש.

די בעסטע קוראציע אין לונגען־ענטצינדונג איז פולקאמענע רוהע. די בעסטע מעדיצינען, ווי טייער זיי זאלען נישט קאסטען, זענען נישט אומשטאנד צו העלפען אפילו א טויזענד חלק ווי רוהע, דעריבער דארף מען זעהען זיך אפזאגען פון דעם אלטען מנהג צוצולאזען קרובים און פריינט, וואס האלטען פאר א חוב צו קומען מבקר חולה זיין דעם קראנקען, זיי נעמען צו די נויטיגע לופט פון איהם און שטערען זיין רוהע, פיל מאל האבען די נאהענטע טענות צום דאקטאר, וואס ער עקזאמינירט נישט לוים זייער מיינונג דעם חולה גענוג, היינטיגע צייטען ווייסט יעדער גוטער דאקטאר, אז וואס ווייניגער ער פארשט דעם קראנקען, אלץ געזונטער איז פאר דעם לעצטען. לונגען־ענטצינדונג איז נישט נאר א קראנקהייט. א סך אנדערע וויכטיגע אברים און בעזונדערס דאס הארץ איז אין אזוינע פאלען פערוויקעלט, און דעריבער דארפט איהר ווידער געדענקען, אז די גרעסטע טובה פאר'ן חולה איז פולשטענדיגע רוהע.

פון יודישען הומאר-אוצר

דאס וועט מען שפעטער זעהן

מ'האט געפרעגט ביי א יודען, וואס איז בעקאנט אין וועלטליכע זאכען:

— וואס פאר א פרנסה וואלט זיך א מענש געדארפט אויסקלויבען?

— א גוטע פרנסה - האט דער יוד געענטפערט — איז נאך מיין מיינונג ווערען א בעקער, ווייל תמיד איז דא אין שטוב א שטיקעל ברויט.

— און וואס וועט יענער טון, אז עס וועט איהם פעהלען מעהל צום באקען? — האט מען איהם ווייטער געפרעגט —

— וועגען דעם זאל איך מיר שוין בעהמען זארגען — האט דער יוד ווייטער געענטפערט. דערווייל איז ער דאך נאך קיין בעקער נישט. דאס וועט מען שפעטער זעהן...

אונטון די הויזען אדער אויסטון דעם צלם

א משומד, טראגענדיג א צלם אויפ'ן הארצען, האט זיך געבאדען אין א טייך צוזאמען מיט נאך מענשען. האבען די זייטיגע געקוקט אויפ'ן משומד מיט'ן צלם אויפ'ן הארצען און האבען זיך געחדושט און האבען נישט געוואוסט וואס ער איז, ווייל ער האט דאך סמנים אי פון א יוד אי פון א גוי, איז איינער צו איהם צוגעגאנגען און האט אזוי געזאגט:

— איינס פון די ביידע: אדער טו אן די הויזען אדער טו אויס דעם צלם...

גענומען פון **שר של אש**.

ווידער אויפגעגראָבן די אַמאָליגע שטאָט „קרית = ספר"

פון ד"ר ז. קדיש

אין די הייסע חדשים פון לעצטען זומער האָט אַ גרופּע אַמעריקאַנער געלעהרטע דעם דריטען מאָל געגראָבען אין די פערשאָטענע חורבות פון דער אַלטער יודישער שטאָט „קרית־ספר" אין ארץ־ישראל.

די אונטערנעהמונג איז געווען אַן אַמעריקאַנישע. עס האָבען זיך אין איהר בעטייליגט דריי אַמעריקאַנער אינסטיטוציעס.

דער אָנפיהרער פון דער עקספּעדיציע איז געווען דער בעריהמטער אַמעריקאַנער געלעהרטער פּראָפעסאָר אַלבראַיט פון דזשאָנס האָפּקינס אוניווערזיטעט. דער דאָזיגער אַמעריקאַנער געלעהרטער האָט געגעבען אַ פולען און גענויעם בעריכט פון זיין עקספּעדיציע, פון וועלכען איך גיב דאָ איבער מאַנכע פאַקטען וואָס האָבען אַן אינטערעס אויך פאַר דעם אַלגעמיינעם לעזער.

פון דער שטאָט „קרית־ספר" ווערט דערצעהלט אין תנ"ך, אַז עתניאל בן־קנז האָט זי איינגענומען פון די כנענים (שופטים, קאַפּ. א). דאָס איז געווען ווייזט אויס פון די אויסגראָבונגען, אַ קעניגליכע שטאָט. וואו אַ כנענישער פירשט האָט אַמאָל געוואוינט. אָבער ביז מיט עטליכע יאָהר צוריק איז מענשען געווען זיכער, וואו די דאָזיגע שטאָט האָט זיך אַמאָל געפונען, איצט, אָבער, איז אָנגענומען פון אַלע געלעהרטע, אַז די אַמאָליגע קרית־ספר איז געלעגען אין דעם פערשאָטענעם באַרג, וואָס הייסט ביי די אַראַבער „טעל בעט מירסים". אָט דעם פערשאָטענעם באַרג האָבען די אַמעריקאַנער לעצטען זומער אויפגעגראָבען צום דריטען מאָל. (דעם ערשטען מאָל האָט מען אויפגעגראָבען קרית־ספר אין יאָהר 1926, און דעם צווייטען מאָל אין יאָהר 1928.

אויב דער נאָמען קרית־ספר איז ריכטיג איבערגעגעבען אין תנ"ך האָט עס געמוזט זיין אַמאָל אַ גרויסע שטאָט, אַ וויכטיגער צענטער, קרית־ספר בעדייט די שטאָט פון בוך, מאַנכע געלעהרטע האַלטען דעריבער, אַז דאָרטען האָט אין די אַלטע צייטען, נאָך איידער יודען האָבען זיך בעזעצט אין ארץ־ישראל, געמוזט זיין אַ הייליגטום, אַ כנענישער טעמפּעל מיט אַ ביבליאָטעק פון אַ געוויסען סאָרט צי מיט בעקריצטע ליימענע טאָוולען אָדער פון פאַפּירוס־מגילות, מאַנכע געלעהרטע ווידער האַלטען, אַז קרית־ספר האָט נישט בעדייט בוך־שטאָט, נאָר פאַפּירוס־שטאָט ווייל ביכער זענען דעמאָלט מעהרסטנס בעשטאַנען פון צונויפגעראָלטע מגילות פון פאַפּירוס און קרית־ספר איז געווען אַ צענטער פאַר דעם האַנדעל מיט דעם פאַפּירוס, וואָס איז איפּאָרטירט געוואָרען פון עגיפּטען.

אויף יעדען פאַל אָבער איז קרית־ספר געווען אַ אַלטע און בעדייטענדע שטאָט שוין אין דער צייט פון די כנענים, און עס איז דערפאַר פערשטענדליך פאַרוואָס די וויסענשאַפטליכע וועלט איז זעהר פאַראינטערעסירט אין דער אַרבייט פון דער אַמעריקאַנער עקספּעדיציע, וועלכע האָט היינטיגען זומער שוין דעם דריטען מאָל געגראָבען אין דעם פערשאָטענעם באַרג וואו די דאָזיגע אַלט־יודישע און אַלט־כנענישע שטאָט איז אַמאָל געלעגען.

* * *

שוין די פריהערדיגע צוויי אויסגראָבונגען האָבען בעוויזען, אַז קרית־ספר איז מעהרסטע מאָל, אין פערשידענע צייטען אָפּגעבערענט און חרוב געוואָרען און יעדעס מאָל איז אויף די אַלטע פערשאָטענע חורבות אויפגעבויט געוואָרען אַ נייע שטאָט ווי ס'איז אין יענע צייטען געווען די מאָדע אין די מזרח־לענדער.

מ'האָט ביז איצט געהאַט אויסגעגראָבען פיר שיכטען, פיר שטעט איינע איבער די אַנדערע, מ'האָט ערוואַרטעט אויסצוגראָבען טיפער אונטען נאָך צוויי שיכטען. מ'האָט אָבער אויסגעגראָבען נישט נאָך צוויי, נאָר נאָך זעקס שיכטען, אַרום און אַרום און ווייסט מען היינט אויף זיכער, אַז לכל־הפּחות עלף מאָל איז קרית־ספר אַראָפּ מיט'ן פייער.

די לעצטע גאָר אויבערשטע שיכט, שטעלט מיט זיך פאָר די יודישע שטאָט וועלכע האָט עקזיסטירט אין דער צייט פון דער מלוכה. זי איז געשטאַנען פון דער צייט אָן ווען זי איז פינף יאָהר נאָך שלמה'ס טויט, טיילווייז חרוב געוואָרען דורך פּרעה שישק, ביז דער צייט פון דעם ערשטען חורבן ווען זי איז איינגאַנצען צושטערט געוואָרען דורך די כשדים און מעהר נישט אויפגעבויט געוואָרען.

סך־הכל איז די דאָזיגע לעצטע יודישע שטאָט קרית־ספר אָדער „דביר" ווי יודען האָבען זי גערופען געשטאַנען אַרום 350 יאָהר, פערשאָטען אונטער דר'ערד איז זי אָבער געלעגען אַרום פינף־און־צוואַנציג הונדערט יאָהר. פון דער צייט פון ערשטען חורבן ביז מיט פיר יאָהר צוריק, ווען אַן אַרכעאָלאָגישע עקספּעדיציע פון אַמעריקאַנער פאָרשער האָבען צום ערשטען מאָל זי אויפגעגראָבען.

* * *

שוין אין 1928 האָט מען געפונען אין דער אויבערשטער שיכט אַ הענטעל פון אַ קרוג מיט אַ נאָמען „אליקים עבד יהוכין". זומער האָט מען געפונען אַ צווייטען עקזעמפּליאַר דערפון. עס איז אָבער מערקווירדיג, אַז אונטער דער צייט האָט דער אַמעריקאַנער געלעהרטער פּראָפעסאָר עליהו גראַנט געפונען נאָך אַ דריטען עקזעמפּלאַר דערפון אין די אויסגעגראָבענע חורבות פון דער אַלטער יודישער שטאָט בית־שמש. אַלע דריי עקזעמפּלאַרען פון דעם דאָזיגען נאָמען זעהען אויס פונקט איינער ווי דער אַנדערער, אַלזאָ, געמאַכט געוואָרען מיט דעמזעלבי־גען זיגעל.

דער טרעגער פון דעם זיגעל, האָט אַלזאָ, געמוזט זיין אַ וויכטיגע פערזענליכקייט, אַ נישט וואָלט מען נישט געפונען אין פערשידענע ערטער קריגעלעך מיט זיין נאָמען אָפּגעשטעמפּעלט אויף זיי. אַזוי ווי ער טראָגט דעם טיטעל „עבד יהויכין", איז ער מסתמא געווען אַ הויכער בעאַמטער ביי יהויכין, דער פאַרלעצטער מלך פון יהודה.

אָבער יהויכין האָט רעגירט בלויז איניגע מאָנאַטען, באַלד ווי ער איז אַרויף אויפ'ן טראָן, האָט ער זיך באַלד איבערגעגעבען אין נבוכדנצרס הענד, כדי דורכדעם צו ראַטעווען ירושלים. עס איז דערפאַר די מיינונג פון פּראָפעסאָר אַלבראַיט אַז דער דאָזיגער אליקים איז געווע דער פערוואַלטער פון יהויכין'ס פערמעגען אין ארץ־ישראל. אין די עלף יאָהר פון צדקיה'ס רעגירונג, עס לעגט זיך גאַנץ גוט אויפ'ן שכל, אַז יהויכין האָט, אַלס געפאַנגענער אין בבל, געהאַט אַ פערטרעטער אין יהודה, וועלכער האָט דאָרטע פערוואַלטעט זיינע גיטער.

* * *

אַז יודישע פרויען האָבען זיך אַ סך געפּוצט אין די אַלטע צייטען פון דער יודישער מלוכה אין ארץ־ישראל, ווייסען מיר שוין פון תנ"ך, בעזונדערס פון ישעיה (קאַפּ. ג.), מיר ווייסען, אַז יודישע פרויען האָבען דעמאָלט ליב געהאַט צו טראָגען אויף זיך אַלערליי סאָרטען תכשיטין. נישט בלויז אויף די פינגער האָט מען געטראָגען רינגען, נאָר אויך אויף די אויערען און די נעזער, דער נאָז־רינג (נזם) איז געווען דעמאָלט שטאַרק בעליבט ביי די יודישע פרויען, פונקט אַזוי ווי ער איז נאָך בעליבט עד־היום ביי די פרויען פון די בעדואינער אין ארץ־ישראל.

אַ חוץ דעם נאָך אָבער, פלעגען יודישע פרויען אין יענע צייטען אויספּוצען דעם שטערען און די האָר מיט שטערנבענדער פון גאָלד, אָדער זילבערבלעך (שבסים). אויפ'ן האַלז האָבען זי געטראָגען האַלז־קייטעלעך פון פערשידענע סאָרטען און אויך נאָך פערשידענע אַנדערע זאַכען, אַפילו אויף די פיס האָבען זיי געטראָגען טראָט־קייטעלעך (עכסים) מיט וועלכע זיי פלעגען קאָקעטיש קלינגען אין געהן („וברגליהן תעכסנה").

מיר ווייסען אויך פון תנ"ך אַז יודישע פרויען האָבען דעמאָלט אָנגעווענדעט אַלערליי קינסטליכע מיטלען צו פערשטאַרקען זייער שעהנקייט, זייער טואַלעט־טיש איז געווען רייך־בעלעגט מיט זאַלבע־קעסטעלעך, פלאַסטערלעך און דאָס גלייכען. דער פּאָפּולערסטער קאָסמעטישער מיטעל איז געווען דער בליי־גלאַנץ (פוך), דעם דאָזיגען בליי־גלאַנץ פלעגען די פרויען שמירען אויף די אויבערשטע און אונטערשטע ברעמען. דאָס האָט פיל פערגרעסערט דעם גלאַנץ פון די אויגען און האָט זיי געמאַכט אויסזעהן אַ סך גרעסער.

די אויסגראָבונגען אין קרית־ספר האָבען בעשטעטיגט אָט די פּוצליבטיגקייט פון די יודישע פרויען פאַרצייטען. מ'האָט בעמליך אויסגעגראָבען די קליינע דינע ברעטלעך, מיט וועלכע די יודישע פרויען פלעגען אַרומשמירען דעם בליי־גלאַנץ אויף די ברעמען זייערע.

* * *

מ'האָט אויך אויסגעגראָבען אַ היבשע צאָהל געצקעלעך, פיגורלעך פון דער געטין „עשתרת", מיט זעהר שעהנע קעפּ, די דאָזיגע געטין פון ליבע און פרוכטבאַרקייט, די „קעניגין פון הימעל" ווי מען האָט זי גערופען, איז געווען זעהר בעליבט ביי אַלע פעלקער פאַרצייטען און אויך ביי די יודען, וועלכע האָבען פון זייערע שכנים, די כנענים, זיך אָפּגעלערנט צו איהר צו דינען. בעזונדערס איז זי געווען בעליבט ביי די פרויען, וואָרים די „עשתרות" איז לויט דעם דעמאָלדיגען גלויבען געווען די געטין, וועלכע האָט בעשיצט און געהאָלפען די פרויען, וואָס געהען צו קינד.

דיזעלבע געטין האָט ביי די גריכען און די רוימער געהייסען אַפראָדיטע, אָדער ווענוס, און ווען די געצענדינערישע פעלקער האָבען אָנגענומען דעם קריסטענטום, האָבען זיי פון יעזוסעס מוטער, די הייליגע מאַריאַ, געמאַכט אַ נייע „ווענוס" אָדער „עשתרת", אַ נייע „קעניגין פון הימעל", עס איז די זעלבע יענטע נאָר אַנדערש פערשלייערט.

אין אַלגעמיינעם אָבער האָט מען קיין איבעראַשענדע זאַכען נישט געפונען דעם מאָל אין דער אויבערשטער יודישער שיכט, דערפאַר אָבער, האָט מען געפונען אינטערעסאַנטע זאַכען אין דער דריטער שיכט אונטען, וועלכע שטעלט מיט זיך פאָר די שפּעט־כנענישע צייט, קורץ איידער יודען האָבען זיך בעזעצט אין ארץ־ישראל.

צווישען די וויכטיגסטע זאַכען, וואָס מ'האָט אויסגעגראָבען פון יענער צייט, זענען אַ שטיינערנער לייב און אַ מזבח. דער לייב איז געמאַכט פון קאַלך־שטיין, און איז אַן'ערך דריי פערטעל־מעטער אין לענג, ער איז, קענטיג, איינער פון אַ פּאָר וואָס זענען געשטאַנען ביים אַריינגאַנג צו אַ הייליגטום אָדער צו אַ טראָן פון אַ גאָט אָדער אַ געטין.

נישט ווייט פון דעם לייב האָט מען געפונען אַ מזבח. ביידע זאַכען: דער לייב און דער מזבח דריי לייבען אויסגעשניצט בולט אַרום דעם ראַנד פון מזבח. ביידע זאַכען: דער לייב און דער מזבח זענען געלעגען אַרויסגעוואָרפען אין אַן'אָפענעם פּלאַץ אָנגעשאָטען מיט ברוכשטיקער, עס קען דערפאַר גרייליך זיין, אַז דאָס האָבען יודען צובראָכען דעם הייליגטום און אַרויסגעוואָרפען דעם לייב און דעם מזבח, בשעת זיי האָבען איינגענומען קרית־ספר פון די כנענים.

אין דער צווייטער שיכט, וועלכע שטעלט מיט זיך פאָר די ערשטע צייט, ווי יודען האָבען זיך בעזעצט אין ארץ־ישראל, האָט מען ווידער, פונקט ווי פאַר צוויי יאָהרען, געפונען אין די אָפענע פּלעצער, צווישען די הייזער, זעהר פיל גריבער צו האַלטען תבואה. אין קיין אַנדער שיכט האָט מען נישט געפונען אַזוי פיל תבואה־גריבער. דאָס לאָזט זיך זעהר גוט ערקלערען מיט די אומשטענדען, אין וועלכע יודען האָבען דעמאָלט אין דער שופטים־צייט, געלעבט. עס איז געווען אַן'אומרוהיגע און אומזיכערע צייט, האָט מען געמוזט האַלטען די תבואה אין פערמאַכטע קאָרן־קעלערען. אין דער העכערער און שפּעטערער שיכט זענען קיין תבואה־גריבער שוין נישטאָ. ווייל ס'איז שוין געווען דעמאָלט אַ יודישע מלוכה אין ארץ־ישראל; איז מען שוין געווען בעשיצט געגען אָנפאַלען און מ'האָט מעהר נישט בעדאַרפט בעהאַלטען די תבואה אונטער דר'ערד.

* * *

זעהר אינטערעסאַנט איז די פערטע און פינפטע שיכט אויף אונטען. דאָס איז די צייט ווען די היקסאָס, אַ פאָלק פון אַזיען האָבען איינגעוואַנדערט אין עגיפּטען און פערנאַסט די הערשאַפט איבער'ן לאַנד דאָס איז געווען אַרום 1700 פאַר דער קריסטליכער צייט־רעכנונג, די דאָזיגע היקסאָס, ווי די עגיפּטער האָבען זיי גערופען, האָבען אַראָפּגעריסען דעם אַלטען מויער פון קרית־ספר וואָס איז געווען געבויט פון קליינע שטיינער און אויפגעבויט אַ נייע פעסטונג פון מאַסיווע שטיינער, אַן'ענליכער מויער איז דעמאָלט אויך אויפגעבויט געוואָרען אין יריחו.

* * *

אַז קרית־ספר איז שפּעטער, אין דער יודישער צייט, אין די לעצטע פאַר הונדערט יאָהר פון דער יודישער מלוכה, געווען אַ צענטער פון יודישער אינדוסטריע, ווייסען מיר שוין פון די אויסגראָבונגען אין 1928, די הויפּט־אינדוסטרי פון דער שטאָט איז בעשטאַנען אין וועבען און פאַרבען קליידער. מען האָט אויסגעגראָבען עטליכע ווערקשטאַטען מיט די געצייג פון דער דאָזיגער אינדוסטרי.

מ'האָט אויך אויסגעגראָבען אַ סך צאַצקעס מיט וועלכע יודישע קינדער האָבען זיך אין יענע צייטען געשפּילט; פייפעלעך און קלעפּערלעך און נאָך אַנדערע שפּילצייג. ב

דאָס לעבען פון אַ יודישער אַקטריסע

דערצעהלט פון דער בעריהמטער שוישפּילערין עמיליע אַדלער.

געשריבען ספּעציעל פאַר'ן „נייעם פאָלקסבלאַט" פון זלמן זילבערצווייג

די געשיכטע איז געווען אַזאַ: געוויסע פערזאָנען האָבען ביי אונז געקויפט אַ פאַרשטעלונג פאַר וואָוילטעטיגען צוועק. אונז האָבען זיי געזאָגט, אַז דער ריוח פון דער פאַרשטעלונג איז בעשטימט פאַר אַ קראַנקען לעהרער, וואָס מוז אַוועקפאָהרען קיין אויסלאַנד זיך קורירען. דער פּאָליציי האָט מען אָבער אונטערגעטראָגען, אַז די פאַרשטעלונג איז בעשטימט פאַר אַ סאָציאַליסטישען צוועק, אין טאָג פון דער פאַרשטעלונג זענען געקומען אין טעאַטער זשאַנדאַרמען, 2 זענען אַריין אין דער קאַסע און אַרעסטירט די קאַסירערין זאַשע אַרענוואַלד, וועלכע האָט פערקויפט בילעטען אויף אונזערע שבת־פאַרשטעלונגען און 2 זשאַנדאַרמען האָבען זיך בעהאַלטען אָפּצוואַרטען יוליוסען און אונזער פערוואַלטער קופּערמאַן, וועלכע האָבען געדאַרפט, ווי געוועהנליך קומען 11 אַ זייגער אינדערפריה צו פּראָבע. און אַזוי איז טאַקע געווען: אַזוי ווי זיי זענען אָנגעקומען, האָט מען זיי תיכף אַרעסטירט און אָפּגעפיהרט צום זשאַנדאַרמסקע נאַטשאַלניק. הגם יוליוס האָט נישט געוואוסט די סיבה פון אַרעסט, האָט ער זיך אָבער אָנגעשטויסען אַז ס'איז צוליב דער היינטיגער פאַרשטעלונג. ווייל אין שטאָט האָט מען געברומט, אַז די פאַרשטעלונג געהט פאַר אַ סאָציאַליסטישען צוועק. מורא האָבענדיג פאַר אַ קאָנפראָנטאַציע צווישען איהם און קופּערמאַנען, וואָס וואָלט זיכער געבראַכט צו אַ סתירה אין זייערע רייד האָט יוליוס געכאַפּט די פיש פאַר דער נעץ און אויף אַ קול דערצעהלט זיין שומר דעם זשאַנדאַרם פאַר וואָס ער רעכענט, אַז מ'האָט איהם אַרעסטירט. יוליוס האָט אַזוי בעלעגט זיינע טענות אַז קופּערמאַן זאָל שוין וויסען וואָס צו טענה'ן, ווען מען וועט איהם נעהמען אויף דער אויספאָרשונג.

און ס'האָט זיך טאַקע איינגעגעבען יוליוסען זיך אַרויסצודרייען פון דער געשיכטע. ביידע אַרעסטירטע זענען בעפרייט געוואָרען, נאָר די פאָרשטעלונג איז נישט פאָרגעקומען.

באַלד האָט די גאַנצע שטאָט געוואוסט וועגען דער געשיכטע, און דאָס מערקווירדיגסטע איז, אַז די איינאָרדנער פון דער פאַרשטעלונג זענען אַליין אויך נישט געקומען אין אָווענד אין טעאַטער, זיי זענען ווי פערשוואונדען, און האָבען זיך מעהר קיינמאָל נישט געוויזען פאַר אונז.

פאַר אונז איז געווען קלאָר, אַז די מסירה איז געמאַכט געוואָרען מצד אונזער קאָנקורענץ, אָבער די קאָנקורענץ האָט זיך נישט בעגנוגענט מיט לאָדז אַליין זי האָט אונז אויך געמסרט אין דער פּראָווינץ.

אַזוי ווי די געשעפטען זענען אַלץ געווען שלעכט און אונזער טרופּע איז געווען אַ גרויסע, פלעגען מיר אָפט אַרויספאָהרען אין דער פּראָווינץ מיט אַ טייל פון דער טרופּע, אַזוי זענען מיר אַמאָל געפאָהרען אויף איניגע פאַרשטעלונגען אין קאַליש. ווי ס'האָט זיך שפּעטער אַרויסגעשטעלט, איז אין אַ גאַרדעראָבע־צימער, נעבען יוליוסעס גאַרדעראָבע, געלעגען בעהאַלטען אַ געהיים־אַגענט כדי זיך אונטערצוהערען וואָס עס קומט פאַר ביי יוליוסען אין דער גאַרדעראָבע, נאָך עטליכע פאַרשטעלונגען איז ער אַרויס פון זיין בעהעלטעניש. זיך פאָרגעשטעלט פאַר אַלעמען און דערצעהלט, אַז מ'האָט געמסרט. אַז יוליוס איז באמת נישט קיין טעאַטער־דירעקטאָר צוליב שפּילען טעאַטער, נאָר דאָס איז בלויז אַ מאַסקע, אין דער ווירקליכקייט איז ער אַ פרויען־הענדלער, און ער שפּילט אין קאַליש נאָר כדי צו קענען ביי דער דאָרטיגער גרענעץ לייכטער עקספּעדירען לעבעדיגע סחורה קיין בוענאָס־איירעס.

פערשטעהט זיך, אַז דער געהיים־אַגענט האָט באַלד איינגעזעהען די לעכערליכקייט פון דער נידערטרעכטיגער מסירה און ער האָט וועגען דעם געמאָלדען דעם אָרטיגען פּאָליציי־מייסטער. דער פּאָליציימייסטער איז דערויף אַליין געקומען אין טעאַטער און באַלד האָט זיין אויג בעמערקט דעם טייערען שטיין, וואָס איך האָב געטראָגען, ער האָט זיך גאַרנישט געשעמט צו בעטען ביי מיר דעם שטיין איך האָב זיך קוים בעפרייט פון איהם מיט'ן אויסרייד אַז דאָס איז ביי מיר אַן אָנדענק, פון וועלכען איך קען זיך נישט שיידען.

זומער האָבען מיר געמאַכט שותפות מיט סאַמינסקין. זיין טרופּע האָט געשפּילט אין זיין טעאַטער אין וואַרשאַ אויף אָבאָזשנע גאַס. האָבען מיר אויסגעטוישט טיילווייז די טרופּעס און די געשעפטען האָבען זיך פערבעסערט. דאָ האָט יוליוס בעאַרבייט די מעלאָדראַמע „דער כלה'ס חלום" אַלס אָפּערעטע „איציקל וויל חתונה האָבען". אין דער אָפּערעטע איז אויפגעטראָטען פּעפּי ליטמאַן און זי האָט אַ גאַנצען זומער געהאַט אַ ריזיגען ערפאָלג.

אויך דאָ אין וואַרשאַ האָט די קאָנקורענץ נישט געשוויגען. זי האָט אויך דאָ געוואָרפען אויף יוליוסען די זעלבע מסירה און מען האָט איהם נישט דערלויבט צו שפּילען פריהער ביז מען האָט אָנגעפרעגט אין קאַליש און פעסטגעשטעלט, די געמיינהייט פון דער מסירה.

אין דער צייט וואָס פּעפּי ליטמאַן האָט געשפּילט אין וואַרשאַ בין איך געווען פריי און בין אָפּגעפאָהרען אין באַד בוסק.

דאָס איז געווען אין אויגוסט 1914 — און דעם אומפערגעסליכען זומער 1914...

(ווייטער קומט)

ר' שלמה־לייבעלע טוטשינער

פון מ. אונגער

ר' שלמה לייבעלע פון טוטשין איז געווען דער גרעסטער און עלטסטער רבי פאר'ן פראסטען, כשוטען המון אין גאליציען, זיין חסידות איז בעשטאנען דאס רוב אין בעווייזען וואונדערליכע מופתים, יעלכע זענען אבער געווען פראסט און דארפיש — אט ווערט ביי א דארפס־יוד קראנק א קוה, פאהרט דער דארפס־יוד גלייך קיין טוטשין צום רבי'ן, ר' שלמה־לייבעלע גיט איהם רפואות און סגולות און ווען דער דארפס־יוד קומט אהיים ביינאכט, געהט ער גלייך אין שטאל אריין, זעהן, וואס די קוה טוט. דאכט זיך איהם טאקע אויס אז ער זעהט דעם טוטשינער רבי'ן שטעהן ביי דער קוה און אויף צומארגענס ווערט צוריק די קוה געזונד און הויבט צוריק אן געבען מילך...

ווארפט א פריץ ארויס א יוד פון זיין קרעטשמע לויפט דער יוד נישט צום רבין פון דער שכנותדיגער שטאט נאר ער פאהרט צו ר' שלמה־לייבעלען, דער קרעטשמער ווייסט גאנץ גוט, אז אנדערע רביים קענען געבען יראת שמים. ווייזען א דרך אין חסידות, אבער געהאלפען ווערען קאן מען גיכער ביים טוטשינער. ביי איהם פיהלט זיך דער דארפס־יוד היימישער. ער רעדט צו איהם ווי צו אן'אייגענעם ברודער. זיי פרעהען זיך, וואס זיי האבען אויך אן „אייגענעם" אין דער „רבישער משפחה". ווייל זייער רבי האט זיך מיט גאַרנישטאונגטערשיידט פון דעם פראסטען המון און דאך איז ער א רבי, געווען גלייך מיט אלע „אייניקלעך" רביים. געגאנגען איז דער רבי אנגעטון אזוי ווי אלע דארפס־יודען: ווינטער — אין א גרויסען „צאפיק" פון שווארצען קיניגעל־פעל, (קרוליקעס פעל), און זומער — א טריכעך־היטעל, א צייגענע בעקעשע — נישט קיין זיידענע. אזוי ווי די יחוסדיגע רביים טראגען — און הויכע שטיועל דערצו.

ר' שלמה־לייבעלע רעדט מיט יעדען יודען גאר פריינדליך. ווארפט נישט אן קיין אימה, האלט נישט אויס קיין גבאים, און נעהמט נישט קיין געלד ביי קיין יודען אין דער צייט וואס די אנדערע, די „אריסטאקראטישע" רביים שאפען זיך „הויפען" נאגצע פאר די געלדער, וואס זיי בעקומען פון חסידים.

דער טוטשינער רבי האט זיך זעהר משתתף געווען אין דעם צער פון א יודען, איז ווער צו איהם אריינגעקומען מיט א געוויין, אז ער דארף געהאלפען ווערען, איז ארויסגעבראכען א מגפה אויף בקר אין זיין דארף, איז דאס ערשטע געווען — געלאפען צום רבי'ן, דער רבי שטעלט זיך אוועק צוזאמען מיט'ן יודען זאגען תהילים, ביידע וויינען זיך גוט אויס און דער יוד געהט אוועק פונ'ם רבי'ן א געהאלפענער.

עס האט זיך אמאל געטראפען, אז ס'קומט אריין צו איהם אן'ארימע אלמנה מיט א געוויין, אז זי דארף איהר טאכטער חתונה־מאכען, און זי האט נישט קיין פרוטה צו סילוק'ן דעם נדן, און מאכען איהר אויסשטייער, לאזט זיך ר' שלמה־לייבעלע ארויס איבער די שטעט צו זאמלען געלד אויף „הכנסת כלה" ער פאהרט אין גרויסע שטעט וואו עס זענען פערהאן גרויסע יודישע עשירים, קומט ער אן למשל קיין באריסלאוו, די בעריהמטע „נאפט־שטאט" אין גאליציען ווערט תיכף א שם אין דער גאנצער געגענד אז ר' שלמה לייבעלע איז אנגעקומען. קומען צו איהם גרויסע גבירים, בעזיצער פון נאפט־קוואלען, סוחרים, פרעגען איהם עצות, און ער נעהמט דערפאר געלד, כדי צו קענען חתונה מאכען ארימע כלות.

געבוירען געווארען איז ר' שלמה לייבעלע אין יאהר תר"ב (1852) אין דארף בלאנדאווע נעבען ריישע, (זשעשאוו, גאליציע), ביי גאר פרומע עלטערן, אויף דער מצבה פון זיין פאטער — א דארפס־יוד — איז אויסגעקריצט: „פ"נ ר' וואלף... שהיה עהרליכער יוד". אזעלכע אויפשריפטען אויף מצבות טרעפט מען זעהר זעלטען.

ביז פינף יאהר איז דער שפעטערדיגער רבי געגאנגען אין חדר אריין אין דער שטאט ריישע, דערנאך נעהמט איהם דער פאטער ארויס פונ'ם חדר און זוכט פאר איהם א „תכלית". ער גיט איהם אריין צו א בעקער פאר א לערן־יונגעל. דארט וואקסט ר' שלמה־לייבעלע אויף אהן שום השגחה גאנצע נעכט איז דאס קינד אויף און העלפט צו דעם בעל הבית קנעטען ברויט, ער הערט זיך אויך צו צו די מעשיות וואס די ווייבער דערצעהלען זיך בעת זיי ווארטען אויף זייערע שבתדיגע געבעקסען, וואס באקען זיך אין אויווען. אט ד יאלע מעשיות האבען אפנים געהאט אויפ'ן יונגעל א גרויסע ווירקונג די ווייבער בעמערקען אז דאס יונגעל פיהרט זיך נישט גלייך מיט אלע לערן־יונגלעך. אט טרעפען זיי איהם שטעהן ערב שבת ביי דער דייזשע קנעטען טייג מיט גרויס התלהבות. שרייענדיג כסדר לכבוד שבת קודש, אמאל ווערט ער פערפאלען אויף גאנצע טעג און מען ווייסט נישט וואו ער געפינט זיך, ביז מען טרעפט איהם זיצען אין קלויז, וואו ער הערט זיך איין ווי דער מלמד לערנט מיט די קינדער.

ווען ער ווערט אלט דרייצעהן יאהר און דארף ווערען א בר־מצוה, מאכט א חשבון הנפש און בעשליסט צו אנטלויפען קיין סאנדוש, צום רבין ר' חיים האלבערשטאם. ער ווארט נישט לאנג און אין א פראסטיגער ווינטער־נאכט לאזט ער זיך געהן צופוס קיין סאנדז. פון גרויס קעלט ווערט ער איינמיטען וועג פערפרוירען און פאלט אנידער א האלב טויטער. צו זיין גליק איז עס געווען ערב שבת און א סך יודען זענען געפאהרען אויף שבת צום רבי'ן. דער בעל עגלה וואס האט געפיהרט א כוהר מיט חסידים קיין סאנדז האט צופעליג בעמערקט ליגען א יונגעל אויפ'ן שניי, די חסידים האבען דאס יונגעל ארויפגעלעגט אויפ'ן וואגען, ארומגעוויקעלט מיט ווארימע פעלצען און איהם געבראכט צום רבין.

אין סאנדז האט דאס יונגעל אנגעהויבען לערנען חסידות. ער ווערט א גרויסער מתמיד, צו 18 יאהר זענען ביי איהם שוין אפגעטויט אלע תאוות. פון גרויס פרומקייט וויל ער אפילו נישט חתונה־האבען, ביז איין מאל רופט איהם דער רבי אריין אין זיין חדר מיוחד, לערנט מיט איהם א פרק וועגען „דערהויבען די מדות" און זאגט איהם: ביז היינט שלמה־לייבעלע, האסטו געדינט גאט מיט יראה, און פון היינט אן דארפסטו דינען מיט אהבה.

שווער צו וויסען היינט, וואס עס איז געווען די סיבה פון זיין ווערען רבי און אין וואס עס איז בעשטאנען דער ערשטער מופת זיינער, וואס האט איהם אזא גרויסען שם געמאכט, נאר די חסידים זיינע דערצעהלען, אז דער רבי ר' יחזקאל שינאווער ז"ל, דעם סאנדזער רבינ'ס א זוהן, האט איהם פאר א רבין געמאכט, און ד ימעשה איז אזוי געווען:

אמאל איז געקומען א יודענע קיין שינאווע צום רבין מיט א געוואלד אז מען האט אויף איהר מאן אויסגעטראכט א בלבול אז ער האט אין זיין שענק פערקויפט א פלעשעל סם אנשטאט א פלעשעל בראנפען, און מען האט איהם אריינגעזעצט אין תפיסה, האט איהר דער רבי געענטפערט: „איך קען דיר גאר'נישט העלפען, נאר נישט ווייט פון דיין שטאט, אין טוטשין, איז אויפגעגאנגען א פ ר י ש ליכט, פאהר דארט אהין און פרעג זיך נאך אויף ר' שלמה לייבעלען, — ער קאן דיר העלפען".

די יודענע איז אהינגעפאהרען, ווען זי איז געקומען צו ר' שלמה לייבעלען אין שטוב אריין, האט זי איהם נישט געטראפען, אויך אין בית המדרש איז ער נישט געווען, נאר אויפ'ן בוידעם פון דער קלויז וואו ער האט כסדר תפילה געט'ן. די יודענע האט פאר איהם איהר ביטער הארץ אויסגעגאסען, אבער ער האט איהר געענטפערט: „וואס ווילט איהר פון מיר? אפשר מיינט איהר אן'אנדערען? איך בין דאך א פשוטער יוד", און ער איז באלד אנטלאפען אין וואלד אריין". דארט האבען איהם געכאפט פויערים און האבען איהם מערדערליך געשלאגען. דעמאלט ערשט האט ער פערשטאנען אז, דאס איז געווען אן'עונש מן השמים דערפאר, וואס ער בעהאלט זיך אויס פאר דער יודענע. ר' שלמה־לייבעלע האט זיך דאן אוועקגעזעצט אויף דער „שטוהל", און איהר געזאגט מעשה רבי: „פאהר צוריק אהיים קיין ריישע און דו ווערסט געהאלפען ווערען. נאר ד ימינוט פאהרען אין דער באהן און אין דער צווייטער קלאס". די יודענע האט איהם געפאלגט און איז געפאהרען מיט דער באהן, ד זי האט זיך

◆◆ דער גרעסטער ◆◆ פאלקס־רבי אין גאליציע

אוועקגעזעצט אין א קופע פון דער צווייטער קלאס, גראד האבען זיך דארט געפונען צוויי מענער, וועלכע האבען בעמערקט, אז די יודענע האלט אין איין קרעכצען און וויינען, האבען זיי זי געפרעגט זארוואס זי וויינט, די יודענע האט זיי דערצעהלט יעגען איהר אומגליק, און די מענער האבען דורכזעהן, אז דער גוי, וואס האט אויף איהר מאן אויסגעטראכט דעם בלבול זיצט אין דעם דערנעבנדיגען קופע. זיי זענען צו איהם אריין און האבען מיט איהם פערפיהרט א שמועס מכות יודען, זיי האבען אנגעהויבען אויסצורייזען אויף יודען, וואס זיין דער קארט שטעהט, דעמאלט האט דער גוי געוואלט ווייזען זיין בריה'שקייט און זיי דערצעהלט, וואס פאר א צרות ער טוט אן די יודען, האט ער זיי אויך דערצעהלט די מעשה וועגען דעם בלבול, וואס ער האט אויסגעטראכט אויף אן'אומשולדיגען יודען און ווי גוט דער בלבול האט זיך איינגעגעבען,

די צוויי מענשען האבען געלאזט תיכף די דער ערשטער באהן־סטאציע רופען פאליציי און די דערצעהלט, וואס דער גוי האט ערשט געזאגט. אזוי ארום איז דער יוד ניצול געווארען פון טויט.

דער מופת האט זיך באלד צושפריי איבער דער גאנצער געגענד, און זייט דעמאלט איז ר' שלמה לייבעלע געווארען א רבי.

דער פוטער־קאלבער

(ערצעהלונג)

פון ע. הארמעק

ס'איז געווען די ערשטע צייטען נאך דער באלשעוויסטישער רעוואלוציע. די רעוואלוציאנערע קאמיטעטען און די „טשעקא" האבען אנגעפיהרט א פערביסענעם קאמף געגען די בורזשואזנע עלעמענטען. מ'האט קאנפיסקירט ביי דער בורזשואזיע לעבענסמיטעל, דירות, ציהרונג — און זעהר אפט דאס לעבען אויך. עס איז נאך נישט געווען איינגעשטעלט די נייע ארדנונג; און דאס לעבען, בפרט, פון די אמאליגע פריצים און רייכע, איז געווען הפקר. די פריהערדיגע הערשער האבען זיך איצט בעהאלטען אין פינסטערע לעכער און געציטערט פאר זייער לעבען.

אין דער אוקראינישער שטאט פ. זענען אנגעגאנגען גאסען־קאמפען. די פוילישע פריצים האבען געשאסען; געוועהרט זיך געגען דעם המון, וואס האט זיך ארויסגעלאזט רויבען. ס'זענען געגאנגען ארימע מענער און ווייבער מיט וועגעלעך און געפיהרט דאס אמאליגע פריצישע האב און גוטס צו זיך אין שטוב אריין.

איינער פון די אנפיהרער פון המון איז געווען טעמקא. זיין שטוב איז שוין געווען איבערגעפאקט מיט פריצישע זאכען. אבער דאס איז אלץ נישט גענוג געווען פאר זיין זאשקע'ן, האט זי נאר דערזעהן א שעהן קלייד, א ביי מלבוש, א שטיקעל ציהרונג, צי מעבעל ביי א שכנטע, אהא, זי האט זיך שוין אנגעזעצט אויף טעמקא'ן,

— אין אזא צייט זיצט ער אין דער היים... ווען דאס פאלק האט געוואונען די פרייהייט... ווען אלץ בעלאנגט צום פאלק... די בורזשוקעס האבען זיך גענוג אנגעלעבט א גוטען טאג... איצט איז אלץ אונזערס... און ער, א מיטגליד פון קאמיטעט... פאר וועמען די גאנצע שטאט ציטערט... זיצט אין דער היים... און אט זאל ער געהן א קוק טון אויף א פוטער, וואס דער באלקאף, דער שוסטער, האט אהיימגעבראכט.

אז זי, זאשקע, דארף א פוטער, האט טעמקא'ן געקלונגען אין ד יאויערען טאג און נאכט.

— א ווייב, א שווארץ יאהר, א רוח אין איהר טאטען... — האט ער געמורמעלט בייז..

איינמאל אהיימגעהענדיג האט טעמקא דערזעהען מענשען, ארויסגעהן פון א קלויסטער. ער האט זיך פערוואונדערט: אין אזא צייט, ווען די רעוואלוציע האט געמאכט א נייע ארדנונג אויף דער וועלט, געהט מען נאך אין קלויסטער און מען גל'יבט די אלע נארישקייטען, מיט וועלכע די קאפיטאליסטען און גלחים פערדרעהען א קאפ דעם נארישען עולם...

טעמקא האט זיך אפגעשטעלט צוקוקען. דער לעצטער, וואס איז א־ויס פון קלויסטער איז געווען — טעמקא האט נישט געגלויבט זיינע אויגען — אן אמת'ער בורזשוי, אנגעטון אין א טייערען מאנטעל מיט א טייערען פוטער־קאלנער. מוז זיין אונטערגעשלאגען מיט דעמזעלבען פוטער... די העזה, האט זיך טעמקא געוואונדערט, אזוי זיך ארויסלאזען אין שטאט, אזוי ווי אין די צארישע צייטען, ווען די גאטשאלניקעס און זשאנדארמען זענען געווען גרייט צו טון זיין בעפעהל...

דער כעס האט אויפגעוואכט אין טעמקא'ן.

— ווארט, אוצר'ל טייערער, מען וועט מיט דיר זיך שוין ספראווען.

אין א פינסטער געסעל, האט טעמקא, וואס איז שטיל באכגעגאנגען דעם מאן מיט דעם פוטערנעם קאלנער, ארויסגעצויגען זיין רעוואלווער און אויסגעשאסען. דער מאן, וואס האט געטראגען דעם פוטער־מאנטעל איז אהן א פיפס אוועקגעפאלען, טעמקא איז צוגעקומען געעפענט דעם מאנטעל, — א שווארץ יאהר! נישט ווערט געווען די ארבייט א פשוטע קעצעשע פאדשיוועקע. ער האט זיך געטרייסט, אז דער קאלנער איז גוט, זעהט אויס צו זיין א ביבער, האט ער ארויסגענומען א מעסער אפגעשניטען דעם פוטער־קאלנער און נישט אומקוקענדיג זיך אויף דעם מת געשפרייזט אהיים און געווארפען זאשקען דעם פוטער־קאלנער צו די פיס.

זאשקע איז בייז געווארען, וואס ער ברענגט אזוינע קלייניגקייטען, א שאר געטון מיט די פיס דעם קאלנער אונטער'ן בעט, טעמקא האט א טראכט געטון פון דעם בורזשוי וואס ער האט צוליב דעם קאלנער דערשאסען. ער האט זיך געהייסען דערלאנגען די פלאש מיט וואדקא. ס'האט גענאגט אויפ'ן הארץ.

ס'איז אוועק א שטיקעל צייט, די שיסערייען האט שוין אויפגעהערט, די שטאט האט אנגעהויבען צוריקקעהרען צום אלטען. ס'איז געווען א גרויסער מאנגעל אין שפייז. די געוועלבער זענען געווען פערמאכט.

איינמאל האט טעמקא געזעהען אין א זייטען־געסעל ווי א יונג מיידעל קוקט זיך מיט מוראדיגע בליקען ארום און זעהענדיג, אז די גאס איז ליידיג, (איהם האט זי נישט געזעהען — טעמקא איז געווען א מייסטער אין מאכען זיך נישט זעהבאר), האט זי אנגעקלאפט אין לאדען פון דעם סוחר פאדאשקין, נאך עטליכע מאל קלאפען איז דער סוחר ארויס און געפרעגט ביין וואס זי וויל. דאס מיידעל האט געבעטע ברויט... ער זאל איהר פערקויפען עפעס צו עסען, ווייל זי און דער ברודער האבען שוין דעם צווייטען טאג אין מויל נישט געהאט, זי האט מורא געהאט צוליב דער שיסעריי ארויסצוגעהן פון דער היים.

דער סוחר פאדאשקין האט זי אויסגעזידעלט פארוואס זי קומט צו איהם ער האט אליין גארנישט. זי וועט אויף איהם נאך ברענגען אנ־אומגליק, אז מ'וועט זי זעהן ביי זיין טיר.

טעמקא האט אלץ געהערט און אין זיין הארץ האט אויפגעקאכט רחמנות צו דער ארימער, הונגערער מיידעל מיט צושראקענע אויגען, און ער איז אין כעס געווארען אויף דעם סוחר פאדאשקין, וואס טרייבט זי מיט זידלערייען פון זיין טיר. איז ער ארויסגעשפרונגען פון זיין בעהעלטעניש און איז צוגעשפרונגען מיט די פויסטען צום סוחר פאדאשקין.

— דו, אזוינער און אזוינער... דו שונא פון פאלק... דו פערדעטער... הענגען דארף מען דיך... דאס פאלק הונגערט און דו בעהאלטסט שפייז... ווארט, מיידעל, קריגסט באלד אלץ...

ער האט א שטופ געטון פאדאשקינען אין א זייט און אריינגעלאפען אין געשעפט, אנגעהויבען צו זוכען. ער האט געפונען א שטיק אלטע חלה, א פאר הערינג, ראזינקעס, קעז. דאס אלץ האט ער אריינגעווארפען אין א זאק, און ארויס דאס אלץ צו געבען דעם מיידעל. אבער דאס מיידעל איז נישט געווארען. ער האט זיך אומגעקוקט פערוואונדערט — און ער האט זי דערזעהן לויפען ווייטער ביי די הייזער. ער האט אנגעהויבען נאכשרייען און איהר נאכלויפען מיט'ן זאק אין האנד. ער וואלט זי נישט געווען דעריאגט, ווען דאס מיידעל גליטשט זיך נישט אויס אויפ'ן גלאטייזען, צולעכצערטען וועג.

טעמקא איז צוגעפאלען א פערסאפעטער; אפגעכאפט דעם אטעם האט ער געזאגט מיט א ווייכער, פאטערליכער שטים:

— פארוואס ביסטו אנטלאפען, טאכטער? איך האב דאך עסענווארג... ביי דעם באנדיט פאדאשקין צוגענומען פאר דיר... וואס דו האסט דעם פוס אויסגעהונקען?

דאס מיידעל האט גארנישט געענטפערט; געקוקט מיט דערשראקענע אויגען, געפרובט אויפשטעהן און נישט געקענט. מיט גרויס שרעק ציטערנדיג מיט'ן גאנצען קערפער האט זי זיך געלאזט פיהרען פון טעמקא'ן, זי האט געוואוינט אין א שעהן הויז צווישען ביימער אין עק שטאט.

— א בורזשויסקע הויז, — האט א טראכט געטון טעמקא, און ער האט שארף א קוק געטון אויף דעם מיידעל, ער האט דערזעהן די ווייסע, צארטע הויט און די איידעלע הענטלעך, וואס האבען קיינמאל נישט געארבייט, ער האט די מיידעל א דריק געטון פעסטער צו זיך.

— נו, מיידעלע, איך וועל אכטונג געבען דו זאלסט האבען וואס צו עסען, נאר נישט געשראקען זיך און שכל האבען....

ס'ארויסגעלאפען א יונג אפשר צעהן־יעהריג יונגעלע זיי אנטקעגען.

— מארילא, האסט עפעס געבראכט צו עסען?

ער איז געבליבען צוטומעלט דערזעהענדיג טעמקא'ן און דערפיהלענדיג זיין שארפען בליק אויף זיך.

נאר טעמקאס שטים האט איהם ערוהיגט.

— יא, וועסט באלד האבען וואס צו עסען. איך האב געבראכט גוטע זאכען. איך וועל'ך ברענגען. מיר זענען גוטע פריינד.

זיי זענען אלע אריין אין הויז. טעמקא איז געווען אנגענעהם פערוואונדערט אז ער האט דערזעהן אז קיינער איז מעהר נישטא אין הויז.

אליין וואוינט איהר? — האט ער געפרעגט.

— דעם טאטען האט מען דערשאסען, — האט דאס יונגעל געזאגט מיט א בייזער מינע ער האט זיך געשטארקט נישט צוצווויינען זיך.

דאס מיידל האט געקוקט שטאר, ווי פאראליזירט.

— און איהר האט מעהר קיינעם נישט? — האט טעמקא געפרעגט.

— די טאנטע קומט... זי וועט זיך פשר אריבערציהען צו אונז.

טעמקא איז געזעסען אין א ווייכע שטוהל, געקוקט ווי דאס בחורל עסט, ער האט זשדנע געשלונגען, צוגעזונגען לוסטיג, געשריען אויף דער שוועסטער פארוואס זי עסט נישט. טעמקא האט נישט אראפגעלאזט אנ'אויג פון מארילען. אן איהר דינעם, ציטערנדיגען קערפער, מיט די מדעלשע קליינע ברוסטען.. זיינע אויגען האבען בעימען א בייעם גלאנץ.

דאס בחורל האט עפעס זיך דערשראקן. ער האט געקוקט אויף טעמקא'ן און אויף דער שוועסטער, וואס האט זיך איינגעקארטשעט.

— איך וועל א רוף טון די טאנטע, ז זי וועט אייך דאנקען, פאן טעמקא, — האט דאס חור'ל געזאגט.

— געה נישט! — האט א געשריי געטון דאס מיידעל.

— גוט, איך וועל נישט געהן, — האט דאס יונגעל געזאגט א פערציטערטער. איך וועל אייך ברענגען אביסעל האלץ פון קיך, ס'ווערט קיל.

ווי ער האט נאר געשטעלט א פוס אין קיך, איז טעמקא אויפגעשפרונגען, פערקלאפט די טיר, און צוגערוקט דעם טיש, א שווערען, דעמבענעם טיש צו דער טיר.

דאס מיידעל האט ארויסגעלאזט א געשריי און אנגעהויבען צו לויפען.

זיי זענען געלאפען פון איין שטוב צו דער אנדערער, ביז טעמקא איז אריין צו איהר אין א פינסטער קעמערל, עס איז געווען שטאק־פינסטער, ער האט געהאוסט, אז דאס מיידעל איז דא נישט ווייט פון איהם. ער האט זי אבער נישט געקענט זעהן. ער האט אנגעהויבען טאפען מיט די פינגער, געטאפט א שטיקעל ליכט מיט דער האנד, ער האט שוועבעלעך דערביי, ער האט אנגעצונדען דאס ליכט ער האט דערזעהן דאס מיידעל אנטקעגען זיך א צווייטען עק קעמערל, ער האט זיך אנגעהויבען צו דערנעהנטערען, ווען ער האט דערזעהן אויף דער וואנד הענגען א מאנטעל מיט אן אפגעשניטענעם קאלנער. אין דער ערשטער מינוט האט זיך איהם אויסגעדוכט, אז דאס שטעהט דער בורזשוי וועמען ער האט דערשאסען דעמאלט ביינאכט ער איז שיער נישט אומגעפאלען, א שוויס האט ארויסגעשלאגען אויף זיין גאנצען קערפער, אבער ער איז געקומען צו זיך.

— ווי קומט דער מאנטעל אהער? — האט ער געפרעגט דאס מיידעל.

— דאס איז פון מיין פאטער, וואס מען האט געשאסען, דער קאלנער איז געווען אפגעשניטען.

טעמקא האט געקוקט אויפ'ן מיידעל; געקוקט אויפ'ן מאנטעל. ער האט איהם געזעהען, ווי עבעדיג פאר זיך. דעם בורזשוי, ווי ער איז געשאנען פאר'ן קלויסטער...

א ציטער איז איהם איבער'ן קערפער געגאנגען און אין קאפ האט זיך עפעס געמאלט...

מיט א קרעכץ איז ער אנטלאפען.

טעמקא איז פערשוואונדען פון שטאט, מען זאגט דערציהלט, אז ער האט זיך אנגעשלאסען אין א באנדע רויבער, אנדערע האבען געזאגט אז זאס געוויסען האט איהם געפלאגט און ער האט זיך אליין דערשאסען.

הומאר — סאטירע
צוזאמענגעשטעלט דורך א. שארפצינגעל

פאליטיק פון וואך

פאליטישע פראצעסען אין פוילען און אנ'ערד־ציטערניש אין ניי־זעעלאנד דאס זענען געווען די לעצטע וויכטיגע פאליטישע געשעהענישען אין דער וועלט.

אייגענטליך פרעגט זיך דאך א קשיא: ווי קומט אנ'ערד־ציטערניש צו פאליטיק?

איז דער תירוץ: אין דער פאליטיק איז נישט פערהאן קיין קשיות צו פרעגן. אויב מען זאל אנהויבען פרעגען קשיות אין דער פאליטיק, וואלטען נישט געסטייעט קיין תשובות און די תשובות, וואס מען קאן שוין יא געבען, זענען דאך גאר קיין תשובות נישט, ווארים די אלע תשובות זענען דאך פערשמאלצע און פערבראקט מיט פאליטיק.

מיט פאליטישע פראצעסען איז אויך דאס־זעלבע: פאליטיק, אויב מען וויל, איז דאס הויך־פאליטיק, מ'שטייגס געזאגט.

טא וואס איז שוין דער אונטערשיד, צווישען אנ'ערד־ציטערניש און א פאליטישען פראצעס. איןביידע פאלען קעהרט זיך דאך עפעס איבער. א־דער עס ווערט עפיס איינגעזונקען...

צום יובילי פון רעד. לאזאר קאהאן

בעגריסונג

צום 25־יעהריגען יובל פון דער זשורנאליסטישער טעטיגקייט פון רעד. לאזאר קאהאן בעגריסען זיינע קאלעגען:

ארבעל־גייער, באניקערען־קנאקער, הענד־לער פון פליגען־פאפיר, זאפאלקעס־קלויבער, מאנשטיק־זאמלער, פעדער־ען־שלייפעריגס, סעקציע הארנאדלען — מאכער, הימעל־קוקערס, פרנסה־זוכער, פאטש — מארקען־זאמלער, מצה־רעדלער, שטיוועל־פוצער, וואסער־שטויסער, שטויב־שליגגער גראז־שניידער, אייזען — הייצער און אויך זשורנאליסטען.

ער האט אלץ געטון

ריכטער — און וואס — האט דער ריכטער געפרעגט ביים דעם אנגעקלאגטען אין א גט־פראצעס — האט איהר געטון, כדי צו מאכען אייער היים אנגענעהם און אנציהענד פאר אייער פרוי?

— איך האב געטון אלץ וואס איך האב געקענט, — האט געענטפערט דער אנגעקלאגטער — איך האב אריינגענומען א פיאנא, דערנאך א ראדיא, דערנאך עטליכע יונגע סובלאקאטארען, דערנאך האב איך זיך אויפגעהויבען און בין אוועק פון הויז אויף עטליכע יאהר.

א טרויעריג בילד

ער: דו האסט פערוויינטע אויגען, וואס איז געשעהן?

זי: איך וויין צוליב א בילד.

ער: דאס בילד שטעלט פאר עפיס טרויעריגעס?

זי: ניין, אבער ס'איז מיר געפאלען אין קאפ אריין.

א פראגע אויף א פראגע

חיים: זרח, וואס געהסטו עפעס אזוי ארום מיט די הענד אין דיינע טאשען?

זרח: וואס, וואס? דו ווילסט אז איך זאל לע־גען מיינע הענד אין דיינע טאשען?

א גוטע סבה

יונה: דו דענקסט, אז ס'איז גוט צו הייראטען א מיידעל וואס האט א גאנץ אנדער סארט כאראקטער ווי איך?

ש'מה: אוודאי. דערפאר זוך איך דאך א רייכע כלה.

א זיכערע שבועה

ער: איך שווער דיר, אז איך וועל דיך אייביג ליבען.

זי: שווער ביי א זאך וואס דו ווילסט, אז עס זאל ביי דיר לאנג אנהאלטען.

ער: איך שווער ביי מיינע חובות.

ער קען זיך

פרוי: דיין זוהן ווערט אלץ מעהר ענליך צו דיר...

מאן: וואס האט ער שוין ווידער אויפגעגעסען?

דער אונטערשיד

איך געה צופוס און קום אין ביורא אריין 8 א זייגער. מיין שעף פאהרט אין אויטא און קומט ערשט — עלף.

וואר־קלאנגען

געזעסען דארט א גאנצע אכט,
א גאנצע „ליל ־ שמורים",
געלערנט אלע „דיני בריסק",
פון כשרה יסורים.

„פאציפיקאציע" — ס'איז
א נייאינקע „מסכתא"
האט מען אין דאשטג עקוועלט
די גאנצינקע געשיכטע.

ס'איז א שווערע „לייענישׁ",
ס'איז קריעת ים־סוף איצט
א תירוץ שווער צו געבען,
דעם „תלמיד" מיט'ן „רבין".
„צארישע בעגרענצונגען" —

אנ'ענדע, שוין געשטארבען?
סיים האט זיך שוין דעצידירט
צו געבען אזא קרבן.

איז אבער געקומען
דער סענאט באלד
און איבער'ן סיים
געמאכט א גרויס געוואלד.

סענאט קאן נישט דעם יודען
לאזען אהן צאר'ס ירושה
ס'איז דער יוד שוין א פרייער מענש,
פריי פון פרנסה...

שמערעלע

—:O:—

אפשר אזוי ארום...

קלמן: וואס קוקסטו אין זוכסטו אויף אזא גרויסע פלי?
זלמן: אפשר וועל איך אזוי ארום אויסקוקען א שטיקעל פרנסה.

דער ווארישער און דער בעל-דרשן

אין שטעטעל ווארישׁ איז אמאל געקומען א גרויסער בעל דרשן און האט געוואלט דרשענען אין שוהל.

דער אלטער ווארישער רב איז פון אייביגע יאהרען געווען א געגנער פון דרשנות און דרשנים און האט קיינמאל נישט צוגעלאזט דערצו, אז א בעל־דרשן זאל דרשענען אין שוהל.

אבער דער עולם האט געשריגען יא. דער עולם האט געוואלט הערען א בעל־דרשן און אזוי ווי מען האט געשריגען, אז דאס איז א גרויסער בעל־דרשן האט דער רב — ווילעגדיג און נישט־ווילענדיג — געמוזט דערצו מסכים זיין.

און שבת האט דער בעל־דרשן געדרשנט אין שוהל.

דער ווארישער רב האט דערנאך אנגעשריבען אויף דעם בעל־דרשן די דאזיגע ווערטער;

„גנב, טבח ומכר".

ווען מען האט איהם איבערגעפרעגט, האט ער געזאגט:

„גנב"!

די תורות, וואס ער האט געזאגט זענען נישט זיינע גאר געגנבעטע.

„טבח"!

ער האט די תורות נישט לייטיש נאכגעזאגט, גאר, „טבח", ער האט זיי אוועקגעשאכטען און אוועקגעהארגעט.

„ומכר" — און מארגען (מחר) וועט ער זיי דרשענען ערגיץ אנדערש.

א מאנספערשויז

(הומארעסקע)

צוויי וואכען פאר חנוכה איז ביי אהרן דוד'ן געשטארבען זיין ווייב. ער האט מיט איהר בסך הכל געלעבט נישט מעהר און נישט וועניגער ווי פופציג יאהר. געהאט פיר קינדער: 3 זיהן און איין טאכטער; געטון מיט זיי, געלויבט השם־יתברך, גוטע און לייטישע שידוכים און אלע זע־נען נגידים, איינער רייכער פון אנדערען.

זיין פערשטארבענע פרוי שרה פעשע, איז געווען א זעלטענע יודענע, טאקע לויטער מעלות... גאר נישט ווי א ווייב. און ער, אהרן דוד, האט איהר פשוט אויף די הענד געטראגען, זיך געשפי־געלט אין איהר, ווי א ברילאנט, טאקע גארנישט ווי א מאן.

אהרן דוד האט זיך פשוט דאס לעבען גענומען, ווען זי איז געשטארבען. ביי דער לוויה איז ער געווען צובראכען, ווי א שארבען, געבלי־בען, ווי א קליין קינד, זיך די ווייסע האר אויסגע־ריסען. ער איז זעקס־און־זיבעציג יאהר אלט, נאר אין דעם איינעם טאג, וואס זי איז געשטארבען, איז ער עלטער געווארען מיט גאנצע דרייסיג יאהר, אזוי, אז ער זעהט אויס כמעט ווי איבער הונדערט.

דעם פירטען טאג חנוכה, טרעף איך איהם אין גאס, דער גאנצער חורבן ליגט טאקע אויף איהם, און נוי ער האט מיך דערזעהן, איז אויף איהם א שמחה אנגעפאלען... ער הוכט מיך שוין ארום א גאנצע וואך.

— וואס איז? — פרעג איך איהם.

— אוי שלעכט! ביטער! אזא אומגליק האט מיך געטראפען! איך וועל דאס נישט אריבער־טראגען! אזא אוצר! זי איז דאך געווען א מלאך! איך קען א מיגוט אן איהר נישט פערגעסען. ווי א שאטען דרעה איך זיך ארום איבערן שטוב און ווער, מיינע שונאים, משוגע. איך וועל דאס נישט אריבערטראגען!

— נו, פונדעסטוועגען ר' אהרן דוד, דארפט איהר זיך שטארקען; א מענש דארף נישט אזוי ווייט אראפפאלען, איהר דארפט דענקען וועגען אייער געזונט, איהר זענט דאך שוין א יוד, קא־טארי וואס דארף פערשטעהן, אז א שוואכער מענש דארף זיך פילעגען. איהר מוזט אייער געזונט שאנעווען און... און א קלער טאן וועגען חתונה האבען אויך...

— יא, חתונה האבען, שאקעלט דער אלטער מיט'ן קאפ — די קינדער אבער האלטען אין איין שרייען „געוואלד"! איך זאל כאטש ווארטען ביז איבער די שלשים... היינט געה טענה מיט זיי! איך דארף האבען נסים, אז איך זאל דאס קע־נען אויספיהרען!...

ביים מלמד

א מלמד איז א קליין שטעטעל האט אויסגע־פאטשט א תלמיד איהם געשאלטען און טאטען און איהם ארויסגעווארפען פון חדר. באלד־באלדעם איז געקומען צו לויפען דער פאטער פוג'ס יונגעל און גענומען טענה'ן צום מלמד:

— היתכן, מילא איהר האט אויסגעפאטשט מיין יונגעל, האט ער עס מסתמא פערדינט, אבער וואס האט איהר מיט מיר? פארוואס האט איהר מיך בעדארפט שעלטען?

מלמד: איהר זענט דאך עפעס א יוד א חכם הערט ושע, זייט מוחל, פריהער אויס און איהר וועט באנהער זאגען צי בין איך נישט גערעכט, שוין זייט דריי וואכען אז איך חזיר מיט איהם איין דעם טייטש פון „רמון", און ער ווייסט שוין, דוכט זיך גאנץ גוט, אז „רמון" איז א מילגרוים, וואס מען עסט, פרעג איך איהם היינט וואס איז די טייטש פון „רמון" ענטפערט ער מיר — א מילגרוים

— וואס פאר א מילגרוים?

— שלמה מילגרוים.

— וואס פאר א מילגרוים?

— רפאל מילגרוים.

— וואס פאר א מילגרוים?

— שמואל מילגרוים.

נו איצט, זאגט איהר אליין, מעג נישט זיין א רוח אין זיין טאטען?...

זי האט רעכט

באלעבאסטע (צו דער דינסט): א גאנצען אין דער פריה דרעהט זיך א־ום פענסטער א יונגערמאן.

דינסט (לויפענדיג צום פענסטער): און דאס זאגט איהר מיר ערשט איצט, שעהמט אייך!

האט ליב פרעמדע

עני: מיין מאן איז שטארק פערליבט אין מיינע ווייסע צייהן.

פעני: אבי ער האט דיר געשוואוירען אז ער וועט קיינמאל נישט ליב האבען קיין פרעמדע.

נישטא קיין הילף

קלמן: צו וואס טרינקסטו אזוי פיל בראנפען?

זלמן: איך וויל דערטרינקען מיינע צרות.

קלמן: נו, העלפט עס עפעס?

זלמן: ניין. מיינע צרות קענען שווימען.

א שטארקער

צוויי מענשען קריגען זיך, זאגט איינער, וועלכער האלט זיך פאר א גרויסען גביר, צום אנדערען:

— געדענק, דו שנעק איינער, אז ווען איך גיב עמיצען א זעץ, פיהלט ער דאס גלייך.

ענטפערט איהם יענער:

— און אז איך, ברודער, גיב אימיצען א זעץ קאן אמאל אוועקגעהן א וואך איידער ער הויבט אן צו פיהלען.

א גוטע עצה

אייק: דענקסטו אז ס'איז נישט גוט אפצולעגען א חתונה?

מייק: אויב דו לעגסט זי אלע מאל אפ, איז גוט.

קורץ און שארף

בערנארד שאו איז אמאל אריינגעקומען אין א קאנצערט־זאל און בעמערקט אויף דער וואנד אנ'־אויפשריפט: „היגט איז פערבאטען אריינצופיהרען" נישט אויסרעדענדיג א ווארט האט בערנארד שאו ארויסגענומען זיין בליישטיפט און אונטער־געשריבען מיט גרויסע אותיות: „די געזעלשאפט צער בעלי חיים".

זאל זי קומען אויף אנדערע הענד

— פארוואס אפלאדירסטו נישט די שעהנע זינגערין?

— זאל זי קומען אויף אנדערע הענד.

א צושויער.

לעבען און גליק

א, ס'לעבען איז
בלויז א חלום,
און ליבע איז
א קאשמאר,
און ווייבער זענען
טייוולאנים
און איך
א נאר.
און גליק האט
קיין שום ממשות,
און א נאר איז דער,
וואס ערווארט עס,
און פון אלעם
שלאגט א חלשות,
און אסור מיר,
אויב מיך ערט עס.

מארשאלעק.

אויף זינדיגע וועגן

13) סענסאציאנעל-עראטישער ראמאן פון לאדזער לעבען

מיצור פון ביז איצטיגען אינהאלט פון ראמאן

אין דער „מלינה" פון „ווארשאווער יאַט" איז איז דעם דאָזיגען אוועקגעוועזן לעבעדיגער און היימליכער ווי שטענדיג, די סיבה דערפון איז געווען, וואָס דער „ווארשאווער יאַט" האָט מאָדערניזירט זיין שענק און אנגאַזשירט אַ פּיאַניסט. דאָס איז געווען אַ קריפּעל אָהנע ביידע פיס, וועלכער איז געפיהרט געוואָרן דורך אַ שלאַנקע דאַמע אין שוואַרצע מלבושים אין א וועגעלע, וואו מען פיהרט קינדער שפּאַצירען. אין דער שענק זענען געזעסען צעהנדליגער פּאָרלעך, גנבים, אַלפאָנסען, פּאַסערס און גאַסען-מיידלעך. דער קריפּעל האָט [illegible], דער [illegible] האָט געטאַנצט און מיטגעזונגען. ביי איינעם פון די טישלעך איז געזעסען איינער פון די באַרימטסטע גנבים מיט'ן נאָמען „דער תליון" אין דער געזעלשאַפט פון אַ בילד שעהן גאַסען-מיידעל מאַניע, אין אַ געוויסען מאָמענט איז דער „תליון" אין כעס געוואָרען אויף מאַניען און איהר דערלאַנגט אַ שטאַרקען פּאַטש, דער גאַנצער עולם האָט אָנגעהויבען צו ברומען, הגם יעדער האָט מורא געהאַט זיך אריינצומישען אין דעם ענין. דער „תליון" איז נאָך מעהר אין כעס געוואָרען און אין די אויגען פון אַלעמען אַרויסגעכאַפּט אַ מעסער און געוואָלט דערשטעכען מאַניען.

אין דעם מאָמענט איז אַריינגעקומען אין שענק אַ שאָפער, ווען ער האָט דערזעהען די דאָזיגע סצענע איז ער צוגעגאַנגען צום תליון, מיט זיין שטאַרקער פויסט איהם אוועקגעזעצט מיט איין קלאַפּ, געכאַפּט מאַניען און זי אוועקגעפיהרט מיט זיין אויטאָ. ווען דער תליון איז געקומען צו זיך האָט ער זיך געכאַפּט, אַז מאַניע האָט איהם בעגנבעט.

די גאַנעף-פרוי מאַניע האָט נישט געוואוסט פון וואַנען זי שטאַמט. זי איז קליינערהייט אוועקגעגנבעט געוואָרען דורך אַ ציגיינער-באַנדע און שפּעטער פערקויפט געוואָרען צו אַבאַנדע שנאָרערס, ביי זיי אויסגעוואַקסען און געוואָרען אַ גאַסען-פרוי. איהר מוטער, אַן'אַלמנה איז באַלד, ווי זי איז פערפאַלען געוואָרען — געשטאָרבען, איהר ברודער יעקעל איז אויפגעצויגען געוואָרען אין הויז פון גוטבעזיצער גוטמאַן, וועלכער האָט זיך שפּעטער איבערגעצויגען אין שטאָט און געגרינדעט א גרויסע פאַבריק פון פאַרבען און כעמישע פּראָדוקטען, יאַקוב איז ביי זיין בעל-הבית געוואָרען אַ שאָפער.

יאַקוב האָט מאַניען געבראַכט צו זיך אַהיים אין זיין צימער. מאַניע האָט דאָס ערשטע מאָל אין איהר לעבען זיך געפונען אין אַ רוהיגער שטילער און זיכערער אטמאָספער, דער שטאַרקער, שעהנער, ווייכער יאַקוב האָט דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבען געשטילט זיינע עראָטישע ליידענשאַפטען אין דער שויס פון אַ יונגער פרוי.

יאַקוב האָט איבצווישען געפונען ביי מאַרניען אַ פערזיגעלטען קאַנווערט. מאַניע האָט איהם דערצעהלט, אַז אין דעם קאַנווערט געפינען זיך געהיימע דאָקומענטען וואָס דער תליון האָט אַרויסגעגנבעט פון דער פירמע „כעמיקפאַל", די דאָקומענטען האָט ער אין אויפטראָג פון אַ עלעגאַנטען הער אַרויסגעגנבעט און געוואָלט דערפאַר בעקומען 10 טויזענד זלאָטעס. אינ'ם קאָנווערט געפינען זיך דאָקומענטען פון אַ נייער כעמישער ערפינדונג, וואָס קען ברענגען צו אַנאיבערקעהרעניש אין דער כעמישער אינדוסטריע. אין דערזעלבער נאַכט ווען די דאָקומענטען זענען צוגעגנבעט געוואָרען איז אויך ערמאָרדעט געוואָרען דער ערפינדער איבוש. העניריק הערץ.

יאַקוב האָט צוגענומען די דאָקומענטען און זיי אוועקגעגעבען זיין בעל-הבית גוטמאַן, וועלכער האָט בעשלאָסען צו מאַכען אַ שוויג און אויסנוצען די ערפינדונג צו דעם צוועק האָט ער איבערגעגעבען די ערפינדונג אויסצופּרובען זיין אייגענעם אינזשיניער ראָבערט מערטענס אַ דייטש. דער דייטש האָט די פּראָפּאָזיציע אָנגענומען כלומרשט פאַר בעלוינונג אין דער אמת'ן האָט ער אין זינען געהאַט גאָר עפּעס אַנדערש.

גוטמאַן האָט געהאַט אַן'איינציג קינד — אַ טאָכטער ראָמאַ, וועלכע איז ערצויגען געוואָרען צוזאַמען מיט יאַקובען. אין יענער צייט איז זי געווען אַ סטודענטקע פון אוניווערזיטעט און געהערט צו דער קאָמוניסטישער אָרגאַניזאַציע. זי איז געווען שטערבליך פערליבט אין דעם אָרימען שאָפער יאַקוב, וועלכער האָט דערפון נישט געוואוסט און דאָס נישט כעשטאַנען, אין ראָמאַן זענען געווען פערליבט עטליכע יונגעלייט, ס'האָט געהייצט איהר אויסערגעוועהנליכע שעהנקייט, איינפאַכקייט און די גרויסע ירושה וואָס האָט זי ערוואַרט. צוליב איהר אָפּזאָג האָט זיך פערסמט איהרס אַ קאָלעגע אַ סטודענט. די פּאָליציי איז אָבער געניגען איבערצייגט, אַז דער סטודענט האָט זיך נישט פערסמט, נאָר איז דערמאָרדעט געוואָרען דורך קאָמוניסטען, צוליב דעם ווייל דער דערמאָרדעטער סטודענט האָט געדינט אין דער פּאָליטישער פּאָליציי.

דער פאַבריקאַנט גוטמאַן האָט די ערפינדונג געגעבען דעם הויפּט-אינזשיניער פון זיין פאַבריק, דעם דייטש ראָבערט מערטענס, און איהם פאָרגעלעגט אַ גרויסע סומע געלד אַז ער זאָל זיך דערמיט פערנעהמען. מערטענס האָט גלייך פערשטאַנען, אַז די דאָקומענטען שטאַמען פון דער גנבה און מאָרד אין דער פירמע „כעמיקפאָל". און ער האָט בעשלאָסען דאָס אויסצונוצען כדי צו צווינגען גוטמאנס טאָכטער ראָמאַ, וועלכע ער האָט שטאַרק געליבט, אַז זי זאָל חתונה האָבען מיט איהם.

מערטענס איז טאַקע אַוועק צו ראָמאַן, און איהר געזאָגט, אַז ווען ראָמאַ וועט מסכים זיין מיט איהם חתונה צו האָבען וועט ער מאַכען אַ שוויג. דערביי האָט ער ראָמאַ'ן געהאַלזט און געקושט, ראָמאַ האָט זיך נישט שטאַרק געוועהרט. ווייל זי האָט נישט געוואָלט איבערדרייסען מיט מערטענס, כל-זמן זי ווייסט נישט דעם גאַנצען אמת.

אין דער פּאָליציי האָט מען דערוויייל ענער גיש געזוכט די מערדער פון העניריק הערץ און פון סטודענט ראַפאַל נאַטאַנסאָן.

צו וואָס איז דאָס אַלץ געשעהען, האָט מאַניע ווייטער געטראַכט. דאָס איז זיכער דאָס געיעג נאָך מיליאָנען. וויפיל געלד די מענשען זאָלען נישט האָבען שטרעבען זיי נאָך מעהר און געהען איבער טויטע קערפּערס.

— אָבער וואָס האָט דערמיט צו טון יאַקוב און זיין בעל-הבית סאַמועל גוטמאַן? נאָך וואָס האָט ער צוגענומען די דאָקומענטען און רעדט נישט מעהר קיין וואָרט דערפון, פאַרוואָס הייסט מיך יאַקוב שווייגען, ווען איך הויב אָן דערפון עפּעס אויסצופרעגען!? נישט אַנדערש ווי דאָ שטעקט אַ טיף געהיימניש, אין וועלכען זי וועט, אָהן איהר ווילען, אויך אַריינגעשלעפּט ווערען.

ווען מאַניע איז אַזוי געלעגען אויפ'ן בעט מיט איהרע שווערע געדאַנקען, מיט איהר גרויסער מורא פאַר'ן „תליון" וועלכער וועט זי סוף כל סוף אויפזוכען, איז אַריינגעקומען יאַקוב, אויך ער איז נישט געווען אין דעמזעלבען מוט, וואָס שטענדיג, אויך פון זיינע אויגען האָט אַרויסגערעדט טרויער און זאָרג.

— כ'ווייס נישט — האָט יאַקוב געזאָגט — וואָס אין דעם הויז איז געשעהען, עפּיס איז אַלץ איבערגעענדערט געוואָרען. זייט אַ געוויסער צייט זעהט מען דאָ נישט קיין שמייכעל אויף קיינעמס ליפּען. קיין הויך וואָרט הערט מען נישט אַרויסריידען, אַלץ איז פערהילט אין לויטער געהיימנישען, אויף אַלעם ליגט אַזאַ טרויער, ס'איז כמעט נישט מעהר אויסצוהאַלטען.

— דאָס האָב איך דעם דאָזיגען טרויער אין דעם הויז אַריינגעבראַכט. דאָס איז די שולד פון די פּאַפּירען, וועלכע איך האָב דיר געגעבען און וועלכע דו האָסט איבערגעגעבען דעם בעל-הבית. איך ווייס אַליין נישט, וואָס די פּאַפּירען זאָלען בעדייטען, אָבער איך בין זיכער, אַז ס'האַנדעלט זיך וועגען זעהר וויכטיגע זאַכען, וועלכע קענען ברענגען מיליאָנען, אָדער אַ גרויס אומגליק. ווייל ווי קען מען דאָס אַנדערש פערשטעהן, יאַקוב, דיין בעל-הבית ווייסט, אַז די פּאַפּירען שטאַמען פון אַ גנבה, און מאָרד, ער ווייסט אַז איך, אַן'עלענדע גאַסען-מיידעל האָב די פּאַפּירען געבראַכט, און פונדעסטוועגען האָט ער נישט דערצעהלט דער פּאָליציי וועגען דער גאַנצער געשיכטע, נישט נאָך מיך נישט אַרויסגעטריבען נאָר געהייסען מיך דאָ היטען און גוט בעהאַנדלען. דאָס איז נישט בחנם, יאַקוב, איך האָב אַזוי מורא פאַר דער גאַנצער געשיכטע, איך וויל פון דאַנען אַוועקגעהן.

— אָבער וואָס רעדסטו מאַניע, וואוהין וועסטו געהן, איך בין מודה, אַז די גאַנצע געשיכטע איז עפּעס זעהר מערקווירדיג, עפּעס קומט דאָ פאָר, וואָס מ'טאָר קיינעם נישט אויסזאָגען, אָבער מאַניע, איך האָב ביי דיר געפונען מיין גליק, מיין ליבע. וואָס דאָ זאָל נישט פאָרקומען, וועל איך דיך שיצען מיט מיין אייגענעם לעבען, איך וועל נישט ערלויבען אַז דו זאָלסט אַוועקגעהן פון דאַנען, איך האָב שוין מיין לעבען פערבונדען מיט דיינעם און אויף פּראָסט יודיש לשון זאָג איך דיר, אַז איך וועל מיט דיר חתונה האָבען מיר וועלען אַוועקגעהן פונדאַנען און פיהרען אַ רוהיג און גליקליך לעבען, איך בין געניג געזונד און שטאַרק, כדי צו קענען פערדינען אויף חיונה פאַר דיר און מיר.

— צי איז דאָס אַלץ אמת, וואָס דו זאָגסט — האָט מאַניע זיך צווויינט, — דו וועסט מיט מיר חתונה האָבען? מיט מיר, אַ גאַסען-מיידעל, אָהן אַ מאַמע און אָהן אַ טאַטע, אָהן א שוועסטער און אָהן אַ ברודער, אויסגעהאָדעוועט אין גאַס, אין שמוץ און חרפּה, דו דער גוטער, שעהנער, שטאַרקער, ערהליכער, וועסט מיט מיר חתונה-האָבען?

מאַניע האָט אַוועקגעלעגט איהר קאָפּ אויף יאַקובס ברוסט צוגעמאַכט די אויגען און ווי אין חלום גערעדט צו זיך אַליין:

— דו וועסט מיך פון דאַנען אַוועקפיהרען... ווייט... ווייט... אַזוי ווייט, אַז קיינער וועט אונז נישט קענען... קיינער וועט נישט וויסען ווער איך בין... קיינער וועט נישט וויסען פון וואַנען איך בין... איך וועל זיין אַ פרומע, איך וועל זיין דיין ווייב, אַ ריכטיג אמתדיג ווייב... איך וועל געבען צדקה און מיינע קינד וועלען מיר פערגעבען ווערען. איך וועל וואַשען דעם שטויב פון דיינע פיס. איך וועל דיך אָפּהיטען ווי אַן'אויג אין קאָפּ. דו וועסט מיך אויסלערנען דאַווענען, כדי איך זאָל קענען בעטען גאָט פאַר דיר, אמת, יאַקוב, ס'וועט אַזוי זיין?

— יאָ, מאַניע, אַזוי וועט זיין, ס'וועט נאָך בעסער זיין, — האָט יאַקוב געזאָגט, קושענדיג איהרע האָר, האַלז און פּנים. — ס'וועט נאָך בעסער זיין, דו וועסט זיין מיין ווייב און איך וועל דיך היטען פון אַלעם שלעכטען. און אויב איך וועל מיין מאַמעס צוואָה נישט קענען האַלטען און וועל נישט קענען אויסגעפינען מיין שוועסטער, וועל איך מיר פאָרשטעלען, אַז דאָס ביזטו מיין שוועסטער, אַז דאָס וועל איך ביי דיר, אַנשטאָט ביי מיין שוועסטער געפינען רוה און גליק, א, ווען איך זאָל נאָך קענען געפינען מיין שוועסטער...

— וועגען וועמען רעדסטו עס, יאַקוב, וועגען וואָס פאַראַ שוועסטער, וואָס איז מיט דיין שוועסטער געוואָרען?

— נישט איצט, מאַניע, איך וועל דיר דאָס אַלץ דערצעהלען אַן'אַנדערש מאָל.

— גוט, יאַקוב, ס'איז אַזוי גוט, אַזוי גוט...

קאַפּיטעל 9

ראָמאַ'ס ליידען

ראָמאַ איז געזעסען אין איהר צימער און געטראַכט וועגען דעם נעכטיגען בעזוך פון אינזשיניער מערטענס. זי איז געווען אַזוי איבעראַשט און דערשראָקען, אַז זי האָט נישט געוואוסט, ווי אַזוי זי זאָל איצט ווייטער האַנדלען, הגם ס'איז שוין אַדורך די נאַכט און מערטענס וועט ווידער היינט קומען. כדי איהר צו ענטדעקען דעם שרעקליכען סוד, האָט זי נאָך גאָרנישט וועגען דעם געטון. איבריגענס, האָט זי נישט געוואוסט וואָס צו טון, ס'איז פאַר איהר געווען אונפערשטענדליך צו געהען צו איהר פאָטער און איהם פרעגען צי ער איז נישט אַמאָל אַ גנב און מערדער, איהר פאָטער — סאַמועל גוטמאַן, דער מיליאָנער און אנגעזעהענער פאַבריקאַנט איז אַ גנב און מערדער.

— אָבער דאָס איז דאָך לעכערליך, אַזאַ געמיינהייט, וועלכע ס'האָט זיך ערלויבט דער אינזשיניער מערטענס, איז נישט דערהערט געוואָרען, ווען ער וועט היינט קומען וועט זי איהם פּשוט שיקען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר און אויב ער וועט נישט געהן, וועט זי רופען דעם הויז-וועכטער און איהם הייסען אַראָפּוואַרפען פון אַלע טרעפּען.

אָבער פון דער אַנדער זייט, איז דאָך נישט מעגליך, אַז דאָס זאָל זיין נאָר אַ שפּאַס, נאָר אַ געמיינער מיטעל, כדי זיך צו דערנעהנטערען צו איהר. צופיל ערנסט איז מערטענס געווען, עפּעס יאָ איז אין דעם אַלעם פערהאַן, עפּעס שרעקליכעס.

ראָמאַ האָט זיך גערדרעהט אַהין און צוריק איבער'ן צימער און נערוועזיש געצופּט דעם שפּיץ פון איהר זיידען טיכעלע אין מויל, זי איז געווען בלאַס און מיד פון דער נישט-דערשלאָפענער נאַכט.

— אָבער וואָס פאַר אַן'עצה האָב איך, צו וועמען זאָל איך זיך ווענדען נאָך הילף. צי האָב איך אימיצען אַזאַ נאָהענטען וועמען איך זאָל קענען דערצעהלען אַזעלכע שרעקליכע זאַכען?

און וואָס וועט זיין, אויב ס'איז אמת, אַז מיין פאָטער איז אַ מערדער און גנב. ווי אַזוי וועל איך דעמאָלט האַנדלען, צי וועל איך האַנדלען ווי אַ פייגלינג, מאַכען אַ שוויג און איבערגעבען מיין נשמה פאַר'ן טייוועל, מיין מיידעלשען קערפּער פאַר אַזאַ חיה ווי מערטענס, אָדער וועל איך האָבען דעם מוט אַוועקצוגעהן אין פּאָליציי און ערקלעהרען אָפען און קלאָר:

— מיין פאָטער איז אַ גנב און מערדער. ער האָט זיין פערמעגען אָנגעזאַמעלט דורך גנבה און גזלה או זאיך האָב זיך אויך מיט דעם פערמעגען בענוצט, משפּט אַזוי ווי איהר פערשטעהט...

— און אפשר גאָר יאַקוב? אפשר זאָל איך איצט פאַר איהם ענטפּלעקען מיינע געפיהלען צו איהם און בעטען וועגען הילף, איהם בעטען, אַז ער זאָל מיך אַוועקפיהרען פון דאַנען, ווייט, אַזוי ווייט, אַז איך זאָל קיינמאָל מעהר נישט הערען וועגען מיין פאָטער. אָבער אויך צו דעם איז שוין צו שפּעט, איך קען יאַקובען גאַנץ גוט ער וואָלט זיך אַהער נישט געבערענגט קיין מיידעל נאָר אויף צו פערווילען זיך, צופיל פּרימיטיוו איז זיין נשמה, צו עהרליך זיינע געפיהלען, צו ריין זיין קערפּער, אַז ער זאָל דאָס טון, דאָס מיידעל איז זיכער זיין צוקונפטיגע פרוי, אָבער ווער איז דאָס מיידעל און פון וואַנען קומט זי?..

אקראַנץ פּערל פון תלמוד און מדרש

פון די שוין אַרויסגעזאָגטע ווערטער דאַרף מען פערשטעהען די נאָך נישט אַרויסגעזאָגטע.

(תמורה ט"ו)

* * *

דער כח פון דער פשרה איז פיל שטאַרקער פאַר'ן כח פון פּסק-דין.

(סנהדרין ה').

* * *

די אויגען זענען די פערמיטלער פונ'ם האַרץ.

(זהר משפטים קט"ז)

* * *

ווען איינער פערקויפט דעם צווייטען אַ חפץ איז דער פערקויפער טרויעריג און דער קויפער — פרעהליך.

(ברכות ה')

* * *

דעם קליינעם דאַרף מען דאָס רוב מזכה זיין, אָבער נישט מחייב זיין.

(תוספתא דכתובה פי"ב)

* * *

די גאַנצע וועלט ווערט געשפּייזט אינ'ם זכות פון די צדיקים און די צדיקים אַליין — ווי ווייניג זיי פערברויכען?

(חולין פ"ו)

* * *

די בית-הלל האָבען זוכה געווען, אַז דער דין זאָל תמיד בלייבען, ווי זיי זאָגען, ווייל זיי זענען געווען צוגענגליך און נאָכגיביג.

(עירובין י"ג).

* * *

דורכ'ן פערפּעלטשען די טעאָריע קומט מען נישט צו דער פּראַקטיק.

(סנהדרין צ.)

* * *

אויב דו האָסט נישט פערזייט, ווי אַזוי ווילסט זיך דיר שניידען?

(פסחים ב"א).

* * *

צי קאָן אין אַן'ערנסטע פראַגע זיך אַריינמישען פאַרטייליכקייט?

(יבמות ע"ט)

* * *

אַז דו וועסט טון אַ זאַך, כדי די זאַך זאָל געשאַפען ווערען, וועט דאָן הייסען, אַז דו האָסט עס געשאַפען.

(נדרים ס"ב)

* * *

מ'זאָגט קיינמאָל נישט צו קיין מענשען: מאַך שלעכטס, בכדי דו זאָלסט קאָנען שפּעטער אויסבעסערען.

(מנחות מ"ח)

* * *

נישט דער געשווינדער געווינט ס'געיעג,
און נישט דער שטאַרקער — די מלחמה,
נישט די חכמים האָבען ברויט,
און נישט די קלוגע רייכקייט,
און נישט דורך וויסען ווערט מען פאָפּולער
פון צייט און צופאַל הענגט אַלץ אָפּ.

(קהלת ט, י"א)

געזאַמעלט דורך **אברהם שלעזינגער.**

יעדער איינציגער

האָט זיך איבערצייגט, אַז פאַר **מעבעל**

דיוואַנעס, פּעלצען, נייה-מאַשינען, גאַרדעראָבען או"וו

צאָהלט די העכסטע פּרייזען

א. ווילצמאַן שענקעוויטש 23

טעלעפאָן 191-00.

ביי מיר איז שטענדיג פערשידען גענוצטע מעבעל אין גוטען צושטאַנד צו פערקויפען.

Dr. med. **J. Lubicz**

כירורג-אָרטאָפּעד

Gdańska 28, tel. 183-17

צוריקגעקעהרט.

קראַנקהייטען פון די ביינער, געלענקען, פערקרימונגען פון די פּלייצעס און גלידער

אייגענע פּראָטעזניע פון זעלבסטליכע אָרטאָפּעדישע אויסשטאַטונג, ווי: הילצערנע אויף פלאַטפוס, קינסטליכע

הענט און פיס, גאָרסעטען א. ז. וו.

נעמט אָן פון 2,30 ביז 4,30 נאָכמיטאָג.

DOKTOR

H. WOŁKOWYSKI

האָט זיך איבערגעצויגען אויף

צעגעלניאַנא 36, טעל. 216-90

ספּעציאַל-אַרצט פאַר הויט- און ווענערישע קראַנקהייטען, מענער-שוואַכע, אַלע אַרט אַנאַליזען, עלעקטראָטעראַפּיע, בעהאַנדלונג מיט קווארץ-שטראַהלען

נעמט אָן פון 9 – 2 נאַכט. און פון 5 – 9 באַזונדער פאַר דאַמען בעזונדערען וואַרטע-צימער.

Nauka

buchalterji

amerykańskiej i włoskiej gruntownie metodą praktyczną 30 zł. kurs przez jeden miesiąc. Nauka pisania na maszynie 10 zł. Zapisy codziennie.

Biuro „KODEKSPOL"

Cegielniana 61

Załatwia się sprawy: skarbowe, komunalne, wojskowe, handlowe, sądowe, klauzule zabezpieczenia i t. p.

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

באנקראטען, רעגולאציעס, אפאזיציעס און אפעלאציעס

טעגליכע כראניק פון האנדעלס־געריכט

אין אפריל האבען עטליכע קרעדיטארען פון פיאטר װאלאדארסק זיך געװענדעט אין געריכט, אז װאלאדארסקי און איגנאצי סטאװיצקי זאלען ערקלערט װערען אלס באנקראט. אלס אינהאבער פון דער פירמע „װאלאדארסקי, סטאװיצקי און קאמפ“. דאס געריכט האט דאן ערקלערט פאר באנקראט בלויז װאלאדארסקין. אייניגע זיינע קרעדיטארען האבען זיך דאן געװענדעט אין געריכט מיט אן אפאזיציע, אנװייזענדיג, אז װאלאדארסקי איז קיין האנדעלס־מאן. אבער דאס געריכט האט די אפאזיציע אפגעװארפען. די קרעדיטארען פון װאלאדארסקי גופא האבען דאן אנגעגעבען אן אינצידענטאל אנקלאגע אין אפעלאציע־געריכט. װאלאדארסקי האט אנגעװיזען, אז ער האט זיך אונטערנעהמונג שוין ליקװידירט און די װעקסלען שטאמען פון א פריװאטען חוב. דאס אפעלאציע־געריכט האט אפגעשאפט דעם אורטייל פון לאדזער האנדעלס־געריכט און אפגעשאפט דעם באנקראט פון װאלאדארסקי.

• • •

די פירמע פיװלאװיטש און גאלדבערג (פריידהייטס־פלאץ 7) איז אין פעברואר 1930 ערקלערט געװארען פאר באנקראט. אין יוני האט די פירמע פארגעשלאגען די קרעדיטארען צו בעצאהלען 20 פראצ. פון די חובות אין 4 האלב־יעהריגע ראטעס. הגם די מעהרהייט קרעדיטארען זענען דערצו מסכים געװען, האט דאס געריכט נישט בעשטעטיגט דעם אפמאך, װייל די באנקראטירטע זענען דערביי נישט אזװעלכע געװען און מ׳װייסט נישט, װאו זיי געפינען זיך און זיי האבען זיך נישט בעפרייט פון פארװאורף װעגען ביטװיליגקייט. דאס געריכט האט אויך נישט ערטיילט קיין גלייט־בריף.

די באנקראטירטע האבען די דעזיזיע אנגעקלאגט אין אפעלאציע־געריכט. דאס אפעלאציע־געריכט האט דעם אורטייל פון לאדזער האנדעלס־געריכט אפגעשאפט און בעשטעטיגט דעם אפמאך מיט די קרעדיטארען.

קאנפערענץ װעגען פערשטארקען דעם טעקסטיל־עקספארט קיין רומעניען

(ה) אין דער עקספארט־קאמיסיע ביי דער האנדעלס־קאמער איז פארגעקומען א בעראטונג װעגען עקספארט פון לאדזער בוימװאל־אויסארביטונגען קיין רומעניען. אין די בעראטונגען האט אויך אנטיילגענומען די קאמיסיע פון דער װירטשאפטליכער פאליטיק ביי דער האנדעלס־קאמער. און דער דעלעגאט פון מלוכה׳שען עקספארט אינסטיטוט ה׳ װאלסקי. און א רייה פארשטעהער פון די פאראינטערעסירטע פירמעס.

נאך ארעפעראט פון דירעקטאר אינזש. באייער װעלכער האט אנגעװיזען אויף דער געגענדע־טער קאניונקטור אויפ׳ן רומענישען טעקסטיל־מארק, האט ה׳ בערקאװיטש, װעלכער איז ספּעציעל דעלעגירט געװארען קיין רומעניען, כדי זיך אויפ׳ן ארט צו בעקענען מיט דער לאגע, אפגעגעבען א בעריכט װעגען זיינע בעװעגען אין טשערנאװיץ, גאלאץ, בוקארעשט, טעמעשװאר א. אנד.

נאכדעם איז פארגעקומען א ברייטער װיכוח און ס׳איז בעשלאסען געװארען בעאויפטראגען די עקספארט־קאמיסיע צו בעארבייטען א גענויען פראגראם פון דער אקציע, װאס דארף פארגעקומען װערען, כדי צו פערשטארקען דעם טעקסטיל־עקספארט קיין רומעניען.

—][:O:][—

„דירעקטאר“ פון א „באנק־פיליע“ א שװינדלער בעקומען א יאהר טורמע

(2) די קראקאװער קאאפעראטיװע באנק „מערקור“ האט אנפערטרויט א געװיסען הוגאן װיזנער (זשגאװסקא 35) דאס פערשפרייטען פון װערטפאפירען. װיזנער האט פערקויפט אויף ראטעס דאלארבוקעס א. אנד. מיט דער צייט האט װיזנער געדונגען 3 לאקאלען — אויף נאװראט 20, זאקאנטנא 3 און אנדזשעיא 36 און האט אנגאזשירט עטליכע בעאמטע און האט רעקלאמירט, אז ער האט געעפענט באנק־פיליעס. די אנגעשטעלטע און דינער האט ער אבער נישט געצאהלט קיין געהאלט און נאך ביי זיי גענומען הלואות. די אויפגערעגטע דינער האבען איהם עטליכע מאל אנגעבראכען די ביינער. א טייל פון די בעאמטע האט ער ארויסגעגעבען װעקסלען, װעלכע האבען זיך אלע ארויסגעשטעלט פאר געפעלשט. די זאך איז אנגעקומען צום אויספארשונגס־אמט, װעלכע האט װיזנערן איבערגעשיקט צו דער פראקוראטור.

נעכטען איז זיין פראצעס פארגעקומען אין היגען קרייז־געריכט. װיזנער איז פער׳משפט געװארען אויף א יאהר טורמע.

אנ׳אפענע בקשה צום קהלה־פרעזידיום

מיט 8 חדשים צוריק, װען דער ענין קאלענדאר־רעפארם האט ערשט אנגעהויבען דערמאהנט צו װערען אין דער פרעסע מיט קליינע אותיות, װען דער ציריכער פראטעסט־קאמיטעט מיט מיין פריינד ראבינער ד״ר לעװענשטיין אין דער שפיץ האט אנגעפאנגען זיינע ארגאניזאציאנעלע שריט, װען אין דער גאנצער װעלט האט דער געדאנק נאך אפילו נישט בעשעפטיגט די מוחות, האט די לאדזער יוד. קהלה די ערשטע אונטערגענומען א פראטעסט־אקציע געגען דער קאלענדאר־רעפארם. מיט פולען ישוב הדעת און אחריות־געפיהל זיך אריינגעװארפען אין דער הייליגער ארבייט מיט א גוט דורכשטודירטען פלאן און פיין ארבייטענדען אפאראט מיט׳ן קהלה־בעאמטען ה׳ בונין אין דער שפיץ האט זיך די ארבייט אנגעהויבען. א ארבייט, װאס איז געבליבען לתפארת אין דער גאנצער יודישער װעלט, װי מיר האבען דאס געלייענט אין דער פרעסע די אנערקענונג פון גענעראל־סעקרעטאריאט פון ציריך, װאס האט די לאדזער קהלה געשטעלט למופת.

און אויף דעם ארט פיהל איך טאקע דער שרייבער פון די שורות, װאס האט אקטיװ מיטגעארבייט בשעת דער פראטעסט־אקציע, אויסצודריקען מיין הארציגען יישר־כח. אבער לדאבון לבי מוז איך זאגען, אז די אקציע איז כיל װעניגער װי 100 פראצענט אדורכגעפיהרט געװארען. אמת, מען האט צירקא 40 טויזענד חתימות געזאמעלט, אבער װאו זענען די 50—60 טויזענד, װאס קאנען נאך געזאמעלט װערען?

די לאדזער קהלה, װאס האט לעצטענס אזוי פיל ענערגיע אויפ׳ן געביט פון שמירת הדת אנגעװענדעט, שװערע צעהנדליגער שעה׳ן די זיצונגען פון װעד־הכשרות געװידמעט, די ערשטע קהלה, װאס איז געװען דער פיאנער פון דער פראטעסט־אקציע געגען דער קאלענדאר־רעפארם, פאר װאס האט זי די ארבייט איבערגעריסען?

אנ׳עפיזאד. זייענדיג איינער פון די דעלעגאטען אויפ׳ן אלװעלטליכען שומרי־שבת קאנגרעס פאריגען זומער אין בערלין האב איך אבסערװירט פאלגענדען פאקט. בשעת ד״ר לעװענשטיין איז ארויף אויף דער טריבונע האלטען זיין רעפעראט, האט ער ארויסגענומען די בלומען װאס זענען געשטאנען אויף דער טריבונע, זאגענדיג: מיר האבען איצט אנ׳עת לעשות מאמענט, נישט קיין בלומען־אויבערפלעכע. די לאדזער קהלה װאס האט דעם עת לעשות אנגעהויבען, װאס איז געװען דער מתחיל במצוה, דארף נישט פאר אומגוט בעהמען, װען אומרים לו גמור!

איצט װי מען זעהט האט דער ציריכער קאמיטעט ארויסגעלאזען א קול־קורא צו דער ברייטער יודישער עפענטליכקייט, װאו ער פאדערט אין אלארמירענדע װערטער צו חתמ׳נען אונטער דער פראטעסט־פעטיציע צום פעלקער־בונד און הרב לעװענשטיין איז אליין געקומען קיין פוילען צום װיכטיגסטען יודישען קיבוץ, כדי די זאך צו ארגאניזירען, װארום מיר טארען נישט מחמיץ זיין די שעה.

איך האלט, און אזוי איז דאס, די אקציע איז נאך נישט דורכגעפיהרט. עס ליגט א חוב קדוש אויף דער ערשטער אין דער װעלט ארבייטס־פעהיגער קהלה אויפ׳ן רעליגיעזען געביט צו בעגייען די אקציע, הן אין לאדז גופא, הן צו בערופען די אנדערע יודישע שטעטלעך, פאר װעלכע די לאדזער יודישע קהלה האט דאס פולע רעכט צוליב איהר ביז־איצטיגער ארבייט ארויסצוטרעטען אלס מורה־דרך אין דער פראגע. די לאדזער קהלה מוז אהן שהיות צוטרעטען צו בעגייען די ארבייט, װעלכע זאל גומר זיין דעם המשך מצוה.

די לאדזער קהלה, װעלכע הארמאנירט מיט די װערטער פונ׳ם ד״ר לעװענשטיין אויף אלע איהרע געביטען מיט איהר רעאליזם, דארף אויך דא דאס זעלבע טון.

די לאגע איז קריטיש, די קאלענדאר־רעפארם איז דראהענד, דער קיום שבת קודש דארף רחמים... די גיכע הילף מוז ארויסגערופען װערען, און מיט השי״ת הילף װען מיר װעלען ארבייטען מיט מסירת־נפש, װעט דער ש״ק געראטעװעט װערען. דער מדרש זאגט: אין שבת בטלה מישראל, וכן אתה מוצא שכל דבר שנתנו ישראל נפשם עליו כגון: שבת, מילה, ת״ת וכו׳ נתקיימו בידם. און מיר װעלען זוכה זיין דאדורך צו דער גאולה שלימה אי״ה.

הרב הערציל הארצשטארק.

מאשין־מצות

װערט גטבעקען אלע טאג פרישע און דינע װי אויך מצה־מעהל, אייער־פע־פעל און כוכארקעס לויט קא־לסבעדער סיסטעם

מיר עמפפעהלען צו יעדער צייט אינזע־ גוט־בעקאנטע און פרישע געבעקען פון אונזער איבעראל בױואוסטער צוקערביע

נ. װיינבערג

38 פעטריקאװער 38

טעל. 3-82

יודיש פאלקס־טעאטער, זגעזשער 17 טעל. 193-03

אונטער דער ליטונג פון א. בעזמאן

װיכטיג נייעס! גרויסע סענסאציע פאר לאדז! װיכטיג נייעס!

פייערליכע ערעפענונג פון יוד. פאלקס־טעאטער מיט אנ׳ערשטקלאסיגען גע־ליבטעניזם אנסאמבל

מיט׳ן אנטייל פון דער ניי־אנגאזשירטער סוב־רעטע רעגינא בוימאן, בטװאוסטער ארטיסט מ. דראנאװ, בעקאנטער א־ט־ס־ט ה. באלבירסקי, י. טופמאן.

פרייטאג, ד. 6 טען. שבת, ד. 7־טען. זונטאג, ד. 8־טען, 9 אין אװענד פרעמיערען! צום 1 מאל אין לאדז — דער לעצטער שלאגער פון די אמעריק. טעאטערן

„די גאסען־קינדער“ אין 4 אקטען מיט געזאנג און טענץ פון סיגעל.

שבת, 4 נאכמיטאג, מאנטאג, ד. 9־טען, 9 אין אװענד צו פאפולערע פרייזען צום ערשטען מאל אין פאלקס־טעאטער „בראדיאגא“ מיט געזאנג און טענץ פון י. זילבערט

אװענד־פרייזען פון 1 ביז 3, פאפולערע פרייזען פון 80 ביז 2.50

ערעפנט די הייגטיגע פייערליכע פארשטעלונג װעט ווער. לאזאר פוקס

דינסטאג, ד. 10־טען, 9 אװ. פרעמיערע! „די גלאקען פון סיביר“

ס׳ענזעמבל אנטייל פרויען: בעזמאן, בומאי, פאדערמאן, ראזענצװייג. מענער: באלבירסקי, גוטמאן, גאלדבערג, דראנאװ, טופמאן, ניימאן, פאלאצקי, פאסטעל, לעװקאװיטש.

טעכנ. ליטער: ה. נוימאן. סופלער: װ. ניהויז. אדמיניסטראטאר: נ. גאלדשטיין.

ליכט־עפעקטען: י. שלמאן. ארטיסט. מאלער: באלטצקי. דעקאראציעס: ה. ליטװאר.

בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון פ דקס־טעאטער.

פרייטאג 6 פעברואר יט שבט תרצ״א

פעברואר

זון־אויפגאנג 7.12

זון־אונטערגאנג 4.27

ליכט־צינדען: 4,12

אונטערשטיצונגס־אויסצאהלונגען פאר ארבייטסלאזע

דינסטאג דעם 3 פעברואר הויבען זיך אן די אויסצאהלונגען פון דרינגענדע שטיצע פאר ארבייטסלאזע.

די אויסצאהלונג קומט פאר אין לאקאל פון אונטערשטיצונגס אמט פאר ארבייטלאזע אויף דער גאס פון 28 פילקאנ. שיסע 32 פון 9 ביז 2 ביטאג לויט פאלגענדען סדר:

פרייטאג, ד. 6. S R P.

שבת, ד. 7. Ż Z W U T.

די שבועה פון נייע לאװניקעס אין ארבייטס־געריכט

(2) נעכטען איז אין הויפט־זאל פון קרייז־געריכט פארגעקומען די פייערליכע שבועה פון די 50 לאװניקעס אין ארבייטס־געריכט. די קומענדיגע װאך װעט פארקומען די שבועה פון די 300 פערטרעטער.

דער בראק אויף באזארנע װערט געשלאסען

(2) מיט א פאר װאכען צוריק האט זיך א דעלעגאציע פון די עקסמיטירטע, װעלכע װאוינען איצ׳ם מאגיסטראט־הויז אויף באזארנע 5 זיך געװענדעט צו דער װאיעװאדשאפט מיט אנ׳אנקלאגע אויף די נישט ענטשפרעכענדע בעדינגונגען, אין װעלכע זיי קומט אויס צו לעבען דארט, אין צוזאמענהאנג דערמיט האט די געזעלשאפטליכע אפטיילונג ביים מאגיסטראט בעטראכט דעם ענין און בעשלאסען דעם בראק צו שליסען אין די איינװאוינער איבערצופיהרען אין אנדערע הייזער פאר עקסמיטירטע.

4 חדשים טורמע פאר דעזערציע

(2) אין קרייז־געריכט איז פארגעקומען דער פראצעס פון גריגאזש קולי, װעלכער איז גע׳משפט געװארען פאר נישט צושטעלען זיך צו דעם מיליטערישען טייל, װאוהין ער איז געװען בעשטימט. אין דעצעמבער 1919 איז ער אנטלאפען קיין דייטשלאנד און אין נאװעמבער 1923, װען ער איז אריבער די גרעניץ צוריק קיין פוילען איז ער ארעסטירט געװארען. נאכ׳ן אפזיצען 2 חדשים איז ער צוריקגעשיקט געװארען אין פולק און האט דארט אפגעדינט די בעשטימטע צייט.

קולי האט זיך פערטיידיגט, אז ר׳איז אװעק קיין אויסלאנד צוליב זיין שלעכטער מאטעריעלער לאגע. דאס געריכט האט איהם פער׳משפט אויף 4 חדשים טורמע.

לאדז. יוד. קאמער־טעאטער

נייער „ארט“

איז ווייטער זאל

מאנטייפעל זאכאדניא 43

קינסטלערישע ליטער: משה בראדערזאן.

ליטער: א. בעזמאן

היינט פרייטאג — 2 פארשטעלונגען

אוהויב 7.45 און 9.45 אין אװענד

פראגראם נומער 4 א. נ.:

ס׳רעדעל דרייט זיך

אין 2 טיילען, 12 נייע שלאגערס

רעפערטואר: 1) ראלא; 2) מוטעס חסידים, 3) בכי־ר 4) אין זיכראנס, 5) ארב־טס־לאזער, 6) פא־חיזראיק־שי, 7) בעלי־ע דית, 8) אויף א שטי־ע ראשיא 9) דער שרי טר, 10) איפ; רא, 11) מא־מעפ ארס ב־ ניקאליי דקם טרישען. 12) ארטבעסקא, 13) צ׳אצ—רי—פי מ׳אט־די—פי.

אנסאמבל לויט א. ב. פרויען: זיסעלע גירל, כרים די לסקא. יאלא זילבערמאן, שיינע מרים מישע פעס רמאי. מענער: ח. אלטמאן, שיוא גאלדשטיין, שמשון דזשיגאן, מאטל קאי, יעקב וויינבלאס, ישראל שומאכער, יוסף שיפער

עפעקטען: ס. בראדזאן, דער טא־קעלער און אפערמיקנקא.

מוזיק: ה. רובין, א. בייגעלמאן.

דעקאראציעס און קאסטיומען: י. ברוינער,

טענץ און פלאסטיק: ז. קריזשבא און ס. שלפער.

רעזשי—דזשיגאן שומאכער סג. יק־לימטער—ה. רבין, ליכט־עפעקטען—יערא. בינע־אינזפעקטאר—ס. קא,

מאנטאג שבת װערט צוליב׳ן ארויספאהר פון אנסאמבל קיין פאביאניץ נישט געשפילט

בילעטען צו בעקומען אין קאסע פון 11 — 2 בייטאג און פון 5 אװ. שבת און יום־טובים א גאנצן טאג

אפטייקעז

היינטיגע נאכט-דיזשורען

(2) א. פאטאש (פלאץ-קאשצעלני 10), כארדעמזא (פאמארסקא 10), מילער (פיעטריקאווער 46), עפשטיין (פיעטריקאווער 225), גארטשיצקי (פשעיאזד 59), אנטאנעוויטש (פאביאניצקא 50).

היינט — אויסערגעוועהנליכע פערזאמלונג

פון דער יודישער סעקציע ביים זשורנאליסטען - סינדיקאט

היינט פרייטאג 11 א זייגער אינדערפריה וועט אין לאקאל פון סוחרים פעראיין (פיעטריקאווער 10) פארקומען אן אויסערגעוועהנליכע פערזאמלונג פון דער יודישער סעקציע ביים זשורנאליסטען סינדיקאט. אלע מיטגלידער ווערען געבעטען פינקטליך צו קומען.

פון קליינהענדלער-פעראיין

זשיראמסקיעגא 45

אין דער שוהל ביים קליינהענדלער-פעראיין אין ראיאן פון גרינעם מארק (זשעראמסקיעגא 45) וועט מארגען שבת פריה ביים דאווענען נאך קריאת התורה האלטען א רעדע ה׳ ק. פיינבערג.

גרינדונגס-פערזאמלונג

פון דער סעקציע פויזנער מזרח-פאהרער

אונטער׳ן פארזיץ פון פרעזעס מענדיל מינץ איז פארגעקומען די גרינדונגס-פערזאמלונג פון סעקציע פויזנער מערק-פאהרער. עס איז אויסגעוועהלט געווארען א פערוואלטונג אין פאלגענדען צוזאמענשטעל: עהרען פרעזעס — מענדיל מינץ; פרעזעס — זיסמאן שפייזער, וויצע-פרעזעס אלי׳ ווינטער, סעקרעטאר — הלל לענקאווסקי, קאסירער — שלמה צווייגהאפט, עקאנאם — ישראל קליין, פערוואלטונגס-מיטגלידער — אירא [illegible]אוויטש און אברהם מיצענמאכער. קאנדידאטען: אלתר גראסמאן און שמחה קירשבוים, אין רעוויזיאנס-קאמיסיע: מאטוש בלימבוים, יאקוב טעגצער און ישראל עפשטיין. אין שידס-געריכט: יוסף מיטעמאכער, אברהם טארגאווניק, חנה האנדעלסמאן, קאנא פייטלאוויטש און דוד האבערמאן.

פארלעזונגען אין דער פאלקס-אוניווערזיטעט

די נאהענטסטע פארלעזונג קומט פאר מארגען שבת, 6.30 אווענד אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע, רעפערירען וועט ה׳ ד״ר פרידמאן אויף ד. ט.: „די משיחישע בעוועגונגען ביי יודען“ די פארלעזונג וועט זיין אין דער העברעאישער שפראך. דער איינגאנג איז פריי.

היינטיגע פייערונג פאר דער יוגענד אין „אהל יעקב“

היינט, פרייטאג, צו קבלת שבת וועט אין דער שוהל „אהל יעקב“ אויף גדאנסקא 18 ווידער פארקומען א פייערונג פאר דער יוגענד מיט דער בעטייליגונג פון חזן און כאר. נאך קבלת-שבת וועט האלטען א רעדע ה׳ ד״ר ירמיהו פרענקעל אד״ט: „די פליכטען פון דער יוגענד לגבי די נאציאנאלע הייליגטימער“. דער אנהויב פון דער פייערונג — 4 א זייגער נאכמיטאג.

ליטעראטור און פאליטיק

פארלעזונג פון ראממאן י. ליכטענשטיין וועגען די שלום-אש יובילעי-פייערונגען

אין צוזאמענהאנג מיט דעם 50 יאהריגען יובילעי פון שלום אש קומען אין א גאנצע רייה שטעט פאר פייערונגען. אומעטום ווערען אבער די פייערונגען איינגעאָרדענט בלויז דורך די בירגערליכע שיכטען, דאגעגען דער ארבייטער-קלאס און דער „בונד“ נעמען אין די פייערונגען קיין אנטייל נישט.

די סיבות פארוואס די ארבייטערשאפט נעמט אין אט די אש-פייערונגען נישט קיין אנטייל וועט ארומרעדען ראטמ. ליכטענשטיין אין דער פארלעזונג א. ד. ט. „ליטעראטור און פאליטיק“ וועלכע וועט פארקומען שבת דעם 7-טען ד. ח. 8 אווענד אין ענגלישען זאל אל. 1-טער מאי 2. די צוהערער אויף דער פארלעזונג וועלען אויך קענען שטעלען פראגען אויף וועלכע דער רעפערענט וועט ענטפערען.

ביי קאפ, לונגען און פלייצע-רעומאטיזם נערוועז-שמערצען, הוקסען׳שוס, ווערט גרפאלגר׳ך אנגווענדעט דאס נאטירליכע ביטערוואסער Franciszka Józefa צו בעקומען אין אלע אפטייקען און בקלאר-שפעקטעגעס.

פון ארבייטס-געריכט

אין לאדז, וואו ס׳קומען פאר פיל קאנפליקטען קענען די צוויי אפטיילונגען נישט בהעהויפטען די גאנצע ארבייט. דערפאר טאקע איז פון יאהר 1929 פערבליבען 973 פראצעסען אין יאהר 1930 זענען איינגעפלאסען 3000 פראצעסען און ס׳זענען ערלעדיגט געווארען קוים 3672, אזוי אז ס׳זענען נאך פערבליבען 301 פראצעסען.

(2) דאס לאדזער ארבייטס-געריכט איז איבערלאדען מיט ארבייט. דער ריכטער זאוואדזקי בעמיהט זיך דעריבער, אז ס׳זאל געעפענט ווערען א דריטע אפטיילונג, ווי דאס איז אין קראקא און אין לעמבערג. דארט זענען פערהאן 3 שטענדיגע ריכטער און א חוץ דעם 6 נישט-שטענדיגע, וואס ווערען צוגעצויגען אין פאל פון פיל פראצעסען.

יודישע געזעלשאפט

פאר לאנד-וויסענשאפט אפט. לאדז

די היגע אפטיילונג פון דער יודישער געזעלשאפט פאר לאנד-קענטשאפט ארגאניזירט פאלגענדע אויספלוגען:

שבת ד. 7. ד. ח. — פאבריק פון י. ק. פאזנאנסקי, זונטאג, ד. 8. ד. ח. טויב-שטומען-שולע. דינסטאג, ד. 10. ד. ח. שטאטישע ארבייטס-שול. שבת, ד. 14. ד. ח. אנשטאלטען פון דער געז. „טאז“ פערבינדען מיט א רעפעראט פון ה׳ ד״ר שוואלבע א. ד. ט. „דער געזונדהייטס-מצב ביי יודען און די אויפגאבען פון „טאז“ ס׳ווערען נאך אנגענומען איינשרייבונגען אויף דער ווינטער-קאמפאניע אין זאקאפאנע. אינפארמאציעס אין סעקרעטאריאט פיעטריקאווער 56 מאנטאג, מיטוואך און פרייטאג 8—10 אווענד.

באל פון דער געז. „פראצא“

מארגען שבת, דעם 7-טען פעברואר קומט פאר דער באל פון דער געז. צו פערשפרייטען פאך-קענטנישען צווישען יודישע פרויען אין לאדז. דער יוגענד-קאמיטעט גרייט צו א סך אנגענעהמע איבערראשונגען. אלזא מארגען טרעפט זיך גאנץ לאדז אויף דעם הערליכסטען באל פון דעם סעזאן אין די זאלען פון מענער-געזאנג-פעראיין פיעטריקאווער 243 און אזוי ארום אונטערשטיצען די אזוי סימפאטישע אינסטיטוציע.

היינט און פאלג. טעג!

דער שעהנער און ראמאנטישער פילם מיט אויסערגעוועהנליך אינטערעסאנטען אינהאלט, פרעכטיגע מוזיק און זינגען א דראמע פון ליבע פון די איינוואוינער פון דער מאלערישער און בערגיגער וועגענד פון שעהנעם טיראל א. נ.

די טראגעדיע פון פערליבטע

רעזשי פון גוסטאוו אוציצקי, בעארבייט לויט דער בעקאנטער אפערע („דער רייך פון די אלפען“).

אין די הויפט ראלען:

LILJANA HAID,
GUSTAW FROHLICH,
HANS SCHLETTOW

אויסער׳ן פראגראם: דער פוילישער Malachowski-Fleischer שטעלט פאר שטייך - צינאבעי „דער קוואקעדיגער ליך“, ווי אויך פערשידענע אנדערע אקטואליטעטען.

אנהויב אין געווענליכע טעג 4.30 נאכמיטאג שבת זונטאג און יום-טוב 1 א זייגער בייטאג

פאפולערע פרייזען.

ערעפנונג פון א נייעם יודישען טעאטער

היינט פייערליכע פארשטעלונג פון „פאלקס-טעאטער“

לאדז בעקומט א נייע טעאטער-פאזיציע. היינט קומט פאר די ערעפנונג פון א ניי יודיש-טעאטער אין יודישען צענטער אויף זגערזשער גאס. דאס פאלקס-טעאטער וועט זיין א שטענדיגער הוים פאר׳ן יודישען טעאטער, וואו ס׳וועט שפילען א שטענדיגע יודישע טרופע.

די טרופע, וואס די דירעקציע האט אנגאזשירט צו דער ערעפנונג פון נייעם יודישען טעאטער בעשטעהט פון א רייה בעקאנטע יודישע ארטיסטען מיט א סטאזש פון לאנגער איבערגעגעבענער ארבייט אויף דער יודישער ביהנע. אלס סוברעטין איז איינגעלאדען געווארען די בעקאנטע שוישפילערין, וואס האט געשפילט מיט א גרויסען ערפאלג אין גרויסען טעאטער אין מינסק און אין דער גאנצער פוילישער פראווינץ. רעגינא בוימאן. דאן דער דראמאטישער ארטיסט, וואס איז שוין בעקאנט אין לאדז פון זיינע ארויסטריטען צוזאמען מיט מארעווסקין — דראנגאוו, דער כאראקטער-ראליסט טופמאן, די בעקאנטע לאדזער ארטיסטען: פרוי פאדערמאן, פרוי בעזמאן, באלבירסקי, גוטמאן, פאסטעל, פאלאנסקי א. אנד.

צו דער ערעפנונג-פארשטעלונג ווערט געגעבען די אויסגענומענע פיעסע פון סיגעל „די גאססען-קינדער“.

די ערעפנונגס-רעדע לכבוד דער נייער יודישער קולטורעלער פאזיציע וועט היינט האלטען רעדאקטאר לאזאר פוקס.

די זונטאג׳דיגע פייערליכע אקאדעמיע לכבוד שלום אש

קומענדיג זונטאג קומט פאר אין „פילהארמאניע“ א גראנדיעזע פייערליכע אקאדעמיע לכבוד דעם יובילעי פון גרויסען דיכטער שלום אש.

דער געזעלשאפטליכער יובילעי-קאמיטעט, וועלכער ארגאניזירט די פייערונג, האט געזארגט דערפאר, אז די שלום אש אקאדעמיע זאל פערוואנדעלט ווערען אין א גרויסער מאניפעסטאציע פאר דער יודישער ליטעראטור און קולטור.

צו דער פייערונג זענען איינגעלאדען געווארען אלע יודישע קהלות פון דער לאדזער וואיעוואודשאפט און בעזונדערס די יודישע קהלה אין קוטנא, די געבורטס שטאט פון שלום אש.

אויסער דעם זענען איינגעלאדען געווארען אלע קולטורעלע און געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס ווי אויך די פראמינענטסטע פערזענליכקייטען פון לאדז, ווארשא און אויסלאנד.

אין דעם ליטעראַרישען טייל פון דער אקאדעמיע וועלען זיך בעטייליגען רעד. י. אוגער און דערבעליבטער דיכטער יצחק קאצענעלסאן, וועלכע וועלען געבען אן׳אפשאצונג פון די גרויסע ליטערארישע פערדינסטען פון יובילאר.

א חוץ דעם וועלען זיין א רייה בעגריסונגען פון קולטורעלע און געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס און צום סוף א רעדע פון יובילאר — שלום אש.

אין מוזיקאלישען טייל נעמען אנטייל דער בעקאנטער כאר אונטער דער לייטונג פון פראפ. י. פייווישיס, וועלכער וועט אויספיהרען א שלום אש הימן. די מוזיק איז ספעציעל אראנזשירט פון בעקאנטען קאמפאזיטאר הענעך קאן. [illegible] ס׳וועלען אויסגעפיהרט ווערען א רייה יודישע און העברעאישע געזאנג-נומערן. פרל. ס. קראפיווניק וועט אויפטרעטען אין איניגע געזאנג נומערן פון יודישע פאלקס-לידער. צום סוף רעציטאציעס פון שלום אשס ווערק דורכ׳ן יובילאר און דורך ה׳ י. מ. מאשקאוויטש.

דער גרעסטער טייל בילעטען איז שוין אויספערקויפט געווארען.

שלום-אש דער פאלקס-דיכטער

א.ד.ט. ארדענט איין דער פאלקס-אוניווערזיטעט מארגען שבת, אין „התאחדות“ א רעפעראט געווידמעט דעם יובל פון שלום אש. רעפערענט טרעט ארויס ה׳ משה פריילין.

גרויסער ערפאלג פון „ס׳רעדעל דרעהט זיך“ אין „ארט“

אין „ארט“ געהט ווייטער מיט גרויס ערפאלג דאס פראגראם „ס׳רעדעל דרעהט זיך“.

היינט פרייטאג ווערט געשפילט 2 מאל, 7.45 און 9.45.

מארגען שבת ווערט נישט געשפילט, ווייל די טרופע איז איינגעלאדענט געווארען קיין פאביאניץ אויף א פארשטעלונג.

די גאלדגרעבער

היינט פאפולערע פארשטעלונג אין „הזמיר“

היינט פרייטאג, מארגען שבת, ווערט געשפילט אין „הזמיר“ דורך דער „יודישער טעאטער סטודיע“ די אויסגענומענע שלום עליכם קאמעדיע „די גאלדגרעבער“.

צוליב דער צוגרייטונג פון א נייער גרויסער אויפפיהרונג גיט שוין די „יודישע טעאטער סטודיע“ איהרע לעצטע פארשטעלונגען, „די גאלדגרעבער“ ווערען געשפילט נישט קוקענדיג אויפ׳ן גרויסען ערפאלג די לעצטע צוויי מאל, כדי צו געבען די מעגליכקייט די ברייטע פאלקס-שיכטען צו בעזוכען אזא הערליכע פארשטעלונג זענען די פרייזען פאפולערע פון 50 גר. אן.

2 פארשטעלונגען

פון דער העברעאישער דראמאטישער כתדיא

היינט פרייטאג 8.30 אוו. און זונטאג ד. 8. פעברואר 3.30 נמ. קומען פאר צוויי אינטערעסאנטע פארשטעלונגען אין פילהארמאניע געגעבען דורך דער העברעאישער דראמאטישער סטודיע אין לאדז

עס ווערט אויסגעפיהרט 1) „ריכטער“, טראגעדיע אין 1 אקט פון סט. וויספיאנסקי, 2) דאס וואונדער-טעאטער, גראטעסק אין צוויי בילדער פון סערוואנטעס. מיט דער רעזשי פיהרט אן דער ארטיסט פון טעאטער פ.ט.ס. אין בוקארעשט סימי ווייגשטאק, מוזיק ה׳ קאן, דעקאראציעס ד. גאטוס, פלאסטיק ה׳ ראר.

היינט פרעמיערע

אין רעווי-טעאטער „דאברי וויעטשור“

היינט קומט פאר די פרעמיערע אין רעווי-טעאטער „דאברי וויעטשור“ א. נ. „ווכ׳ן שליסעל לאך“. ג׳אס וועט זיין דער קלו פון די ביז איצטיגע געזעהענע שלאגערען. די גרויסע צאהל סקעטשען, טענץ און לידער וועלען דעם פראגראם מאכען פאר העכסט אמוזאנט. צו דעם פראגראם אין צוגעגרייט א צוגעפאסטע מוזיק.

געזעגענונגס-קאנצערט פון ח׳הי׳לע גראבער

דער אונגעהויערער ערפאלג פון חיה׳לע גראבערס קאנצערטען אין לאדז האט געצוואונגען צו פערהאלטען די קינסטלערין, פאר איהר אפפאהרען קיין אויסלאנד, נאך אויף איין קאנצערט אין לאדז. מיט דעם דאזיגען קאנצערט וועט חיה׳לע גראבער זיך געזעגענען מיט׳ן לאדזער פובליקום. וועלכעס האט דער קינסטלערין ארויסגעוויזען אזוי פיל אנערקענונג. דער קאנצערט בעשטעהט פון נייעם פראגראם, אין וועלכען ס׳געפינען זיך אויך י. ל. פרץ׳ס איינאקטערס: „מוסר“ און „אך קבורה“. כדי די ברייטסטע שיכטען זאלען קענען זיין אויף דעם געזעגענונגס-קאנצערט זענען די פרייזען פאפולערע. דער געזעגענונגס-קאנצערט קומט פאר מאנטאג, דעם 9. פעברואר אין „פילהארמאניע“

מעלדונגען

אין דער שוהל ביים קליינהענדלער פעראיין אין ראיאן פון גרינעם מארק (זשעראמסקיעגא 45) וועט מארגען שבת פריה ביים דאווענען נאך קריאת התורה האלטען א רעדע ה׳ ק. פיינבערג.

העברעאישע אווענד קורסען ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (צעגעלניאנא 4).

די לייטונג פון די העברעאישע אווענד קורסען ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע מאכט בעקאנט, אז אין די נאהענטסטע טעג וועט געעפענט ווערען א נייע גרופע פאר אנפענגער. איינשרייבונגען ווערען שוין אנגענומען אין סעקרעטאריאט, צעגעלניאנא 4. גלייכצייטיג ווערען אויך נאך אנגענומען איינשרייבונגען אין אלע שוין עקזיסטירענדע גרופען פאר אוואנסירטע אין דער העברעאישער שפראך. דער אבצאהל איז א מינימאלער.

אכטונג יודישע קראפט-וועבער!

זונטאג, ד. 8. פעברואר, 10 פארמיטאג קומט פאר אין לאקאל פון סאצ. האנדווערקער פעראיין וואולטשאנסקא 19, א גרויסע פערזאמלונג פון אלע יודישע קראפט-וועבער.

טאג-אָרדנונג: 1) בעריכט פון דער אקציע איבער צופיהרען האנד-וועבער אויף קראפט, 2) די לאגע פון די ארבייטער אין דער טעקסטיל-אינדוסטריע.

די פערוו. פון טעקסטיל פעראיין אפטיילונג 7 „נייע“.

יוד. רעליגיעזע ארבייטער ארגאניזאציע פועלי אמוני ישראל אין באלוט ראדאגאשטשער ראיאן אלעקסאנדראווסקי 13 (לימאנאווסקי).

מוצש״ק פרשת יתרו דעם 2|7 8 א זייגער קומט פאר א חברים פערזאמלונג געווידמעט דער ווערבונגס-צייט, אלע חברים ווערען דיסציפלינאריש אויפגעפאדערט צו קומען פינקטליך, גלייכצייטיג מעלדען מיר דאס דער סעקרעטאריאט איז טעגליך יעדען אווענד פון 8 ביז 10, עס איז אויך כעסיג א לעזע זאל. די פערוואלטונג.

DR. MED. H. LUBICZ

ספ. פאר הויט, ווענעריש און געשלעכטס-קראנק

אויף צעגעלניאנא 43, טעל. 141 32

מפעגגס שה׳ן 8—10, 12—2, און 5—8 זו-טאג. און יו״ט 9—1. פאר דאמען בעזונדערער ווארטע-זאל

קלאנג פילם-טעאטער „CASINO“ קלאנג פילם-טעאטער „CASINO“

היינט און פאלגענדע טעג!

דער גרויסער אטראקציאנעלער, הומאריסטישער פילם א. נ.:

אינזעל פון דערטרונקענע הערצער

אין דער הויפט ראלע די רייצענדע ערשיינונג פון קלאנג-פילם-עקראן. די אונפערגלייכליכע פארטנערקע פון Chevalier דער פאפולערער וועלט-פילם-סטאר

JEANETTE MAC DONALD James Hall, Jack Oakie

אויסער׳ן פראגראם: קלאנג-צוגאבע און לאנר-אקטואליטעטען!

אנהויב 4.30 נאכמ., שבת, זונטאג און יום-טוב-פיינ׳מארגען פארשטעלונגען פון 12 א זייגער

צו 1 זל.

קי־א־טעאטער
ZACHĘTA
26 זגערזשער 26
הייבט אויז פאלגענדע טעג!
Helena W. סטודענטקע – פון – כעמי'ע
„זיסער נצחון" א.נ.
אינגעזוועהנל'כע ערא־טישע דראמע אויפ'ן ורונד
פון קאמף פון א גענ ל־עטער פרוי מיט די
בענעיווי קינגען פון וו'ל.—אין די הויפט ראלען:
OLGA CZECHOWA I IGO SYM
יעקליב־נער ארקעסטער אינטער דער לייטונג פון ה' סטעפאנסקי
אנה'יב פון די סעאנסען: אין געוו. טעג 4 נאכמ. שבת, זונטאג
און יום טוב—12 א זייגער בייטאג. דער זאל איז גוט ב־הייצט.

MIESZANKI ZIÓŁ LECZNICZYCH
według przepisu prof Jana Muszyńskiego
polecają w swej aptece Dr. fil Mag. farm.
A. RYCHTER i B. ŁOBODA
Łódź, ul. 11 Listopada 86, tel. 191-36.

אנ'אם
ווערט געזוכט
ווענדען זיך ציגעל
גאס 2, וואוינונג 13

א שטוב מיט א קיך
איז פון זאזארט ביליג
איוע־זגיועבען באי־נא־
גאס 9. — צו ערפאה־ען
לוטאמירסקא 25, אין דער
שענק קראמ.

לאזשי
בעקיועם פאר עטליכע
פרויען צו בעקומען
זאמענהאף 6 ביי
לייזעראוויטש וו. 29

איך זוך
אנזיועמ־ן ארבייט רעני
דער צו קינדער־שקאר־
פ־טען אויף 13 ער און
14 ער מאשינען צו ער־
פאהרע ביי גרינפעלד
דרעוונאווסקא 26

לאזשי
קענען בעקומען 2 אנ־
שטענדיגע יונגעלייט, צו
ערפאהרען ביי ברעכ־
לער נאוואמ־עסקא 26
פ־אנט 3 טער שטאק

טענץ
די מאדערנסטע
אויפ'ן יאהר 1931
לערן איך אויס יעדען
איינציגען, גישט אכטענדר
אויף די פאהיגקייטען.
איינשרייבען קען מען זיך
טעגליך אין ביי פריוואט־
וואוינונג
64 ציגעל־גאס 64
מיט באוונג טאנץ ל ה־ר
י. זאלצמאן

א צימער
צו פארדינגען
זשעראמסקיעגא
(פאנסקא) 42 וואוינונג 5

אגענטען
פון חע'כע עם איז איטו־
לען פון דער פאפיר־
ב־אנישע און לא־ו־וויא־שע
ארער אנדערער ז חערען גע־
בעטען זוצגשיקען זייער אד־
רעס אין ארם. פון „ל. פ."
צוועקס נעשעפטס־
אנגעלעגענהייטע.

בוכהאלטעריע
איינפאכע און דאפ לטע
איטאליענישע
און אמעריקאנישע
חי' און טאיטו־ זרייבען און
רעכנען לערן איך אויס
גרונדליך פאר 30 זל. בריוו
מאשין־שרייבען 10 זל. קיליני־
סטיגע 50 קוו. אפיציגע
ערשאטער שפאכן (גריהער צע־
נעלגיא־א 55) בעטארק נג:
סיר עים־לען אויך ראשעס־
פאנענגן הא־רלט־א יש־עס־
טיק און סטענאגראפיע

א לעהרער
מיט דעגייוננסרעכט 16
יאהר פראקטיק, ערטיילט
לעקציעס פאר שילער און
ערוואקסענע פויליש, רוסיש
פראנצויזיש, מאטעמאטיק
און בוכהאלטעריע.
שיף, שוו. יאקובא 12
רעכטער אויפגאנג 1 שטאק 2 ה 9

לעהרערין
גוטע פעדאגאגין ערטיילט
אינטענסיווע לעקציעס פאר ערוואק־
סענע אין פוילישע יודי־
שע און דייטשע שפראכן
צו ביליגע פרייזען
לאסמאן בושען נער 15

בעקאנטמאכונג.
דערמיט מאכ־ן מיר בעקאנט, אז צוליב דער
בעקוועמליכקייט פון דער געעה־טער קליענטעלע
און בייגער, האבען מיר ערעפענט אויף
Plac Dąbrowskiego 2
טעל. 156-70 פראנט, פארטער, אין דער נאהענט
פון סאנד אקרענגאווי און גראדסקי
א ביורא א.נ. „Maszynopis"
וואו עס ווערען ע לעדיגט זעמטליכע געריכטל כע
איגעלעגענהייטען ווי אויך ס־ט־באוועס אין קאנצעלי
אכטונג! פאזנער און פאטערגער הויזירער
ספעציעל אטייל בנ פאר אייערע פראַ־
טעסטירטע וועקסלען. מיט אכטונג
יאקוב זאמעס און מ. זיגער.

אשעהן מעבלירטע
וואוינונג
בעשטעהענד פון 2 צימער
און קיך גוט רעמאנטירט,
1־טער שטאק איז פון
זאפארט איבערצוגעבען,
צו ערפאהרען זגערזשער
38 ביים וועכטער

עס ווערט געזוכט
א קוואליפיצירטע
שטעפערין
צו א קראפט מאשין, צו ער
פאהרען ביי אייבעשיץ
פאמארסקא 25

אנ'ארט צו שלאפען
פאר 2 אנשטענדיגע יונגע לייט
אין א שעהן מעבלירט צימער
מיט בעקוועמליכקייטען ביליג
וואו רעמאנענ' בין פאמ־
זערע פאמיליע. צו ערפאהרען
ביי אויערבאך
קיליניסקעגא 41.

Dr. med. N. ROZEN
סטאמאטאלאג
קראנקהייטען פון דויאנסטעס, גומען, ציינער א.א.וו.
צייט־רענטגענירונג, רעט מען דיאגנאסטיק.
אנדזשעיא 7, טעל. 216-57.
עמפפאנגס־שעהן פון 3–7 נאכמ.

Dr. med. NIEWIAŻSKI
ספעציאליסט פאר סיפיליס, טריפער און הויט־
קראנקהייטען, בעהאנדלונג פון מענער־שוואכע
אנדזשעיא 5, טעל. 159-40
נעמט אן פון 8–11 און פון 5–9 אוו.
זונטאג און יום טוב פון 9–1 פארמ.
בעזונדערער ווארטע־זאל פאר פרויען.

זאל יעדער וויסען!
אז איין מיין
מעבעל־געשעפט
בעקומט מען מעבעל צו קאנקורענץ־פרייזען
מיט 25 פראצ. ביליגער אין מיר טוישען
אויס אלטע מעבעל אויף נייע צו ציגענגליכע פרייזען.
וואולטשאנסקא 11
ווייגנגאלד און וובינלבס.
געדענקט דעם אדרעס! קומט איבערציינגט אייך!

הלא חכמה תקרא
ותבונה תתן קולה
אם תקח אמרי ומצותי תצפן אתך
אז תשכב כיח ושענן כי הלך בתום
ילך בטח מעקש דוביו יודע
איבער דעם זאלמט נאר קומען אין ביורא
פון ד. מאנעלא
וואס איז איבערגעטראגען געווארען פון
צווייטער הויף אויפ'ן ערשטען הויף
פיעטריקאווער 17, לינקע אפיצינע
פא־טער, טעל. 124-95
וואו ס'ווערט ווייטער ערלעדיגט פינק־
טליך און געוויסענהאפט געשריבען א־
לערליי ביטעס: ציווילע, קארנע,
האנדלאווע, אפעלאציעס, אדוואקאטיס,
רעוויזיעס, זאבעזפיעטשעניעס אויף אלע
שטעט אין פוילען, וועגען דירות אין
אוושאנער ראזיזמטשע, ווי אויך איבער־
זעצונגען אין אלע שפראכען.
בעמ.: קלייזעס און אבבזרייצניעס וועי־
רען ביי סיר ערלעדיגט בעשך פון 24 שעה
מיט אכטונג ד. מאנעלא,
פיעטריקאווער 17, 1־טער הויף

א בשורה טובה
פאר עלטערן, וואס זייערע קינדער
לערנען אין פאווישעכנע שולען.
די לייטונג פון בעוואוסטען ארטאדאקסישען
נאכמיטאג־חדר פאר קינדער, וואס לערנען
אין פאווישעכנע שולען, מאכט בעקאנט, דאס נאך א
גרינדליכע רעמאנט ווערט דאס חדר פולשטענדיג
רעארגאניזירט אין פערפאלקאמט אויף אלע געביטען
און למודי קודש. ס'ווערט געלערנט דורך מלמדים
ספעציאליסטען עברי, חומש, רש"י, תנ"ך,
משניות, גמרא. א ספעציעלער קורס פאר
העבראיש (רעדען און שרייבען), אויך יודישע
בריף זעלבסט צוזאמענשטעלען. צוליב דעם קליינעם
הנחה פרייזען. פלאץ וואלנאשטשי (ביים
שטאט) 6, קווער אפיציגע. איינשרייבען קען מען
זיך טעגליך פון 2 ביז 7 אווענד.

KRZYWICĘ
GRUŹLICĘ
WYCIEŃCZENIE
leczy
witaminowo
wapniowy
przetwór
BIOCALCOL
KLAWE

44 וויכטיג פאר מחותנים! 44
קויפט נישט קיין
מעבעל בעפאר איהר איבערציינגט אייך
נישט אין מיין מעבעל געשעפט
Ch. ŁAZNIK
44 גדאנסקא (ל־וגא) 44
טעל 162-56
נאר ביי מיר קעגט איהר קריגען פעינע מעבעל
שעהנע, גוטע און ביליג
בימע: בלויף אויך געניצט מעבעל,
דיוואנען, פאלצען א. א. וו.
44 קומט און איבערציינגט אייך! 44

Dr. med.
I. Wajnberg
Cegielniana 47, tel. 126-02
צוריקגעקעהרט
אינערליכע קראנקהייטען
ספעציעל פאר לונגען און הארץ־קראנקהייטען
בעשטראהלונגען אין קינסטליכע בערג־זון.
נעהמט אן אין דערהיים פון 3–5.

Zloty medal na wystawie w Katowicaeh 1927 r.
Zastępca: S. B. Redlić, Łódź, Południowa 86.

וויכטיג פאר אלע!
נאר א גרינדליכע רעמאנט איז מיין
פריזיר־אנשטאלט פאר דאמען און הערען
מ. קופקא, לאדז
פאלודניאווא 12 (רוג ווסכאדניא) טעל. 119-40

מענער־סאלאן:
- שערען אוי ראזירען 1 זל.
- ראזירען מיט קאלאנסקע 40 גר.
- שערען 70 "
- שערען א יונגעל 50 "
- שערען א יונגעל מיט מאשין 30 "
- קאפ־וואשען 50 "
- קאפ־טרוקענען 50 "
- מאסאזש 50 "

דאמען־סאלאן:
- שערען דאמען 80 גר.
- שערען שילערינס 60 "
- אייזן־אנדולאציע 1 זל.
- וואסער אנדולאציע 1.50 "
- קאפ וואשען און טרוקענען 1 זל.
- מאניקור 70 "

פאריבע ביגעמזין, רועבסים און האר צו ביליגע פרייזען. דאמען־ און הערען
סאלאן אנגעפיהרט דורך די בעסטע פאך קרעפטען. קומט און איבערציינגט אייך!

קלאנג־פילם־טעאטער
„MIMOZA"
ul. Kilińskiego 178.
פון דינסטאג, דעם 3 טען ביז מאנטאג,
דעם 9 טען פעברואר 1931 איינשליסליך:
„אונשטערבליכע ליבע"
אין די הויפט־ראלען:
COLLEEN MOORE
GARY COOPER
אויסערן פראגראם: א קלאנג־צוגאבע
נעכסטער פראגראם: „POGANIN" מיט Ramon Novarro
אנהויב 5.30, 7.30 און 9.15, שבת, זונטאג און יום טוב 3.30 נ"מ

נייעס! „NIREX"
מאכט דורכזיכטיג די קאנטען פון מענער הויזען.
ערשפארט די נויטווענדיגקייט פון שטענדיגען פרעסען.
איז אונבעדינגט נויטיג פאר יעדען מאן.
פרייז פון א שאכטעל „NIREX" 1 זל. צו בעקומען איבעראל
גענעראל־פערטרעטער: י. יאנאווסקי, שקאלנא 33.

„MITOL"

ווילאן עס אין וואסער,
ב זויש אויס דעם שמוציגען אנציג
און דו וועסט האבען
א נייעם אנצוג
„MITOL"
איז א כשוף־מאכער
דאס איז
א כעמישע וועשעריי
ביי זיך אין דערהיים!
פרייז פון 1 שאכטעל 1.50 זל. צו בעקומען איבעראל.
גענעראל־פערטרעטער י. יאנאווסקי, שקלנא 33.

קלאנג-פילם קינא-טעאטער GRAND-KINO

לעצטע 2 טעג! וואלסגריג צוגעזאגלעך מ׳כין די ברייטסטע שיכטען פון דער געזעלשאפט זעגען די **פרייזען פערקלענערט**

אלע פלעצער זענען או׳פ׳ן 1-טען סעאנס 1 זל. און 1.50 זל. אויף די איבריגע סעאנסען 1, 2, 3 זלאטיס

„צוויי פרעמדע וועלטן“

גרויסער קלאנג-ארציפילם פון קעניג פון די טויסער׳ן E. A. DUPONT

אין די הויפטראלען: MARY GLORY, MAXUDIAN, HENRYK GARAT און די בעקאנטע זינגערין פון דער „הבימה“ מרים עליאש

אויסערן פראגראם: מוזיקאליש-טאנץ זינגענדיגע פארשטע וונגען פון וואונדער-קינדער פון האליוואוד. ∴ אנהייב פון די סעאנסען 4 נ״כמ. לעצטער 10.15 אוונט.

שבת זונטאג און יום-טוב 12 א זייגער בייטאג אויף די פריהמארגען-פארשטעלונגען זענען די פרייזען 1 זל. און 1.50 זל.

LUNA

היינט און פאלגענדע טעג! ═══ היינט און פאלגענדע טעג!

פילם בעשאנקענמיט א גאלדענעם מעדאל. מייסטערווערק פון דער העכסטער טעכנישער דערגרייכונג

„אטלאנטיק“

איבערוואלטיגענדע דראמע פון מענשען, וואס זענען געווארפען געווארען אויפ׳ן ים.

רעזשי פון גענישלען E. A. DUOPONT פראדוקציע BRITISH INTERNATIONAL PICTURES, LONDON

דער דאזיגער פילם איז א רעוואלוציע אויפ׳ן קלאנג-געביט צום 1-טען מאל ווערט פארגעשטעלט אין פילם די גרויל פון דער טטיכיע, שרעק פארן טויט, אפקלאנגען פון זארגלאזען לעבן פון נגידים אויף דער לוקסוס שיף. אלס ווערט איבערגעגעבן מיט אנ׳אינגעור. מייסטערשאפט און פערנעהם

אנהייב פון די סעאנסען 3 30 נאכמ. שבת זונטאג און יום טוב 12 בייטאג. נארמאלע פרייזען פון די פלעצער. אויפ׳ן ערשטען סעאנס פון 1 זל. פאספארטוס, הנחה בילעטן אונגילטיג

היינט און טעגליך! JENNY JUGO איז איהר נייעסטן פילם א. נ.

די רייצענדע און וואונדערבארע

„אין טייוועל׳ס נעגער“

דער דאזיגער פילם איז א פרעכטיגע ליבעס דראמע פון לעבען פון שמוגלער אויפ׳ן גרונד פון קאמפען פון 3 מענער איבער א רייצענדע ווייבעל... ווילבאלט איז Jenny Jugo נעכסטער פראגראם: „פערבאטענע פרוכט“ אין די הויפט-ראלען: ALBERTINI TAMARA. ROLAND VARNE

Kino-Teatr Spółdzielnia

40 Sienkiewicza 40

אנהייב פון די סעאנסען אין גע״י טעג 4 נאכמ. שבת זונטאג און יום-טוב 2 נאכמ. לעצטער סעאנס 10 אוונט. אויפ׳ן ערשטען סעאנס זענען די פרייזען פון אלע פלעצער צו 60 גראשען.

Odeon!

צום ערשטען מאל אין לאדז! מעכטיגער סופערפילם א. נ.

„DIANA“

אין קאוואזאזישער געפ נגענשאפט) דראמע פון דער שענסטער פאיזער פרוי, וועמען די ליבע האט פערטריבען אין די קנראזאז רוסישע שנייען. אין די הויפטראלען: OLGA CZECHOWA —— HENRY VICTOR i H. A. SCHLETTOW

אויסער׳ן פראגראם: א פארס.

Wodewil!

הייבט און פאלגענדע טעג! שפריצענדער מיט הומאר פילם א. נ.

מ׳יז מוהמע=ד׳יז מוהמע

אין די הויפטראלען: HENNY PORTEN I ANGELO FERRARI

אויסער׳ן פראגראם: א פארס

היינט פייערליכע פרעמיערע! היינט פייערליכע פרעמיערע!

„דורכ׳ן שפיגעל-לאך“

פרעכטיגע רעווי מיט׳ן אנטייל פון גאנצען קינסטלער איסאמבל. סקעטשעס! טענץ! באלעט! געזאנג! הומאר!

קינסט״ערישע לייטונג: K. Brzeski רעזשי: M. Dąbrowski קאפעלמייסטער: St. Sternblic דעקאראציעס: St. Frasiak

טעגליך 2 פארשטעלונגען: 7.30 און 9.30 אוונט. שבת, זונטאג און יום-טוב 5.30, 7.30 און 9.30 אוונט.

צו דער בעקוועמליכקייט פון ג׳ פובליקום ווערט דער פארפערקויף פון בילעטען פאקומט אין „Reklama Polska“ פיעטריקאווער 101

רעווי-טעאטער „Dobry Wieczór“

אין אייגענעם נייעם לאקאל אויף קאפערניקא 16, טעלעפאן 184-66

צופאהר מיט די טראמווייען: 5, 6, 7, 9, 16.

מעכטיגע פרעמיערע! ■ היינט און פאלגענדע טעג! ■ מעכטיגע פרעמיערע!

1) # רעגיאן פון פערשטויסענע

מיט FAY WRAY GARY COOPER

2) # „טויט-געשריי“

אין די הויפטראלען: LOUISE BROOKS WILLIAM POWELL

קינא-טעאטער BAJKA

רוג בושעווינער, פראנטשישקאנער 31

צופאהר מיט די טראמוואיען 1, 6 און 14.

אנהייב טעגליך 5 30 נאכמיטאג שבת, זונטאג און יום-טוב 4 א זייגער בייטאג. פערשטארקטער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה׳ ש. ביינעלמאן

-:- דער זאל איז בעהייצט. -:-

היינט און פאלג. טעג! איינציגארטיגע קאמידיע דראמע, וואס אילוסטרירט די געשיכטען פון איבער ליב מיידעל א. נ.

„דאס מיידעל פון U.S.A.“

אין די הויפט-ראלע: די רייצענדע ANNY ONDRA אין די הויפט-ראלען: Gaston Jackel, Kowal Samborski

סימפאניא קאנצערט אונטער לייטונג פון ה׳ א טשודנאווסקי, נעכסטער פראגראם: „די נאכט פון פערשטויסענע נשמות“ מיט POLA NEGRI שבת, ד. 7-טען, 12 א זייגער בייטאג, זונטאג דעם 8 טען, 11 א זייגער בייטאג—פריהמארגען-פארשטעלונגען פאר קינדער און יוגענד. מיוזט דעמאנסטרירט ווערען „ROZPĘTANE ŻYWIOŁY“.

קינא טעאטער PRZEDWIOŚNIE

זשעראמסקיעגא 74/76.

(רוג קאפערניקא)

אנהייב טעגליך 4 נ״מ. שבת און זונטאג 2 בייטאג. לעצטער סעאנס 10 אוו.

היינט און פאלגענדע טעג! ═══ גרויסער דאפעלטער פראגראם!

גאטס-בייטש : ברודער-ליבע

מיט׳ן אונסטערבליכען פילם כטאר אלס דעטעקטיוו LON CHANEY

פרעכטיגע קאמעדיע — אין די הויפטראלען: Karol Dane i George K. Arthur

קינא ERA

פריהער פלארא

זאווישא 22 (באלוט)

פערשטארקטער סימפ. ארקעסטער. דער זאל איז גוט בעהייצט. אנהייב 5 נאכמ. שבת, זונטאג און יום טוב 1 בייטאג

KINO-Teatr OAZA

10 כראברעגא 10

זגערזשער 85) טעלעפאן 216 40

היינט און פאלגענדע טעג! מעכטיגער דאפעלטער פראגראם!

1) גערעכטיגקייט און אונגערעכטיגקייט

גרויסער כעסעצ-איעלער פילם — אין דער הויפט ראלע: TOM MIX

2) „סיביר“ („SYBIR“)

KINO-Teatr MIRAZ

לימאנאווסקיעגא 37

פריהער „סירענא“) טעלעפאן 149 48

היינט און פאלגענדע טעג! גרויסער דאפעלטער פראגראם!

1) „סיביר“ („SYBIR“)

פערשטאנליכע גאלעבטע. גרויזאמע געשיכטע פון פערשיקטע פאליט שע ארעסטירטע. צום בילד איז אנגאזשירט א גרויסער רוסישער כאר.

2) פרעכטיגער פילם מיט Rex Bell

פרויען-פערטיידיגונג

אבאנאמענטס-פרייז: אין לאדז – 5 זל. א חודש מיט צושטעלען א היים; אויף דער פראווינץ 6–7 א חודש, אין אויסלאנד – 8 זל. פאר׳ן אינהאלט און טערמינען די אנאנסען איז דער פערלאג נישט פערראנטווארטליך. די אדמיניסטראציע איז אפען בייטאג און ביינאכט.

אנאנסען-פרייז: פאר׳ן טעקסט—18 גר. פרייטאג און ערב יו״ט—24 גר. אין דער זייט 8 שפאלטען
אין טעקסט—40 „ „ „ „ 60— „ „ „ „ 4 „
נאכ׳ן טעקסט—12 „ „ „ „ 18— „ „ „ „ 8 „
פאר א מילימעטער-שורה: אויסער דער שטאט 50 פראצ. טייערער. אויסל. 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען—10 גר. א ווארט

Za Wydawnictwo „Najer Folksblat“, spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Zilberberg. Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman

Czcionkami i druk. „Najer Folksblat“, Piotrkowska 21.